

Obrazy války v díle akademické sochařky Marie Uchytlové

Bc. Andrea Stehlíková

Diplomová práce
2023

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Arts Management

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Andrea Stehlíková**
Osobní číslo: **K20022**
Studijní program: **N0288P310001 Arts Management**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Obrazy války v díle akademické sochařky Marie Uchytlové**

Zásady pro vypracování

1. Zpracujte rešerši odborné literatury spojené s tématikou diplomové práce.
2. V návaznosti na teoretické poznatky stanovte cíl práce, metodický postup a určete výzkumné otázky.
3. Analyzujte současný stav řešené problematiky, navrhňte a realizujte výzkumy zaměřující se na danou problematiku, které pomohou odpovědět na výzkumné otázky.
4. Ze zjištěných dat vyvodte závěry a zhodnotte naplnění cílů práce.
5. Na základě toho odpovězte na výzkumné otázky a vypracujte projekt.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ČERMÁKOVÁ, Zdeňka a Olga JIREČKOVÁ. A muži byli zastřeleni: literární pásmo a bibliografie k 20. výročí vyhlazení Lidic. Praha: Měst. lid. knihovna-Methodický a bibliogr. kabinet, 1962. Metodické texty a bibliografie Městské knihovny v Praze. Československo a norimberský proces: Hlavní dokumenty norimberského procesu o zločinech nacistů proti Československu. V Praze: Ministerstvo informací ČSR, 1946.

GEURST, Jeroen. Cemeteries of the Great War By Sir Edwin Lutyens. 2010. ISBN ISBN 978-90-6450-715-1.

IVANOV, Miroslav. A hořel snad i kámen. 2., dopl. vyd. Praha: Panorama, 1982. Stopy, fakta, svědectví (Panorama).

KONOPKA, Vladimír. Až přijdete do Lidic. Praha: Naše vojsko, 1963. Dokumenty (Naše vojsko).

LOUDA, Vlastimil. Lidice: čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1945. Dokumenty doby.

LONGWORTH, Philip. The Unending Vigil: The History of the Commonwealth War Graves Commission. Great Britain, 2010, 33, 42 s. ISBN ISBN 1-84415-004-6.

NEJMANOVÁ, Jolana a Ivan ULRYCH. Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty. Nymburk: VEGA-L, 2003. ISBN 80-903163-9-5.

SKLENIČKOVÁ, Jaroslava. Jako chlapce by mě zastřelili—: příběh nejmladší lidické ženy. Praha: Prostor, 2006. Česká paměť. ISBN 80-7260-164-4.

SUMMERS, Julie. British and Commonwealth War Cemeteries. United Kingdom, Oxford: Shire Library, 22-29 s. ISBN ISBN 978-0-74780-789-6.

STEHLÍK, Eduard. Lidice: příběh české vsi. Praha: V ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3.

STEHLÍK, Eduard. Lidická vzpomínání. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejšová, nakl. V ráji, 2007. ISBN 978-80-86758-45-9.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Vít Jakubíček, Ph.D.**
Kabinet teoretických studií

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2022**

Termín odevzdání diplomové práce: **19. května 2023**

Mgr. Josef Kocourek, Ph.D.
děkan

Mgr. Eva Gartnerová, Ph.D.
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 1. prosince 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považuji se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne: 17. 5. 2023

Jméno a příjmení studenta: Andrea Stehlikova'

podpis studenta

ABSTRAKT

Diplomová práce je věnována dílu akademické sochařky Marie Uchytilové se zvláštním zaměřením na její celoživotní dílo Památník dětských obětí válek. Na základě studia veškeré dostupné literatury, dobového tisku, osobních rozhovorů, dokumentů a fotografií z rodinného archivu umělkyně, poskytuje práce poprvé zcela ucelený náhled na okolnosti vzniku i následnou realizaci díla na pietním území v Lidicích. Pro nahlédnutí různých přístupů ke zpracování citlivého tématu dětských obětí válek přináší práce další příklady dětských pomníků jako míst paměti. Autorka se snaží nahlédnout na téma i z umělecké perspektivy. Zasazuje tak dílo sochařky do kontextu figurální tvorby 70. a 80. let a reflektuje jej i ze současné perspektivy. Neopomíná další zásadní díla umělkyně a v závěru se vyjadřuje k péči Památníku Lidice o její odkaz. Ke 100. výročí narození Marie Uchytilové připravuje Památník Lidice výstavu, na niž je navázána praktická část práce. V jejím rámci se autorka snaží o přiblížení díla sochařky a jejího životního příběhu návštěvníkům skrze tvorbu animačního programu ve formě pracovních listů k výstavě.

Klíčová slova: Marie Uchytilová, Památník dětských obětí války, památník, pomník, Lidice, lidické děti, děti, válečné oběti, válka, sochařka, medailérka, Památník Lidice, dětské pomníky, socialistický realismus, lidická matka, medaile, korunová mince, medaile, mince, pamětní medaile

ABSTRACT

The diploma thesis is dedicated to the work of the academic sculptor Maria Uchytilová with a special focus on her lifelong work War Children's Victims Monument. Based on the study of all available literature, contemporary press, personal interviews, documents and photographs from the artist's family archive, the work provides a completely comprehensive overview of the circumstances of the creation and subsequent realization of the work in the sacred area in Lidice. For an insight into different approaches to the treatment of the sensitive topic of child victims of war, the work presents other examples of children's monuments as places of memory. The author tries to look at the topic from an artistic perspective as well. She thus places the sculptor's work in the context of figurative work of the 1970s and 1980s and reflects it from a contemporary perspective. Thesis does not neglect other essential works of the artist and in the end comments on the Lidice Memorial's care for her legacy as well. For the 100th anniversary of Maria Uchytilová's birth, the Lidice Memorial is preparing an exhibition to which the practical part of the work is connected. As part of it, the author tries to bring the sculptor's work and her life story closer to visitors through the creation of an animation program in the form of worksheets for the exhibition.

Keywords: Marie Uchytilová, War Children's Victims Monument, memorial, monument, Lidice, Lidice children, children, war victims, war, sculptor, medalist, Lidice Memorial, children's monuments, socialist realism, Lidice mother, medal, crown coin, medal, coin, commemorative medal

P o d ě k o v á n í

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu své práce, doktoru Vítu Jakubíčkoví,
za odborné vedení mé práce, cenné rady a připomínky.

Dále mnohokrát děkuji paní Sylvii Klánové, která mi s nejvyšší možnou ochotou
napomáhala v průběhu celé doby psaní mé práce a bez níž bych svoji práci nikdy nemohla
vypracovat.

Velké díky patří i zaměstnancům Památníku Lidice, kteří se mnou spolupracovali
a napomáhali mi po odborné i lidské stránce.

Také děkuji doktoru Ottu M. Urbanovi, který mi svými radami pomohl dodat mé práci
uměleckou perspektivu.

A v neposlední řadě děkuji své rodině a blízkým, kteří mi
byli při psaní velkou oporou.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do
IS/STAG jsou totožné.

V Praze dne: 17. 5. 2023

Bc. Andrea Stehlíková

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ŽIVOTNÍ OSUDY MARIE UCHYTILOVÉ	13
2 MOTIVACE A MOTIVY TVORBY MARIE UCHYTILOVÉ	22
3 VÁLKA A NÁSILÍ V TVORBĚ MARIE UCHYTILOVÉ	30
3.1 PAMÁTNÍK DĚTSKÝCH OBĚTÍ VÁLKY V LIDICÍCH.....	30
3.1.1 Lidická tragédie a osudy lidických dětí	30
3.1.2 Příprava, vznik a konečná realizace památníku	35
3.1.3 Zasazení díla do kontextu sochařské tvorby období socialistického realismu	78
3.2 LIDICKÁ MATKA	90
3.3 MEDAILOVÁ TVORBA SE VZTAHEM K LIDICKÉ TRAGÉDII.....	93
4 DALŠÍ PŘÍKLADY POMNÍKŮ VĚNOVANÝM DĚTSKÝM OBĚTEM VÁLEK	95
5 KORUNOVÁ MINCE MARIE UCHYTILOVÉ	101
6 DÍLO MARIE UCHYTILOVÉ ZE SOUČASNÉHO POHLEDU	104
II PRAKTICKÁ ČÁST	107
7 ANIMAČNÍ PROGRAM K VÝSTAVĚ ŽIVOTA A DÍLA MARIE UCHYTILOVÉ	108
7.1 VÝSTAVA	108
7.2 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	108
ZÁVĚR	111
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	113
SEZNAM OBRÁZKŮ	120
SEZNAM PŘÍLOH	122

ÚVOD

Jedna z mých mála dětských vzpomínek se týká chvíle, kdy jsem poprvé uviděla Památník dětských obětí války. Psal se konec roku 2000, mně bylo čerstvých pět let, a s rodinou jsme se přijeli podívat do Lidic na již kompletní sousoší od Marie Uchytilové. Dívala jsem se se na ty zasněžené dětské figury, z nichž mnoho z nich bylo mými vrstevníky, a vnímala jsem ve své dětské mysli velké znepokojení. Něco bylo úplně jinak než má být. „*Proč jsou tady ty děti? A kde mají mámu a tátu? Proč tady stojí úplně samy?*“ přemítala jsem. To vědomí toho, že jde o něco hodně špatného, čemu ale ještě nemůžu rozumět, na mě mělo velký dopad. A já si to díky tomu zapamatovala. A ani po letech se na tom pocitu nic nezměnilo, lidická tragédie stále je něčím, co nedokážu ani dnes pochopit. Ale právě díky dílu Marie Uchytilové, jsem už jako malá dokázala nahlédnout do hloubky bolesti, která se s ní pojí. Promlouvalo ke mně silně tehdy a promlouvá stejně i dnes. Jeho výjimečnost tkví v tom, že nedělá rozdíly, hovoří všemi jazyky světa a komunikuje se všemi bez rozdílu. A stejně silně jako dílo samo i příběh jeho vzniku.

Díky aktivitám svého otce jsem Lidice a památník paní Uchytilové často navštěvovala a vytvořila jsem si tak k tomuto místu silnou vazbu. Měla jsem tu výjimečnou příležitost se seznámit s lidickými ženami i dětmi, navázat přátelské vazby s jejich rodinami. A stejně jsem poznala i paní Sylvii Klánovou, která mi opakovaně vyprávěla o své mamince.

Společně s tím jsem nahlédla, že se sice může zdát, že Lidice a tento památník zná každý a není tak k tématu čím přispět, ale opak je pravdou. Bez kontextu životního příběhu jeho autorky Marie Uchytilové, jej totiž vlastně nezná nikdo.

Stejně tak se může zdát, že jak k památníku, tak k dílu této autorky existuje dostatek monografií. Poté, co jsem se s nimi seznámila, jsem ale došla k poznání, že se text v nich častokrát opakuje, liší se jen v drobnostech a místy od sebe i vzájemně kopíruje své chyby. Jejich rozsah navíc zpravidla nepřekračuje délku běžné studie, či novinového článku.

Přestože Marie Uchytilová patří k výjimečným uměleckým osobnostem minulého století, její dílo nebylo doposud odpovídajícím způsobem zpracováno jak z pohledu lidického památníku, tak další její tvorby s protiválečnou tematikou. Protože by ale snaha zachytit tvorbu Marie Uchytilové v její komplexní šíři mnohonásobně přesáhla rozsah diplomové práce, rozhodla jsem se věnovat se v ní především lidickému památníku a dalším dílům navazující na téma lidické tragédie.

Těžištěm a hlavním cílem této diplomové práce je proto přiblížit okolnosti vzniku *Památníku dětských obětí války* a vzpomenout životní příběh této nadané sochařky, medailérky a výjimečné ženy, která věnovala celý svůj život právě vzniku tohoto díla. A zamyslet se nad neskutečnou silou motivace, která jí dala schopnost vytvořit takové dílo.

Ve svém studiu se tak budu opírat nejen o veškerou dostupnou literaturu, ale také o dobové dokumenty a materiály z archivu dcery Marie Uchytilové, paní Sylvie Klánové. Kromě nich budu pro svou práci využívat svědectví pamětníků, zejména pak obsáhlých rozhovorů s dcerou Sylvií Klánovou, ale i se zaměstnanci Památníku Lidice a obyvatel Lidic, kteří si na vznik památníku a obtíže s tím spojené dodnes dobře pamatují. Další informace jsem plánovala získat i od druhého manžela Marie Uchytilové, pana Jiřího Hampla, který však bohužel na jaře loňského roku zemřel a naše setkání se tak neuskutečnilo. Práce se naopak nebude opírat o významné cizojazyčné bibliografické zdroje, neboť se ukázalo, že neobsahuje nic, co by neposkytovaly i zdroje domácí.

Na dílo chci také nahlédnout uměleckou perspektivou, k čemuž využiji dostupnou literaturu týkající se období socialistického realismu. Své poznání doplním i o názor historika umění, Otty M. Urbana. Vše se pokusím doplnit současným pohledem na dílo akademické sochařky a jeho význam v dnešním světě.

Od doby druhé světové války nás totiž sice dělí prakticky osm desetiletí, avšak současný válečný konflikt na Ukrajině, který se hluboce dotýká civilního obyvatelstva, a umírají v něm stovky dětí, ukazuje, že dílo Marie Uchytilové je dodnes nesmírně aktuální a varování v něm obsažené má v současném světě své místo. To chci podtrhnout i ve své praktické části práce. V jejím rámci vytvořím pracovní listy pro studenty 2. stupně základních a studenty středních škol, které budou zakomponovány do vzdělávacího programu chystané výstavy ke 100. výročí od narození Marie Uchytilové, které v současnosti připravuje Památník Lidice.

Považuji současně za nutné uvést, čím se má diplomová práce naopak nezabývat. Vzhledem k mimořádnému rozsahu díla Marie Uchytilové není schopna pokrýt celou její tvorbu. Proto se věnuji především dětskému památníku obětí války a její tvorbě protiválečné. Stejně tak se nevěnuji dětským památníkům z obecného hlediska, ani různým uměleckým přístupům ztvárnění míst paměti jako jsou Lidice. Několik příkladů z tuzemska i zahraničí jsem uvedla, ale zejména z důvodu nahlédnutí různých přístupů, které podtrhnou výjimečnost díla Marie Uchytilové. Nepíši zároveň ani práci historickou a pokud v ní uvádím informace týkající se lidické tragédie v roce 1942 a osudů lidických dětí zavražděných německými nacisty, uvádím tyto informace pouze z důvodu základního informování čtenářů o tom, co se v

Lidicích před více než osmi desetiletími stalo. Práce se nevěnuje ani Památníku Lidice a její výtvarné sbírce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŽIVOTNÍ OSUDY MARIE UCHYTILOVÉ

Marie Uchytlová se narodila dne 17. ledna 1924 v Kralovicích. Její otec Václav Uchytlový byl po mnoho let předsedou Numismatické společnosti v nedaleké Plzni, kde patřil k významným osobnostem. Byl znalcem staré Plzně a aktivně se zasazoval o záchranu místních pamětihodností a budov, které k ní nesmazatelně patřily. Bojoval jak za Masné krámy, tak například proti zboření hotelu Central. Svou lásku k historii i umění předával svým posluchačům během pětapadesáti přednášek ve Státní vědecké knihovně či v Západočeském muzeu. Často také poskytoval rozhovory do místního rozhlasu a podílel se například i na výzkumu historického podzemí města s potápěči.¹ Stejně tak rodina Mariiny matky Anny Uchytlové-Seidlerové je s Plzní významně spjata. První zmínky o jejich působení v tomto městě pochází již z doby před třemi stoletími. Silnou vazbu měli Seidlerovi zejména k místnímu Mikulášskému hřbitovu a k němu přilehlému kostelu sv. Mikuláše, o který pečovali.²

Dětství i studentská léta, jež Marie prožila v Plzni, tak byla utvářena jak tímto vysoce kulturním a intelektuálním rodinným zázemím, tak vlivem jejího prvního učitele Otakara Waltera (1890-1963). Právě u něj získávala od sedmnácti let své první sochařské vzdělání, když mu pomáhala při restaurování soch v kostelích. Zejména šlo o modelaci hlav andělíčků, které předznamenaly jeden z ústředních motivů celé její tvorby, téma dítěte.³

Od roku 1945 ve svém studiu pokračovala na Akademii výtvarných umění v Praze pod vedením významného českého sochaře a medailéra Otakara Španiela (1881-1955). Ten ji podstatným způsobem ovlivnil a stal se pro ni vzorem, což potvrzuje i skutečnost, že mu kromě mnohých medailí navrhla i roku 1981 pomník.⁴ Se znalostí rozsáhlosti díla a jejího přístupu k práci, můžeme říci, že se po celý život řídila právě jeho výrokem o tom, že

¹*Paměť národa: Sylvia Klánová* [online]. 20. 3. 2019 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z:

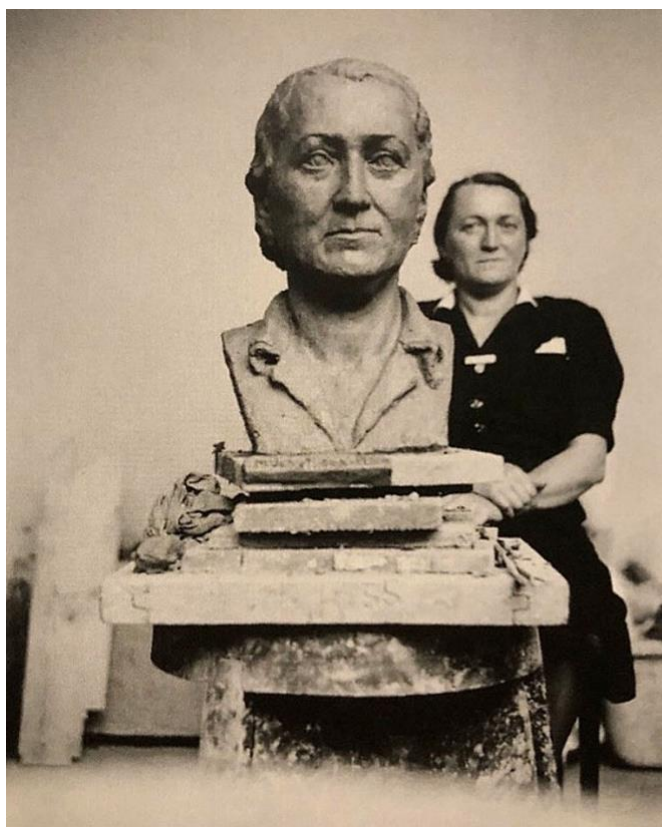
<https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

² JANÍK, Vlastislav, Sylvia KLÁNOVÁ, Lukáš MÁCHA, Pavel MOTEJZÍK a Eduard STEHLÍK. *Ve jménu naděje: tři inspirativní příběhy spojující Plzeň a Lidice*. Plzeň: Mga. Martin Bušek, 2018. ISBN 978-80-907223-0-9, s. 93.

³ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Poceta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 13.

⁴ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 37.

umělec-medailér má mít „*hrdinnou odvahu, velké odříkání, nesmírnou trpělivost, pokoru, avšak i tvrdou houževnatost a bezmeznou píli*“.⁵

Obrázek 1: Přijímací práce Marie Uchytlové na Akademii výtvarných umění dle modelu (říjen 1945)

Navzdory tomu, že nebyla členkou KSČ, stala se ihned po ukončení studia na AVU v roce 1950 členkou Svazu českých výtvarných umělců. Patřila tak k výrazné menšině, bezpartijních členů bylo jen 1 % registrovaných.⁶

V témže roce na základě portréту spolužačky Vlasty Prachatické vytvořila sochu *Mládí* (1950), za níž byla o rok později oceněna uznáním Akademie věd. První cenu získala také za bustu Petra Bezruče ve Frýdlantu nad Ostravicí a za nadživotní pomník *Barunka – Pomník Boženě Panklové* (1970) vytvořený pro Českou Skalici si odnesla také nejvyšší ocenění.⁷

⁵ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 21.

⁶ *Paměť národa: Sylvia Klánová* [online]. 20. 3. 2019 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia-20190320-0#_ftn1

⁷ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s 2, 3.

Ale vůbec největšího úspěchu se Marii Uchytilové dostalo ve chvíli, kdy se zúčastnila veřejné anonymní soutěže na československou korunovou minci, a vyhrála ji. Stala se tak vůbec první ženou na světě, která vytvořila své zemi platidlo. Tato jednoruční se navíc stala nejdéle fungující měnou; v oběhu byla od roku 1957 až do roku 1993, tedy celých 36 let.⁸ Její důležitost pro národ byla potvrzena i v rámci ankety o nejoblíbenější československou minci pořádané v periodiku Sběratelské zprávy⁹, kterou zvítězila.¹⁰ důležitosti svého úkolu vyjádřila sama Uchytilová slovy „...jakká to příležitost pro umělce – své srdce celému národu položit do dlaně!“¹¹

Vedle sochařské tvorby byla Marie Uchytilová i výjimečnou medailérkou. Otec Václav Uchytíl byl numismatikem a společně s profesorem Otakarem Španielem měli velký vliv na její zájem o reliéfní tvorbu.¹² Právě otci věnovala k narozeninám roku 1948 svou vůbec první minci.¹³

Obrázek 2: První mince Marie Uchytilové dedikovaná jejímu otci (1948)¹⁴

⁸ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytilové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytilová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 11.

⁹ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytilové, Praha 7. 4. 2023

¹⁰ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytilové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 22.

¹¹ JANÍK, Vlastislav, Sylvia KLÁNOVÁ, Lukáš MÁCHA, Pavel MOTEJZÍK a Eduard STEHLÍK. *Ve jménu naděje: tři inspirativní příběhy spojující Plzeň a Lidice*. Plzeň: Mga. Martin Bušek, 2018. ISBN 978-80-907223-0-9, s. 92.

¹² BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytilové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 13.

¹³ Tamtéž, s. 20.

¹⁴ NUMISMATICKÉ LISTY. Pamětní medaile k padesátinám. Soukromý archiv Sylvie Klánové.

Další dedikovala protiválečné tematice či významným výročím měst a obcí, pro něž skrze numismatickou společnost vytvářela portrétní medaile významných osobností. Její nejvýznačnější medailí, za kterou získala první cenu Svazu českých výtvarných umělců, se stala medaile z roku 1982. Tu vytvořila ke 40. výročí vypálení Lidic na památku 94 zavražděných lidických dětí.¹⁵

Právě téma lidické tragédie provázelo Marii Uchytilovou nakonec skoro celý život. Celých dvacet let věnovala intenzivní práci na svém největším a nejvýznamnějším díle, *Památníku dětských obětí války* (1989). V něm jako jedna z prvních umělců připomněla a upozornila na vůbec nejnevinější oběti válek, děti. Nadživotní sousoší 82 lidických dětí zavražděných v Chelmnu nacisty se stalo symbolickou připomínkou 13 milionů dětských obětí 2. světové války a je zcela stěžejním dílem její tvorby.¹⁶ Aby se mohla jeho vytvoření věnovat naplno, opustila své pracovní místo na Odborné výtvarné škole na Hollarově náměstí v Praze, kde osmnáct let vyučovala sochařství a figurální kresbu.¹⁷ Navzdory zvyklostem socialismu, kdy se většina uměleckých děl tvořila na zakázku, byl *Památník dětských obětí války* soukromou iniciativou umělkyně bez jakéhokoli zadavatele. Dvacetiletá každodenní práce na pomníku ale s jeho dokončením v březnu 1989 neskončila. Vybrané finanční dary ze spontánních sbírek jí nebyly na dílo uvolněny, první tři plastiky tak odlila Marie Uchytilová do bronzu na své vlastní náklady.¹⁸ Další potřebné peníze se rozhodla získat přijetím zakázky na další monumentální sousoší *Mír pro děti* pro Spolkovou republiku Německo. K jeho vytvoření ale již nedošlo, neboť Marie Uchytilová 16. listopadu 1989 nečekaně umírá na srdeční infarkt. Sochařčina odkazu a přání umístit sousoší na pietní území Lidic se po její smrti ujala dcera Sylvia Klánová a Mariin druhý manžel Jiří Václav Hampl. I přes nepochopení a snahy projekt zastavit, se zejména díky dárcům ze zahraničí podařilo sehnat potřebné peníze a následně i souhlas k realizaci sousoší. Jednotlivé dětské figury začaly přibývat na pietním území od roku 1995. V roce 2000, jedenáct let po smrti autorky, byl památník finalizován v takové podobě, jakou si Marie Uchytilová přála.¹⁹

¹⁵ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Poceta Marii Uchytilové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 20.

¹⁶ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytilové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytilová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 12.

¹⁷ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Poceta Marii Uchytilové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 16.

¹⁸ STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Praha: V ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3, s. 130.

¹⁹ Paměť národa: Sylvia Klánová [online]. 20. 3. 2019 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

Množství a širě realizovaných, ale i nerealizovaných děl svědčí o tom, jak tvůrčím způsobem plodnou byla Marie Uchytlová autorkou. Během svého života vytvořila velké množství plastik různých velikostí i žánrů. Od drobných komorních a středních děl, přes figury v životní i nadživotní velikosti až po monumentální pomníková díla a jejich návrhy. Patřila k vynikajícím portrétistkám a zanechala tak po sobě mnoho bust a realistických portrétů zejména významných českých osobností. Vyobrazila takto například Josefa Berana (1947), Jana Masaryka (1948), Josefa Mánesa (1950), Otakara Nejedlého (1954), Boženu Němcovou (1962), Petra Bezruče (1967), Maxe Švabinského, Jana Jakuba Rybu, Jana Amose Komenského, Josefa Jungmanna, Jiřího z Poděbrad, Vladislava Vančuru, Martina Růžka (poč. 80. let) a další.²⁰

Obrázek 4: Busta herce Martina Růžka
(poč. 80. let)

Obrázek 3: Busta herce Martina Růžka
(poč. 80. let) - profil

Právě připomínky velkých osobností české kultury byly společně s protiválečnými díly významným tématem její tvorby. Oběma těmito motivům se věnovala i ve své reliéfní práci jak v podobě medailí, tak pamětních desek či mincí. V průběhu let inklinovala ve velké míře ke zpracování ženské a zejména dětské postavy. Plastiky jako *Válka* (1970) nebo *Dětský vězeň* (1978) patří mezi díla s válečným mementem, ale kromě toho se Marie Uchytlová

²⁰ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 3.

věnovala i dílům civilnějšího rázu. Její díla tak najdeme ve veřejném prostoru jako výzdobu nemocnic (Zdravotní středisko Zbraslavice, socha *Obětavá péče*, 1977), v areálech školek (v Říčanech z roku 1979, v Opavě z roku 1984), nebo i na úřadech (svatební síň v Říčanech, sousoší *Milenci veronští*, 1972)²¹ Naprosto klíčovým tématem se pro ni stala tragédie Lidic. Kromě jejího životního díla, *Památníku dětským obětem války* (1989), pro Lidice vytvořila sochu *Lidická matka* (1982) a medaile *Lidická matka* (1982), *Bděte lidé...* (1982), *Lidice* (1982), *Památce 94 zavražděných lidických dětí* (1982) a medaile k 50. výročí vyhlazení Lidic (posmrtná ražba z roku 1992).²²

Obrázek 5: *Obětavá péče* (1977)

Obrázek 6: *Milenci veronští* (1972)

Jako projev uznání byla za svá protiválečná díla v roce 1983 oceněna Československým svazem protifašistických bojovníků medailí „*Zasloužilý bojovník proti fašismu*“.²³ Posmrtně bylo Marii Uchytlové za její celoživotní dílo uděleno státní vyznamenání Za zásluhy 1. stupně in memoriam. V den 28. října 2013 jej od prezidenta Miloše Zemana převzala dcera

²¹ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 16–21.

²² Tamtéž, s. 23.

²³ Tamtéž s. 23.

Sylvia Klánová, jediné dítě umělkyně z prvního manželství s Františkem Kučou. O pár měsíců později v den výročí narození 17. ledna 2014 jí bylo uděleno čestné občanství Lidic²⁴ a v roce 2018 i čestné občanství Plzně.²⁵ Roku 2004 byl její rodný dům v Kralovicích osazen pamětní deskou s portrétem od jejího druhého manžela, Jiřího Hampla.²⁶ Další plaketa Marie Uchytlové visí v průjezdu domu ve Zbrojnické ulici č. 6 v Plzni a odkazuje na místo, kde sochařka žila v době, když na studiích v Plzni začala se svojí sochařskou tvorbou. Bronzovou desku s reliéfem tváře Marie Uchytlové vytvořila její dcera Sylvia Klánová a 20. září 2011 byla odhalena za přítomnosti tehdejšího plzeňského primátora Martina Baxy.²⁷ Tatáž plaketa vytvořená její dcerou je od března stejného roku i v Lidicích.²⁸

Obrázek 7: Medaili Za zásluhy I. stupně in memoriam přebírá z rukou prezidenta Miloše Zemana dcera Sylvia Klánová (28.10.2013)

Za svého života vystavovala Marie Uchytlová svá díla jak na samostatných výstavách v tuzemsku, tak na kolektivních výstavách v Česku i v zahraničí. V rámci FIDEM (Fédération Internationale de la Médaille) představovala svá díla v Paříži (1949, 1957), ve Stockholmu (1955), ve Vídni (1959), v Athénách (1966), v Kolíně nad Rýnem (1971),

²⁴ Obec Lidice aktuality [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.obec-lidice.cz/aktualne/aktuality/marie-uchytlova-kucova-se-stala-cestnou-obcankou-lidic-223cs.html?page=5>

²⁵ Sylvia Klánová [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

²⁶ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Poceta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 23.

²⁷ Pamětní deska akademické sochařky Marie Uchytlové-Kučové [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <http://www.sumava.cz/rozcestnik/kultura-a-pamatky/pamatniky/pametni-deska-marie-uchytlova/>

²⁸ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

v Helsinkách (1973), v Krakově (1975), v Lisabonu (1979) nebo ve Florencii (1983). Mimo FIDEM figurovala její díla ve výstavách v roce 1966 v Moskvě, v ázerbájdžánském Baku, v Bělehradě, v roce 1968 v Madridu, v roce 1973 opět v Paříži, v roce 1982 v Rize a v roce 1983 v Leningradu.²⁹ Posmrtně proběhla počátkem 90. let výstava v kralovickém rodišti Marie Uchytlové, v Mariánské Týnici, kde byla následně dalších 20 let autorčina pamětní síň. Také v rámci květnových Oslav osvobození proběhlo představení dalších děl v roce 1993 v plzeňské radnici a v roce 2009 připravil Památník Lidice výstavu nazvanou Pocta Marii Uchytlové.³⁰ Ke stému výročí narození Marie Uchytlové připravuje aktuálně Památník Lidice výstavu „Slzy všech lidí jsou stejné“.³¹

Ve veřejných sbírkách jsou díla Marie Uchytlové zastoupena v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici či ve Slezském zemském muzeu jsou uloženy některé z jejích medailí.^{32 33}

Marie Uchytlová vystupuje poprvé ve snímku *Oči modré, vlasy hnědé, obličej kulatý, živé letory*, který v roce 1981 natáčeli filmaři přímo u ní v ateliéru. Cílem dokumentu bylo přiblížit divákům práci sochaře a toho, jak se pod ruky umělce tvoří socha. Samotného životního příběhu Marie Uchytlové se chopila režisérka a spisovatelka Olga Strusková, která ještě za života umělkyně natočila roku 1987 pro Československou televizi film *Ruka světu podaná* a posmrtně v roce 1996 ve spolupráci s Českou televizí vytvořila dokument *Příběh jednoho pomníku*. Dalším snímek *Živé sochy mrtvých dětí* vznikl v roce 2007 na námět článku *Dětem zabitým v srdci Evropy* od Tamary Wölfeové.³⁴

Mezi publikace věnované životu a dílu sochařky patří *Ahoj, sochy* (2000) a *O mne tu nejde* (2001) Olgy Struskové, dále *Pocta Marii Uchytlové* od kolektivu autorů (2009) vydaná ke stejnojmenné výstavě v Památníku Lidice, *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové* od kolektivu autorů (2016) a z poslední doby vyšla k výročí 100 let od vzniku Československa i kniha od kolektivu autorů *Ve jménu naděje* (2018), která jako jeden ze tří

²⁹ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 24.

³⁰ Rozhovor se Sylvii KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

³¹ Rozhovor s ředitelem Památníku Lidice, Lidice 17. 2. 2023.

³² Úmrtní medaile Františka Papouška [online]. [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/14555095>

³³ Pamětní medaile vydaná u příležitosti 150. výročí založení muzea v Opavě 1814–1964. [online]. [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/7451169>

³⁴ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 22.

inspirativních příběhů spojující Plzeň a Lidice vzpomíná právě osud Marie Uchytlové.³⁵ Jednotlivé katalogy a články obsahují zejména její tvorbu drobných plastik a medailí.³⁶

Kromě jiného byla Marie Uchytlová i autorkou citlivé a intimní poezie, v níž se navracela k tématům sobě vlastním.³⁷

*Postůjte lidé a slyšte poselství
dětí zavražděných válkou!
A pospěšte říci ostatním,
že všechno visí na pavoučím vlákně!
Vím to! Ale neumím dělat nic jiného
než sochy dětí – jak nejlépe umím...*

Z básně Marie Uchytlové (1987)

³⁵ JANÍK, Vlastislav, Sylvia KLÁNOVÁ, Lukáš MÁCHA, Pavel MOTEJZÍK a Eduard STEHLÍK. *Ve jménu naděje: tři inspirativní příběhy spojující Plzeň a Lidice*. Plzeň: Mga. Martin Bušek, 2018. ISBN 978-80-907223-0-9

³⁶ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 22.

³⁷ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 15.

2 MOTIVACE A MOTIVY TVORBY MARIE UCHYTILOVÉ

Pokud chceme pochopit motivace umělce k jeho tvorbě a popřípadě i motivy, ke kterým se ve svém díle uchyluje, je vždy dobré nahlédnout na dílo autora komplexně. Navrátit se tak až ke kořenům a prostředí, odkud výtvarník vzešel, a pochopit tak, co a kdo jej utvářel.

Otec Marie Uchytlové byl dle jejích vzpomínek výborným vypravěčem a milovníkem historie. Popisoval jí příběhy starých řeckých bájí, historiky o trzích s otroky, kde byly rozdělovány rodiny a matkám odebírány děti, nebo jí přibližoval i své vlastní zážitky z 1. světové války, ve které bojoval jako šestnáctiletý.³⁸ S rodiči také podnikali časté výlety po Čechách, objevovali krásy vlasti a připomínali si významné kulturní osobnosti, které byly s jednotlivými místy spjaty. Toto kulturní rodinné zázemí v ní posilovalo vztah k české kultuře a velkým českým osobnostem, jež se v budoucnu staly častým námětem jejích děl.

Stejně tak otcovo vyprávění o hrůzách války v ní již odmala umocňovalo velký smysl pro vnímání bezpráví, nesvobody a nebezpečí úpadku společnosti do lhostejnosti. „*Vždy mi vštěpovala slušnost, ochotu a ohleduplnost k druhým, záleželo jí na tom, abych pozorovala věci kolem sebe, abych si jich vážila, abych hlavně nikdy nebyla lhostejná, nikdy se nevzdávala a neztrácela naději,*“³⁹ vzpomíná na hodnoty, které jí předávala maminka její dcera Sylvia Klánová.

Téma boje proti lhostejnosti a neutralitě prostřednictvím vlastní aktivizace je patrné v autorčině díle po celý její život. V pouhých třinácti letech tak vytváří svou první plastiku nazvanou *Válka* (1937).⁴⁰

Následná vlastní zkušenost s druhou světovou válkou ji v tomto přístupu jen utvrdila. Celou rodinu bolestně zasáhla zpráva o úmrtí mamčin bratra, Antonína Seidlera. Ten padl v první den okupace Československé republiky 15. března 1939 při střetu československé armády s Maďary na Podkarpatské Rusi. Do bojů toho dne zasáhly dva tanky, které byly výjimečné tím, že nepatřily do žádné z jednotek československé armády, pouze se souhrou životních náhod navracely zrovna v té době přes Rumunsko z předváděcích zkoušek v Sovětském svazu. Armáda nezhálela a rozhodla se je proti nepříteli nasadit. Nikdo z vojáků ovšem netušil, jak vozidlo ovládat, a proto s nimi do boje vyrazili civilisté –

³⁸ Sylvia Klánová [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

³⁹ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

⁴⁰ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 1.

technici plzeňských Škodových závodů. Jedním z nich byl právě Antonín Seidler, jehož tank evidenčního čísla 13.903 byl třikrát zasažen maďarským protitankovým kanónem.⁴¹

Marie Uchytlová byla jako ročník 1924 totálně nasazená ve Svitavách v továrně na zbraně.⁴² Dcera popisuje její schopnost se přizpůsobit i této náročné situaci: „*Když mladé dívky přijely vlakem na noc do Svitav, čekaly je na ubikacích vycpané slamníky. Všechny na noc ulehly na nepohodlné lože, jen maminka si vytvarovala ve slamníku vaničku a ráno se probudila svěží. Nic pro ni nebylo překážkou, vždy našla řešení.*“⁴³

O tom, že umělkyně silně prožívala lidské osudy ve válkou zmítané zemi svědčí i báseň, kterou napsala ihned poté, co se dozvěděla o událostech v Lidicích. Tehdy ještě netušila, že její život bude s tragickým osudem této vesnice navždy spojen.

*„Spí víska v noci červnové, ta vlahá noc jak děsná,
jen něžná ruka matčina, přikryje děcko ze sna.
Všechno spí, lehko na duši, když voní ze zahrádky,
a ani ptáče netuší, co zalomcuje vrátky.
V gong úder sudby spěje již, lidická matko, ještě spíš,
naposled pod lidickými hvězdami, světu neznámá...“*⁴⁴

O konci války ve svém vyprávění hovoří jako o nejšťastnějším dni svého života. Radostné emoce ale brzy vystřídal rozčarování, když během oslav v ulicích Plzně potkala svou bývalou spolužačku. Skoro ji nepoznala. Navrátila se z koncentračního tábora a vyprávěla jí o všech hrůzách, které válka přinesla, a o nichž Marie netušila.⁴⁵ Své dceři popsala osudnou noc konce války, již strávila ponořená v myšlenkách na Mikulášském hřbitově u domu svých prarodičů. „*U hrobu Josefa Kajetána Tyla přísahala, že vypoví válku válce, že celému světu*

⁴¹ Rozhovor s ředitelem Památníku Lidice, Lidice 17. 2. 2023.

⁴² Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

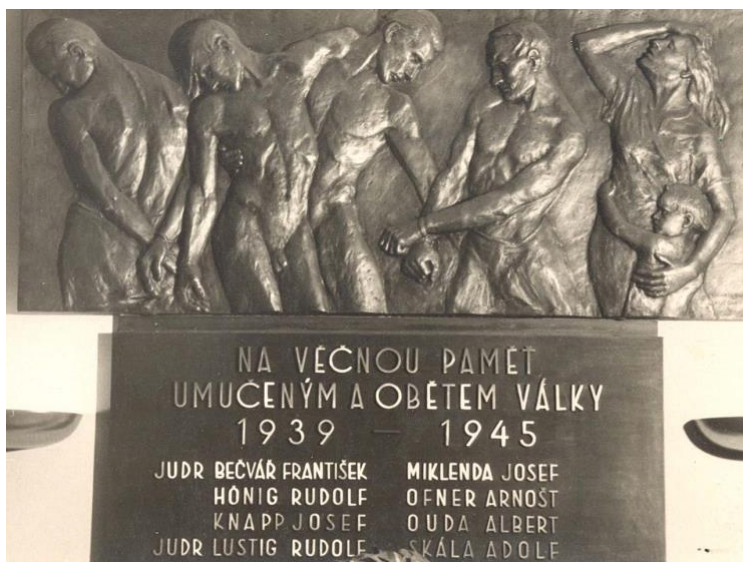
⁴³ JANÍK, Vlastislav, Sylvia KLÁNOVÁ, Lukáš MÁCHA, Pavel MOTEJZÍK a Eduard STEHLÍK. *Ve jménu naděje: tři inspirativní příběhy spojující Plzeň a Lidice*. Plzeň: MgA. Martin Bušek, 2018. ISBN 978-80-907223-0-9.

⁴⁴ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 1.

⁴⁵ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 8.

*sdělí poselství dětského utrpení během válečných let. Jak by ale mohla neznámá dívka z maličké země něco sdělit celému světu? A jakou formou? Nejblíží jí bylo sochařství, které hovoří srozumitelně všemi jazyky světa. I slepý si sochu osahá.*⁴⁶ S touto myšlenkou začala v roce 1945 studovat sochařství na Akademii výtvarných umění v Praze.

Už během studia vytvořila řadu děl s protiválečnou tematikou. Patřila ke generaci výtvarníků, do jejichž životů zasáhla válka. Ta se společně s tragickými příběhy lidí stala pro sochaře i příležitostí k tvorbě pomníků a pamětních desek. Z této doby pochází od Marie Uchytlové dvě plakety navržené pro město Plzeň. První z nich z roku 1947 se nachází na bývalém popravišti gestapa v Lobzích u Plzně. Druhou z téhož roku můžeme nalézt v druhém poschodí Krajského úřadu v Plzni (dříve Rašínově domě). Ta je věnována zaměstnancům padlým v druhé světové válce.⁴⁷

Obrázek 8: Pamětní deska na Krajském úřadě v Plzni (1948)

Ve stejném roce také vytvořila bustu Josefu Beranovi (1947), katolickému duchovnímu a pozdějšímu kardinálovi, který byl z politických důvodů vězněn v době nacistického a následně i komunistického režimu.⁴⁸ Nesouhlas Marie Uchytlové s nástupem komunismu

⁴⁶ Rozhovor se Sylvii KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

⁴⁷ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6. strana 20

⁴⁸ Kardinál Beran. Muž svědomí, který v boji za své ideály přišel o svobodu i vlast [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2430967-kardinal-beran-muz-svedomi-ktery-v-boji-za-sve-idealy-prisel-o-svobodu-i-vlast>

po převratu v roce 1948 můžeme pozorovat v tvorbě medaile k záhadnému úmrtí ministra Jana Masaryka (1948), nebo medaile opět věnované arcibiskupu Josefu Beranovi (1947).⁴⁹

Obrázek 9: Jan Masaryk (1948)

Tou největší formou protestu proti systému se ovšem stala její jednokorunová mince. Předlohou pro na ní zobrazenou dívku sázející lípu se stala politická vězenkyně Bedřiška Synková. V době, kdy Marie Uchytilová uspěla se svým návrhem u partijské poroty, si dvaadvacetiletá žena, co se stala její předlohou, odpykávala svůj desetiletý trest v komunistickém lágru.⁵⁰ Po většinu doby, kdy byli komunisté v Československu u moci, tak nosil každý v peněžence právě tu, kterou režim perzekvoval. O pár let později, kdy došlo ke změně státního znaku a její koruna s lvem na lící straně byla stále v oběhu, Marie Uchytilová již lva v pavěze neudělala. „Řekla mi, že nechce dělat lva v kleci,“ vzpomíná dcera.⁵¹

Marie Uchytilová nikdy nevstoupila do KSČ. Byla tak výjimkou mezi svými kolegy ve Svazu českých výtvarných umělců a spolu se skutečností, že byla ženou, vnímala silné omezení ve svobodě své tvorby a v nerovnosti příležitostí. „Většinu zakázek si mezi sebou rozdělávali její kolegové muži“, vzpomíná Sylvia Klánová. Připomíná také vyprávění maminky, kdy se její muž vrátil na dušičky roku 1969 domů a ona mu představila model

⁴⁹ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytilové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytilová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 34.

⁵⁰ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytilové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 21

⁵¹ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytilové, Praha 7. 4. 2023

sousoší a svůj záměr vytvořit pomník Tychona Brahe a Johanna Keplera. Řekl jí tehdy, že jde sice o hezký nápad, ale ostatní sochaři ze Svazu jí ho nikdy nedovolí realizovat. Když se ptala, proč dospěl k tomuto názoru, odpověděl: „Protože to napadlo ženu.“ Památník skutečně nikdy nebyl vytvořen a jeho model je aktuálně k vidění v sádře v Mariánské Týnici.⁵² Stejně tak pomník pro Univerzitu Karlovu znázorňující jeho rektora Bedřicha Hrozného zůstal pouze u sádrového modelu.⁵³

To, co někteří považovali za její slabost, tedy skutečnost, že je ženskou autorkou, přetavila Marie Uchytlová v příležitost. V rozhovoru z roku 1981, kdy mluvila o svém *Památníku dětských obětí války* také zmínila „Myslím si, že tohle dílo... Ne nechci říct, že by ho neudělal žádný muž, to bych si nemohla vzít na svědomí, ale domnívám se, že ho spíše dokáže vytvořit žena. Neznám mezi svými kolegy nebo spolužáky nikoho, o kom bych mohla zodpovědně prohlásit, že by před těmito dětmi zvládl v jednom kuse tři roky klečet.“⁵⁴

Přípravou na své životní dílo *Památník dětských obětí války* strávila umělkyně dvacet sedm let a dalších dvacet roků věnovala jeho vytvoření. Prvních deset let pracovala na sochách každý den. Celkovou dobu práce v této době spočítala na 40 000 hodin. Bývala tak ponořena ve své práci, že zapomínala jíst a pít. Zcela se vzdala jakéhokoli společenského i kulturního života.⁵⁵ Kromě fyzické náročnosti tvorby soch, šlo i o velmi psychicky náročný úkol. S každým dítětem, které vytvářela, prožívala znovu jeho životní příběh, umocněný vyprávěním jejich matek, lidických žen. Ty ji pravidelně navštěvovaly v ateliéru a společně s dalšími desetitisíci návštěvníky, kteří se v její dílně za oněch dvacet let vystřídali, dohlížely na postup její práce.⁵⁶

Vzhledem ke tomu, že Marie Uchytlová sousoší vytvářela z vlastního popudu a bez jakéhokoli zadavatele, financovala jej po celou dobu ze svých vlastní úspor. Vzhledem k prostorové náročnosti díla si musela na dluh opatřit větší ateliér. Na to vše vydělávala jinými zakázkami v přestávkách mezi prací na památníku.⁵⁷

⁵² Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

⁵³ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Poceta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 17.

⁵⁴ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 29.

⁵⁵ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

Složité okolnosti spojené s konečnou realizací pomníku, kdy chyběly finanční prostředky na odlití hotových soch do bronzu, navázaly na pochybnosti, zda se jí podaří dílo umístit na pietním území Lidic i navzdory snaze mnohých jí v tom zabránit. Náročná situace a zklamání z toho, že je její celoživotní sen a poslání v ohrožení, vedl s velkou pravděpodobností i k její předčasné smrti.⁵⁸

Právě na příkladu jejího hlavního životního díla lze nejlépe poukázat na sílu motivace, s níž přistupovala Marie Uchytlová k práci. *Památník dětských obětí války* (1989) ukazuje všechny druhy této motivace, které ji po desetiletí stimulovaly k další činnosti a měly za následek dedikaci jejího života právě tomuto účelu.

Velkou hybnou silou se pro ni staly životní hodnoty, které vycházely z jejího rodinného odkazu a jež sochařka zastávala. Šlo o vnímání svobody jako jedné z nejdůležitějších životních hodnot, kterou člověk může mít, o odporu k bezpráví a ubližování slabším, krutosti mířené vůči nejnevinnějším a nesmyslnosti lidského utrpení pro mocenské zájmy druhých. A právě všechno toto zlo, které se jí tak bytostně přičilo, je přítomno ve válkách. Rozsah zmařených životů v nesmyslných bojích lidské historie v ní dokázal vyvolávat zlobu a smutek, které přenášela do svých soch. Ty se měly stát varováním a připomínkou pro další generace, které se mohou octnout v nebezpečí a čelit tak další hrozbě násilí.

Dílo Marie Uchytlové můžeme vnímat i jako zhmotnění jejích zásad a hodnot, její dědictví, které zde chtěla přenechat dalším generacím. Šlo o její formu boje i proti zdejšímu režimu, který páchal bezpráví i bez otevřeného válečného konfliktu.

Právě její vlastní víra v sílu tohoto odkazu a výjimečné myšlenky *Památníku dětských obětí války* jí dávala sílu tvořit. V mnohých chvílích byla možná i umocněna vzdorem k nedůvěře jejího okolí v úkol, který si předsevzala, neboť pro některé by snad byl posláním hned na několik životů. Navzdory tomu bylo ale také mnoho takových, kteří ji v její práci podporovali a ctili její záměr. Lidické matky na ni spoléhaly a důvěřovaly tomu, že figury jejich dětí se jednoho dne navrátí do Lidic. Marie Uchytlová věřila, že podobné dílo je potřebné i jako silný odkaz pro budoucí generace, jako připomenutí hrůznosti války: „*všichni (návštěvníci ateliéru) jsou jednotného názoru, že dílo svým pojetím a otřesnou pravdivostí působí sugestivně a zvláště mladé lidi, kteří znají hrůzy války pouze zprostředkovaně, srozumitelně varuje: Takový je fašismus! Taková je válka! Boj za mír je jediná naděje tvých*

⁵⁸ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

děti!...“,⁵⁹ popisuje v jednom z rozhovorů. A široká veřejnost věřila v to samé a společně s tím, jak si o jejím nasazení a díle lidé četli v novinách, podporovali ji i finančními dary, které zasílali do spontánně vzniklých sbírek.⁶⁰

Nezanedbatelným faktorem byla pro Marii Uchytílovou i láska k práci a sochařskému řemeslu jako takovému. Skrze něj mohla dávat život sochám, jež mohly vyprávět svůj příběh a i její vlastní zároveň.

V díle památníku jsou přítomny všechny motivy, které můžeme pozorovat napříč jejím dílem. Náměty, která ve svém díle Marie Uchytílová rozvíjela, lze rozdělit na témata dětská, motivy mateřství, lásky a velký důraz klade také na osobnosti české kultury.⁶¹

Častokrát na ně nahlíží optikou protiválečné agitace. V protikladu k sobě tak zobrazuje dvojici soch znázorňující jak malého vězně potýkajícím se s strastmi války, tak chlapce, který si hraje na vojáky v době míru. V tomto kontextu také vytváří figury znázorňující motiv ohroženého mateřství, tedy úzkostných matek, jež v zoufalství pátrají po svých ztracených dětech. Tato témata uchopuje ale i v obrácené rovině spíše odlehčených plastik. Zobrazuje tak až sentimentálně působící figury dětí při různých hravých situacích či zamilované milence. Ve své reliéfní tvorbě navazovala na tradiční úkol medailérů své doby a vytvářela tak tzv. „křestní medaile“. Ve druhé polovině 20. století nahrazovalo tradiční křest obřad takzvaného vítání občánků a k jejich příležitosti byly příslušnými městy raženy pamětní medaile. Podobiznu novorozence v peřince si od Marie Uchytílové objednala města jako Opava (1963), Říčany (1973) či Jihlava (1980). Velmi podobný námět dítěte můžeme nalézt i na lidické medaili vzpomínající na miminka narozená až po tragických událostech v Lidicích, která byla zavražděna nacisty ihned po svém příchodu na svět. V nepříjemném kontrastu tak zde nacházíme obdobu téhož, ale v obrácené formě reality, kde jsou děti do světa „vítány“ jejich okamžitou likvidací.⁶²

V kontextu dvoupólového spektra poetických děl na straně jedné a válečných děl na straně druhé, mohou být motivy českých historických osobností vnímány jako kombinace obojího.

⁵⁹ Příloha P I: Dopis „Lidičtí lidé“, Marie Uchytílová, prosinec 1979

⁶⁰ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytílové, Praha 15. 2. 2023

⁶¹ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytílové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 17.

⁶² Tamtéž, s. 19.

Obrázek 10: Pamětní medaile k vítání občánků, Jihlava (1980)⁶³

⁶³ NUMISMATICKÉ LISTY. Pamětní medaile k padesátinám. Soukromý archiv Sylvie Klánové.

3 VÁLKA A NÁSILÍ V TVORBĚ MARIE UCHYTILOVÉ

3.1 Památník dětských obětí války v Lidicích

3.1.1 Lidická tragédie a osudy lidických dětí

Tragický osud Lidic se začal naplňovat už v září roku 1941, kdy byl z Protektorátu Čechy a Morava odvolán Adolfem Hitlerem dosavadní říšský protektor Konstantin von Neurath pro jeho neschopnost prokázat „dostatečnou tvrdost vůči českému odbojovému hnutí“.⁶⁴ Na jeho místo byl ustanoven SS-Obergruppenführer Reinhard Heydrich. Ten se po svém příjezdu uvedl do úřadu zatčením protektorátního premiéra Aloise Eliáše, vyhlášením stanného práva a zahájením poprav stovek vlastenců. Během krátké doby se mu podaří prakticky zlikvidovat celou domácí odbojovou síť. Protektorátní vláda nezareagovala na Eliášovo zatčení demisí, nijak se nevymezila vůči stannému právu a vnímání západních spojenců bylo takové, že Československo ze všech okupovaných států nejméně přispívá ke společnému cíli, porážení nacistického Německa. Prezident Eduard Beneš se tak dostává pod značný tlak. Situace si žádá provedení odbojové akce takového rozměru, aby jakékoli pochybnosti byly vyvráceny, aktivita domácího odboje se prokázala a současně z takového aktu bude zřejmé, že Beneš má situaci v okupované vlasti pod kontrolou. Také by mu takový čin poskytl výhodnou pozici pro jednání se spojenci o odznamenání mnichovské dohody, díky čemuž bude moci být Československo po válce obnoveno v hranicích před zářím 1938.⁶⁵

Odbojovou akci, jejímž cílem bylo provést atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha dostala za úkol parašutistická skupina s krycím jménem ANTHROPOID. Její dva členové, rotmistři Jan Kubiš a Josef Gabčík, byli společně se skupinami SILVER A a SILVER B shozeni do protektorátu 29. prosince 1941 jako parašutisté.⁶⁶ Kubišovi s Gabčíkem se podařilo v Praze navázat na domácí odboj a začali s plánováním svého přísně tajného úkolu. K jeho provedení došlo 27. května 1942 v jedné ze zatáček v pražských Holešovičkách. Heydrich byl během útoku vážně zraněn výbuchem

⁶⁴ BURIAN, Michal. Atentát: operace Anthropoid 1941-1942. 2., upr. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Agentura vojenských informačních služeb, 2007. ISBN 978-80-7278-411-0, s. 24.

⁶⁵ Tamtéž, s. 31.

⁶⁶ Tamtéž, s. 44.

z Kubišovy bomby a na následky svých zranění 4. června umírá. Úspěšný atentát skupiny ANTHROPOID se tak stal jedním z největších činů evropského protinacistického odboje.⁶⁷

Události rozpoutaly v Československu teror. V protektorátu byl vyhlášen civilní výjimečný stav a stanné soudy, které obnovily svou činnost, poslaly v následujících týdnech na smrt 1412 osob. Pátrání po atentátnících, kterým se podařilo z místa útoku uniknout, je ale navzdory veškerým snahám gestapa marné. V atmosféře strachu dochází 3. června 1942 k zachycení podezřelého dopisu, který je adresován dělnici Anně Maruščákové. Jeho pisatel, Václav Říha, se snažil vyvolat u dívky dojem, že je napojen na domácí odboj, a zapůsobit tak na ni. Ve skutečnosti šlo o ženatého muže s malou dcerkou a právě tímto psaním se pokoušel o ukončení mimomanželského poměru s Maruščákovou. Oba jsou zadrženi a Maruščáková při výslechu vypoví, že jí kdysi Říha požádal, aby v Lidicích u rodiny Horákových „vyřídila pozdrav od Pepíka“. Gestapo následně zjistí, že dva muži z Lidic, Josef Horák a Josef Stříbrný, jsou od začátku války neznámí a s největší pravděpodobností se po svém útěchu z Československa stali příslušníky československé zahraniční armády. Poté, co Viliam Gerik, parašutista skupiny ZINC, který byl v rukou gestapa, potvrdí, že Stříbrný s ním prošel paravýcvikem, jsou si nacisté jisti, že právě Horák se Stříbrným jsou atentátníky, kteří mají na svědomí Heydrichovu smrt. Ještě tentýž den zatknou v Lidicích obě rodiny Horákových i Stříbrných. Záhy je sice potvrzeno, že šlo o falešnou stopu, ale k zvrácení osudu Lidic už nedojde.⁶⁸

V noci z 9. na 10. června byly Lidice obklíčeny, jejich obyvatelé vzbuzeni a rodiny rozděleny. Muži starší patnácti let byli soustředěni v Horákově statku, ženy s dětmi v budově školy, odkud je zanedlouho odvezli do Kladna. Po jejich odjezdu začala po sedmé hodině hromadná poprava lidických mužů: „*Zpočátku byli Lidičtí před popravčí četou vyváděni po pěti. Pak se však Horstu Böhmému zdálo, že exekuce pokračuje pomalu a nechal popravčí četou zdvojnásobit. Vražděno bylo poté vždy deset mužů najednou. Mrtví zůstávali ležet tak, jak padli a nově příchozí museli projít kolem nich a postavit se před ně. Popravčí četa vždy o dva kroky poodstoupila a hrůzná scéna se opakovala. Mužům nebyly zavazovány oči a na popraviště je nevodili spoutané. Nikdo jim nepřečetl žádný rozsudek. Byli vražděni bez jakéhokoliv vysvětlení. Zruďné divadlo se s přestávkami opakovalo až do odpoledních hodin, kdy v zahradě zůstalo ležet 173 těl.*“⁶⁹ Ihned poté začalo systematické

⁶⁷ BURIAN, Michal. Atentát: operace Anthropoid 1941-1942. 2., upr. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Agentura vojenských informačních služeb, 2007. ISBN 978-80-7278-411-0, s. 64.

⁶⁸ STEHLÍK, Eduard. Lidice: příběh české vsi. Praha: V ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3, s. 70.

⁶⁹ Tamtéž, s. 72, 73.

ničení Lidic. Další popravky 26 obyvatel Lidic byly provedeny o týden později v Praze. Zastřeleni byli členové rodin Horákových a Stříbrných, také muži, kteří byli v osudný den na noční směně, a dva chlapci, u nichž se dodatečně zjistilo, že jsou starší patnácti let a měli tak být usmrceni již 10. června.⁷⁰ Celkem tak bylo zabito 192 lidických mužů.⁷¹

Ženy s dětmi byly z Lidic převezeny do tělocvičny kladenského reálného gymnázia, kde na holé zemi s trochou slámy strávily poslední dvě společné noci. Gestapáci během této doby odváděli děti do jedné ze tříd gymnázia a podrobovali je rasovému zhodnocení. Přeměřovali jim jejich malé hlavičky, zjišťovali barvu očí a vlasů a zaznamenávali jejich celkový popis. Pro poněmčení vhodné vybrali jen tři děti, dvouletou Hanu Špotovou, tříletého Václava Zelenku a šestiletou Dagmar Veselou. Během pátečního večera 12. června 1942 došlo k odebrání dětí jejich matkám. Ženám bylo oznámeno, že pojedou do pracovního tábora vlakem, a děti za nimi přijedou ve větším pohodlí autokarem. Otřesnou scénou, kdy se sebe matky ani děti nechtěly vzdát, začali přítomní gestapáci řešit střelbou do stropu, řevem a násilným odtrháváním dětí od matek za pomoci padesáti příslušníků Schupo.⁷² Přeživší lidická žena Růžena Petráková po letech vzpomínala: „*Moje nejmladší dítě, kterému bylo teprve deset let, se ode mne nechtělo odloučit. Jeden z úředníků gestapa mi je vyrval a mrštil jím proti zdi. Všechny jsme začaly křičet a gestapáci stříleli ze svých pistolí do stropu.*“⁷³

Od matek oddělených 88 dětí dostalo na krk cedulku se jménem a evidenčním číslem a byly odvezeny dvou autobusy do Lovosic.⁷⁴ Odtud byly vlakem přepraveny do bývalé textilní továrny v Lodži. S dětmi bylo nakládáno tak, jak určil Horst Böhme ve svém telegramu: „...*děti s sebou vezou jen to, co mají na sobě. Nějaká zvláštní péče není žádoucí.*“ O žádné péči nemohla být skutečně řeč: „*Děti dostávaly málo jídla a několik malých miminek, o která se starala starší děvčata, neustále plakalo hlady. Spaly na holé zemi, přikrývaly se kabáty, pokud nějaké z domova měly. Trpěly nedostatkem hygieny i nemocemi. Na rozkaz velitelství tábora jim nesměla být poskytována žádná lékařská péče.*“ V Lodži bylo náhodně vybráno dalších sedm dětí k poněmčení. Šest dívek (Marie Doležalová, Emilie Frejová, Anna Hanfová, Marie Hanfová, Eva Kubíková, Věra Vokatá) a jeden hoch – Václav Hanf,

⁷⁰ STEHLÍK, Eduard. Lidice: příběh české vsi. Praha: V ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3, s. 78.

⁷¹ ULRYCH, Ivan. Osudy lidických a ležáckých dětí. Nymburk: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016. ISBN 978-80-88072-08-9, s. 96.

⁷² STEHLÍK, Eduard. Lidice: příběh české vsi. Praha: V ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3, s. 76, 77.

⁷³ ULRYCH, Ivan. Osudy lidických a ležáckých dětí. Nymburk: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016. ISBN 978-80-88072-08-9, s. 17.

⁷⁴ STEHLÍK, Eduard. Lidice: příběh české vsi. Praha: V ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3, s. 76, 77.

který byl úředníky místní služebny Hlavního rasového a osídlovacího úřadu vybrán jen proto, že si ho u nich sestry vyplakaly. Netušily, že mu tak zachránily život.⁷⁵

Ostatní děti dostaly možnost napsat 1. července korespondenční lístky svým příbuzným. Psaly si v nich o kousek chleba či oblečení nebo se ptaly po rodičích.⁷⁶ O jejich tragickém osudu přitom bylo již v této době rozhodnuto. Dopisy měly jen uklidnit ty starší, aby se neobávaly ničeho hrozného, a u příbuzných v Čechách zase vzbudit dojem, že děti skutečně byly poslány někam na převýchovu.⁷⁷ Následně bylo těchto 81 dětí předáno do „péče“ úřadovny gestapa v Lodži. Potvrzení o jejich přijetí společně s konstatováním, že tyto děti nebyly shledány jako vhodné k poněmčení, je posledním přímým důkazem o jejich osudu.⁷⁸

Předpoklad je takový, že byly následně odvezeny do vyhlazovacího tábora v Chelmnu, kde byly ještě tentýž den, 2. července 1942, zavražděny v plynových autech. O čtyři dny později zde stihl stejný osud i ležácké děti, společně s lidickou dívkou Dagmar Veselou. Ta byla původně sice vybrána k poněmčení, ale z nejasných důvodů došlo u úředníků gestapa ke změně názoru. Stala se tak 82. zavražděným lidickým dítětem.⁷⁹

Dalších sedm lidických dětí, kterým nebyl v době tragédie ani rok, bylo umístěno do nalezince na Karlově, aby nakonec skončily v dětském domově v Krči. Zde se všechny kromě Františka Černého, který umřel v červenci 1942, dožily konce války. Sedm dalších dětí se narodilo po vyhlazení Lidic, z nich přežily jen dvě. Celkem si tak lidická tragédie vyžádala 88 dětských životů.⁸⁰

Po odebrání dětí byly lidické ženy převezeny do koncentračního tábora Ravensbrück. Z celkového počtu 203 žen se po válce vrátilo 143 z nich.⁸¹ Mezi nimi byly i matky některých z nich a ihned po válce, po svém návratu do Československa začaly pátrat po svých dětech. V závěru tryzny 10. června 1945 se obrátila k jejím návštěvníkům jedna z nich, Anna Hroníková, se svou zoufalou prosbou: „*Pomozte nám najít naše děti. Bez nich by život nebyl životem!*“⁸² Bylo jisté, že je nutné pátrat v německy mluvících zemích, kde

⁷⁵ STEHLÍK, Eduard. Lidice: příběh české vsi. Praha: V ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3, s. 98.

⁷⁶ ULRYCH, Ivan. Osudy lidických a ležáckých dětí. Nymburk: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016. ISBN 978-80-88072-08-9, s. 29-37.

⁷⁷ STEHLÍK, Eduard. Lidice: příběh české vsi. Praha: V ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3, s. 98.

⁷⁸ ULRYCH, Ivan. Osudy lidických a ležáckých dětí. Nymburk: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016. ISBN 978-80-88072-08-9, s. 41.

⁷⁹ STEHLÍK, Eduard. Lidice: příběh české vsi. Praha: V ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3, s. 100.

⁸⁰ ULRYCH, Ivan. Osudy lidických a ležáckých dětí. Nymburk: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016. ISBN 978-80-88072-08-9, s. 96.

⁸¹ Tamtéž, s. 96.

⁸² Tamtéž, s. 80.

děti žijí pod německými jmény. Proto byla brzy zveřejněna zpráva ve všech německých novinách i na každé policejní stanici: „*Co se stalo s dětmi z Lidic? Němci ve městech a na venkově! Voláme vás k tomuto projevu lásky k bližnímu a k odstranění bezpráví – pomozte nám! Hledáme děti z Lidic!*“⁸³ Ministerstvo vnitra v Československu vydalo 28. října 1945 oběžník, který hlásal: „*Ministerstvo vnitra apeluje na celou českou a slovenskou veřejnost a veřejnost z celého světa, aby přispěla podle svého svědomí a svých možností k vypátrání nešťastných lidických dětí, které jsou dosud pohřešovány*“.⁸⁴ Jeho součástí byla i obrazová příloha se snímky dětí.⁸⁵ Do pátrání se zapojila také Hana Benešová, manželka prezidenta, která se přičinila o založení pátracích skupin složených z policistů, tlumočnicků i lidických žen, a jež pátraly po dětech v Polsku a Německu.⁸⁶

Rozsáhlé pátrání našlo ale jen 17 dětí z původních 105. Nejdříve se navrátilo šest dětí z kréského nalezince, další děti byly nalezeny v Německu a Rakousku. Jako úplně poslední se v květnu 1947 vrátil Václav Zelenka, který měl to štěstí, že se shledal i se svojí maminkou.⁸⁷ Byl ale jeden z mála a po letech tak vzpomínal: „*Nesmírně tragickým momentem návratu přeživších dětí byl však i ten fakt, že se mnohé z nich neshledaly se svými maminkami. Bylo zde tolik matek, které by tak rády objaly své odvečené dítě a přitom se vracely právě děti těch zavražděných*“.⁸⁸

Většina matek se tak svých dětí nedočkala. K 15. výročí lidické tragédie navštívily hromadný hrob svých dětí v Chelmnu. K náhrobnímu kameni daly věnec s nápisem: „*Lidické maminky svým ztraceným dětem*“.⁸⁹

⁸³ ULRYCH, Ivan. Osudy lidických a ležáckých dětí. Nymburk: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016. ISBN 978-80-88072-08-9, s. 80.

⁸⁴ Tamtéž, s. 79.

⁸⁵ Příloha P XX: Zvláštní pátrací oběžník ministerstva vnitra „Lidické děti“, 1945

⁸⁶ ULRYCH, Ivan. Osudy lidických a ležáckých dětí. Nymburk: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016. ISBN 978-80-88072-08-9, s. 80.

⁸⁷ Tamtéž, s. 61.

⁸⁸ STEHLÍK, Eduard. Lidická vzpomínání. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakl. V ráji, 2007. ISBN 978-80-86758-45-9, s. 131.

⁸⁹ ULRYCH, Ivan. Osudy lidických a ležáckých dětí. Nymburk: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016. ISBN 978-80-88072-08-9, s. 90.

3.1.2 Příprava, vznik a konečná realizace památníku

Marie Uchytilová strávila přípravou na tvorbu svého životního díla dvacet sedm let a dalších dvacet věnovala jeho vytvoření. Už během let na vysoké škole kladla zvláštní důraz na studium portrétu a postavy, a to i se zaměřením právě na figury dětské.⁹⁰ Nejdříve pozorovala svou dceru a následně jako profesorka střední výtvarné školy i své žáky. „V sousedství (školy) byla mateřská škola a maminka o přestávkách nebo o volných hodinách mezi vyučováním sledovala děti, co chodily na procházku, a vtiskávala si do paměti jejich pohyby a výrazy jejich tváří,“ vypráví Sylvia.⁹¹

Pro Památník dětských obětí války vyrobila tisíce studií, v podobě skic i modelů v suché hlíně. Stále ale nebyla spokojena, nechtěla dílo, které vyvolává pouze soucit, ale výtvor, který bude „jako pěst mezi oči“, bude promlouvat do samotného svědomí lidstva a pozorovatele osloví a hluboce zasáhne do té míry, že se pro něj stane nezapomenutelné. Jejím přáním bylo, aby dětské sochy „mluvily“ k těm, co se na ně dívají, aby lidické děti opět „ožily“.⁹² Chtěla vytvořit varovné memento celému světu právě tím, že obnaží hrůznost války v její nejsurovější podobě a ti, kteří kvůli ní ztratili vše, budou vyprávět svůj příběh. Sousoší pro ni symbolizovalo její formu „boje za mír“, poselství odporu proti válce upozorňující na její existenciální rozměr, dílo žalu nad utrpením dětí během nich. Přála si vytvořit společný hrob pro milióny dětských obětí válek, které ho nemají nikde na světě. Současně doufala, že zvýší povědomí o činu v Lidicích, neboť nacistická propaganda hlásající „děti byly dány na náležité vychování“, která nemohla být dále od skutečnosti, zůstávala stále v povědomí až příliš mnoha lidí.⁹³

„Maminka říkala, že má světový primát, neboť jako první v sochařské profesi vzpomněla na nejnevinnější oběti válek a vytvořila jim památník. Padlí dospělí hrdinové mají mnoho svých pomníků, ale doposud nikdo nevzpomněl na ty nejzranitelnější; děti. Občas se i podepsala jako „Marie – sochařka za právo dětí na život“.“⁹⁴

V roce 1962 se Marie Uchytilová rozešla se svým manželem a následně se podruhé vdala za Jiřího Václava Hampla, malíře české krajiny. I ten vzpomíná, že už když se poznali, Marie

⁹⁰ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytilové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 2.

⁹¹ Sylvia Klánová [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

⁹² Tamtéž

⁹³ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytilové, Praha 8. 3. 2023

⁹⁴ Tamtéž

o svém plánu vytvořit toto sousoší častokrát mluvila: „*Vadilo jí, že za války v různých zemích světa zemřelo deset až dvanáct milionů dětí, ale pomníky těm dětem se nedělají. (...) No, já říkal, že ten nápad je hrůza. Ale zároveň jsem řekl, že do toho půjdu s ní a se vším jí pomůžu.*“⁹⁵

Sochařka často zdůrazňovala, že člověk může udělat takové dílo až ve chvíli, kdy ví jak, kdy je dostatečně připraven.⁹⁶ Zpočátku měla Marie Uchytlová jen nápad vytvořit výjimečné dílo, které vyjádří myšlenku, která ji dlouho trápila. Jeho reálnou podobu ale stále nedokázala uchopit. Jak ale řekla, „*když se někomu vrací vtíravě myšlenka, má ji uskutečnit*“⁹⁷, a tak stále hledala. Uvažovala o vytvoření dvou až tří figur odpovídající sochařským pomníkovým námětům té doby, ale nedokázala si je představit tak, aby opravdu vyjadřovaly to, co zamýšlela svým dílem sdělit.⁹⁸

A tehdy nastal zlomový večer 1. 11. 1969. „*Víte, vždy v mém životě přišel takový neočekávaný den, takový otřes, který všechno naráz změnil. Byl to zase jeden z takových obyčejných dnů (...). Byla jsem sama doma. (...) Dívala jsem se do takového pravého dušičkového dne a říkala jsem si – právě teď se po celém světě rozsvěcují světélka na všech hrobech, jenom na hrobech těch dětí ne. Těch 13 milionů dětí nemá nikde světélka, protože my ty hroby nemáme. My ani nevíme, kde jsou.*“⁹⁹ Vzpomínala na své dětství, kdy si u dědečka a babičky na Mikulášském hřbitově v Plzni se svým bratrem, sestřenicemi a bratranci hrávali a zapalovali svíčky na opuštěných hrobech. Kdyby chtěla zapálit svíčky na hrobech milionů těchto dětí, dávno by první dohořela, než by zapálila tu poslední. A není tak možné zapálit miliony těchto svíček. „*Byla to menší svíčka, větší svíčka, až celá skupina svíček. A maminku v tom okamžiku jako blesk z čistého nebe napadlo, že by jako symbol těch třinácti milionů dětských obětí druhé světové války mohla ztvárnit jeden konkrétní válečný zločin z tisíců, který byl spáchán právě na lidických dětech (...). Že to by byl ten pravý symbol pro těch třináct milionů dětských obětí války,*“¹⁰⁰ vypráví Sylvia Klánová.

⁹⁵ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

⁹⁶ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

⁹⁷ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 25.

⁹⁸ Rozhovor s Marií Uchytlovou pro Mikrofórum Českého rozhlasu. Redaktor Michal Sedláček. Praha 14. 11. 1989. Zvukový záznam v archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ Sylvia Klánová [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

O lidických dětech toho Marie Uchytlová věděla hodně, již předtím se problematikou zabývala. Zpočátku se myšlenky na takové dílo zalekla a přemýšlela, zda se ho dokáže jako sochařka zodpovědně zhostit, jestli na něj má dost sil. „*Uvědomila jsem si, že je to hrozná věc – udělat 82 nadživotních postav. To je pro někoho na tři životy.*“¹⁰¹ S náhlým vnuknutím nedokázala zůstat doma a vydala se z Prahy-Hodkoviček pěšky do Lidic. Po dvaceti kilometrech cesty, kterou znala ze studentských mírových pochodů¹⁰², dorazila k půlnoci na opuštěnou lidickou pláň. „*Bylo to místo, kam jsem potřebovala dojít. Já jsem tam v té mlze ty děti viděla stát. Sem, na travnatou lidickou pláň, postavím houf dětí, v úzkosti semknuté v nedílňý celek. Dvaosmdesát lidických dětí, společně popravených, dětí od jednoho roku do 16 let.*“¹⁰³ Prochodila na lidické pláni celou noc a hledala místo, kam by figury dětí mohla umístit. Až jej našla a měla o něm již zcela jasnou představu: „*Houf dětí stojících v očekávání. Stále na něco čekaly. Chtěla jsem jim dát takový prostor, aby se semklo co nejvíce dětí, když se zastaví. Některé teprve v houfech docházejí, jiné stojí samy tak, jak je to pro děti přirozené, když třeba čekají na autobus.*“ Bylo jí jasné, že děti musí udělat v nadživotní velikosti, protože samotné pietní území má 60 hektarů. Bylo nutné, aby uprostřed té louky nezapadly, aby byly ve volném prostoru odkudkoli vidět.¹⁰⁴

Jakmile měla konkrétní představu o podobě památníku, vydala se na cestu zpět domů. „*Když jsem se vracela, byla jsem klidnější. Je to na hranici mých možností, ale sílu na to mám. Padne na to minimálně 10 let života, ale byla jsem si jistá.*“¹⁰⁵ Jakmile přišla domů, vytvořila desetinový model památníku. „*Celý den jsem nejedla, nepila, celý den jsem dělala a večer jsem měla těch 82 dětí hotových v malém modelu.*“¹⁰⁶ Později vyrobila ještě několik variant této předlohy a i model portrétní. Plastiky nebo skupinu plastik si dávala na stojan, aby jej mohla pozorovat ze všech stran. Malý model si následně pomocí zvětšovacího přístroje a projektoru promítala na stěnu v ateliéru. Na základě toho si překreslovala rozměry soch a navrhovala lešení dle jejich velikosti.¹⁰⁷

¹⁰¹ Rozhovor s Marií Uchytlovou pro Mikroforum Českého rozhlasu. Redaktor Michal Sedláček. Praha 14. 11. 1989. Zvukový záznam v archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

¹⁰² Sylvia Klánová [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

¹⁰³ Rozhovor s Marií Uchytlovou pro Mikroforum Českého rozhlasu. Redaktor Michal Sedláček. Praha 14. 11. 1989. Zvukový záznam v archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

¹⁰⁴ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 26.

¹⁰⁵ Oči modré, vlasy hnědé, obličej kulatý, živé letory [dokument]. Režie A. FIŠÁREK. Československo, 1981.

¹⁰⁶ Rozhovor s Marií Uchytlovou pro Mikroforum Českého rozhlasu. Redaktor Michal Sedláček. Praha 14. 11. 1989. Zvukový záznam v archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

¹⁰⁷ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

Obrázek 11: Desetinový cínový model Památníku dětských obětí války¹⁰⁸

Nejdříve ale potřebovala seznámit se svým záměrem osoby, které v tom celém měly nejdůležitější slovo, lidické matky.

Ty byly jejím nápadem nadšeny. Říkaly: „*Prosím vás, pracujte na tom a my za to budeme bojovat!*“¹⁰⁹ Častokrát je od té doby navštěvovala a ty s ní vzpomínaly na své děti. Navštívila každou zvlášť a ony jí vyprávěly o tom, jaké měly jejich děti povahu, jaké nosily oblečení¹¹⁰ a zapůjčily jí tu nejcennější a poslední památku na ně, jejich dochované fotografie.¹¹¹ Vzájemně došly ke shodě, že vymodelované obličejové děti nebudou přesně odpovídat reálným tvářím jejich dětí, neboť by to pro ně bylo příliš bolestné. Zároveň rozhodnutí vytvořit neutrální podobu dětí odpovídalo i více záměru umělkyně dát vzniknout *Památníku dětských obětí války*, který bude připomínkou opravdu všech 13 milionů dětí, které zahynuly v druhé světové válce. Celkem vyrobila 82 dětí, 42 dívek ve věku od 1 do 16 let a 40 chlapců do 15 let „*Maminka říkávala: z každé podoby tu na mě 150 000 dětí hledí,*“ vzpomíná dcera. Když totiž vydělíme 3 milióny 82 sochami, skutečně tak každé z vyobrazených dětí zastupuje 150 tisíc dětských obětí války.¹¹²

S požehnáním lidických maminek čerpala Marie Uchytlová všechny potřebné informace z archivů a utvrzovala se čím dál více v tom, že vytvořit takový pomník je jejím životním

¹⁰⁸ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

¹⁰⁹ Rozhovor s Marií Uchytlovou, Mikroforum Českého rozhlasu. Redaktor Michal Sedláček. Praha 14. 11. 1989. Zvukový záznam v archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

¹¹⁰ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

¹¹¹ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 4.

¹¹² Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

posláním. Ačkoli za své poslání považovala i svoji práci ve škole, kde se věnovala výchově další generace umělců, bylo jí jasné, že pokud chce památník skutečně vytvořit, musí ze školy odejít. Opustila tak jak svou milovanou práci, tak jistý příjem.¹¹³

Dalším důležitým bodem bylo přizpůsobit ateliér tak, aby byl dostatečně velký na to, aby dokázal pojmout všechny tyto sochy. Už v minulosti se společně s tím, jak jejích prací přibývalo, stěhovala z ateliéru na Letné na Barrandov, a následně pokračovala ve stavbě nové dílny v Hodkovičkách. V sousedství domu svého druhého manžela si koupila parcelu, na níž na dluh¹¹⁴ vystavěla plnohodnotný ateliér.¹¹⁵

Obrázek 12: Ateliér Marie Uchytilové v Hodkovičkách¹¹⁶

¹¹³ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Poceta Marii Uchytilové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 4.

¹¹⁴ Příloha P I: Dopis „Lidičtí lidé“, Marie Uchytilová, prosinec 1979

¹¹⁵ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Poceta Marii Uchytilové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 3–5.

¹¹⁶ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytilové.

Obrázek 13: Zahrada ateliéru Marie Uchytilové v Hodkovičkách¹¹⁷

S nadšením se dala do práce. Když vytvořila první tři velké plastiky, vzpomíná dcera, že ji tehdy řekla „Sylvie, já mám dar od Boha“¹¹⁸. Nebylo to z důvodu nedostatku pokory, ale spíše radosti z práce a toho, že nápad, který tak po dlouhou dobu měla pouze ve svých představách, se pomalu začíná stávat skutečností přesně tak, jak si přála.¹¹⁹ A od své první koncepce se po celou dobu tvorby takřka neodchýlila.¹²⁰ Pracovala většinou po paměti, někdy se ale musela ujistit, a proto jí pro starší postavy dětí stála modelem dcera, pro menší plastiky zase dceřiny děti: „Často se zadívala na mé děti a občas si zkontrolovala postavení rukou či postoj dítěte.“¹²¹ Její tvůrčí zápal vystihuje i báseň, kterou si v této době zapsala:

*„Čas měřím na světlo a tmu pouze,
jak se rvu s hmotou,
ve dne v noci hořím
a nedbám příkoří a nouze – tvořím“¹²²*

¹¹⁷ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytilové.

¹¹⁸ JANÍK, Vlastislav, Sylvie KLÁNOVÁ, Lukáš MACHA, Pavel MOTEJZÍK a Eduard STEHLÍK. *Ve jménu naděje: tři inspirativní příběhy spojující Plzeň a Lidice*. Plzeň: Mga. Martin Bušek, 2018. ISBN 978-80-907223-0-9, s. 90.

¹¹⁹ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytilové, Praha 15. 2. 2023

¹²⁰ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvie KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytilové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytilová*. Přeložil Hana STÁNKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 26.

¹²¹ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytilové, Praha 15. 2. 2023

¹²² BUKAČOVÁ, Irena, Sylvie KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytilové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 5.

„Mockrát se mi stalo a obzvláště, když manžel maluje venku, v terénu, že jsem v ateliéru celou noc. A dělám a dělám a... Pak najednou cítím, že se mi třeba točí hlava anebo mám strašnou žízeň. Náhle si uvědomím, že jsem celý den nepila, že nemohu slézt ze štaflíčků, protože jsem třeba deset hodin stála v jedné pozici, aniž bych udělala krok. Mám tu kanapíčko, tak si na chvíli lehnu. Občas únavou nemůžu usnout,“¹²³ popisuje svoje pracovní nasazení.

Obrázek 14: Malé děvčátko stojí modelem pro sousoší *Děti na kouli* (1984)

Obrázek 15: Sylvia Klánová stojí matce modelem při vytváření figury lidické dívky (70. léta)

Prvních deset let na díle pracovala každý den, často 12 až 18 hodin denně, bez sobot a nedělí, dovolené či svátků. Častokrát tvořila celé dny v kleče, ve stoje, na štaflích, opakovaně zapomínajíc jíst a pít.¹²⁴ A přeci v rozhovoru z roku 1981 vzpomíná: „Nikdy jsem neměla krizi z práce. Občas mi z únavy bylo špatně.“ Také popisuje oběti, které svému dílu přináší: „Je to těžká práce. Člověka dost vyčerpává... za devět let jsem od ní neodešla... pořád dělám,

¹²³ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 29.

¹²⁴ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

až osmnáct hodin denně. Vyčistit si zuby je problém. (...) Už devět let jsem tu jako v kriminále. Nikdy jsem si na sebe nepotřebovala nic koupit. Tady buď stojím nebo klečím. Nemám žádný pohyb. Kdybych k Ježíšku nedostala bačkory, tak snad chodím bosa. (...) Svůj soukromý život jsem odepsala.“¹²⁵ Z jejího vyprávění je znatelná hrdost na její práci, ale současně i pokora před dílem samotným: „Nepochybují o tom, že na světě jsou lidé, kteří by to třeba udělali zajímavěji, nebo pojednali jinak, ale je otázkou, zda by někdo obětoval beze zbytku deset let života.“ Silně znatelná je i její oddanost dílo dokončit v kontextu vědomí vlastní smrtelnosti: „Nevím, jak dlouho budu živa. Kdybych s prací otálela, nikdy bych ji třeba nedokončila. Kdo by to po mně dodělal, když na to nemá ani korunu.“¹²⁶

Obrázek 16: Marie Uchytlová při práci na Památníku dětských obětí války (1981)¹²⁷

Dílo si autorka celé financovala sama, zejména ze zakázek na drobné i větší plastiky. Příkladem šlo o díla lyrické tematiky a dalších dětských motivů jako *Na bříšku* (1975), akt *Mládí* (1975), *První míč* (1976), *Na sluníčku* (1977), plastika *Obětavá péče* (1977), medaile

¹²⁵ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 26.

¹²⁶ Tamtéž, s. 27.

¹²⁷ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

a různé portréty.¹²⁸ Ve stejném rozhovoru z roku 1981 sdílí: „Mám velkou režii. Tři sta tisíc stojí ateliér a další tři sta tisíc jsem do toho dala sama, možná více.“¹²⁹ Společně s tím, jak se o díle začalo informovat v novinách, začaly do ateliéru přicházet četné návštěvy, často i ze zahraničí. Za celé roky její práce na památníku ji zde navštívily desetitisíce lidí a dílna tak byla „ateliérem otevřených dveří“.¹³⁰ Obdivovali její dílo, přinášeli lidickým dětem hračky a květiny a svěřovali se i sami umělkyni s tím, co je v jejich životech tížilo: „Najednou si uvědomíte, že slzy všech lidí jsou stejné. Na tom je vidět, že svět patří všem bez rozdílu. Podle slz nepoznáte národnost.“ Společně s tím, jak přibývalo novinových článků i televizních pořadů, zvětšoval se i počet návštěv: „Denně mívám tři až čtyři návštěvy, v neděli i deset,“¹³¹ a rostl i počet příběhů, které s ní návštěvníci sdíleli: „Lidé ke mně přicházejí se svými osudy. Každý je velice sdílný. Za prahem tohoto ateliéru nechávají lidské slabosti a vstupují s nahou duší, jakoby přišli k nějaké pobožnosti. Snad je tady oltář v tom nejprostším slova smyslu lidské práce.“¹³²

Obrázek 17: Marie Uchytlová při tvorbě sochy lidické holčičky (1978)¹³³

¹²⁸ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 6.

¹²⁹ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 27.

¹³⁰ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

¹³¹ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 27.

¹³² Tamtéž, s. 29.

¹³³ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

Častokrát se právě skrze Památník návštěvy dovídaly o událostech v Lidicích. Sylvia Klánová vzpomíná, že její maminka byla až překvapena, jak málo lidí o osudu lidických dětí vědělo.¹³⁴ Mnoho cizinců nemělo povědomí ani o tragédii v Lidicích. „*Všichni Němci do návštěvní knihy píšou podobně: že je dobře, že někdo zobrazuje zločiny zločineckého režimu,*“ připomínala Marie Uchytlová.¹³⁵ Stejně tak dcera vzpomíná i na to, jaké velké emoční reakce dílo vyvolávalo a připomíná událost, kterou jí svěřila maminka, kdy jedno německé děvče dostalo přímo v ateliéru záchvat z náhlého pocitu viny, a v rozrušení popisovala „*že nemůže za hříchy svých otců*“.¹³⁶

Mnozí z nich chtěli autorce na její dílo finančně přispět. Dcera vzpomíná, že když byla jednou s maminkou v Lidicích, přišla k nim paní a dávala sochařce na sousoší stokorunu, což byly tehdy nemalé peníze.¹³⁷ Marie Uchytlová nemohla ale tento příspěvek přijmout. Pro tyto účely byly vytvořeny dva účty, ve Středočeském kraji a ve Státní bance československé v Kladně u Lidic.¹³⁸ Peníze pocházely ze všech vrstev národa a částí Československa. Například každý horník z Příbrami tak přispěl na dílo po padesátikoruně¹³⁹ a i zaměstnankyně BDP generátorové plynárny SONP Kladno se v roce 1976 rozhodly věnovat tři procenta svého měsíčního výdělku.¹⁴⁰ V roce 1981 bylo vybráno okolo 2,5 milionu korun.¹⁴¹

Marii Uchytlovou povzbuzovalo nadšení, uznání i dojetí všech, kteří dílo viděli, a věřili v něj natolik, že na něj chtěli přispět. V návštěvní knize lidé vyjadřovali svůj obdiv slovy „*Skláním se v hluboké úctě nad prací ženských rukou a před géníem jejího ženského srdce*“¹⁴² či popisovali své uvědomění „*Kdyby každý, kdo připravuje návrhy na zbrojení, postál chvíli v jejím ateliéru, již nikdy by nechtěl nic jiného než mír....*“¹⁴³. Roku 1982 ji

¹³⁴ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

¹³⁵ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 27.

¹³⁶ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

¹³⁷ JANÍK, Vlastislav, Sylvia KLÁNOVÁ, Lukáš MÁCHA, Pavel MOTEJZÍK a Eduard STEHLÍK. *Ve jménu naděje: tři inspirativní příběhy spojující Plzeň a Lidice*. Plzeň: MgA. Martin Bušek, 2018. ISBN 978-80-907223-0-9, s. 92.

¹³⁸ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocita Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 5.

¹³⁹ Rozhovor s Marií Uchytlovou pro Mikroforum Českého rozhlasu. Redaktor Michal Sedláček. Praha 14. 11. 1989. Zvukový záznam v archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

¹⁴⁰ Příloha P VI: Výstrižek novinového článku, Naše rodina, 23. 2. 1979

¹⁴¹ Rozhovor s Marií Uchytlovou pro Mikroforum Českého rozhlasu. Redaktor Michal Sedláček. Praha 14. 11. 1989. Zvukový záznam v archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

¹⁴² Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

¹⁴³ Příloha P XIII: Dopis tajemníku ÚV KSČ, 22. 5. 1987

v ateliéru poprvé navštívila desetiletá dívka Alice Rychetníková, která jí v okouzlení ze soch napsala tehdy do knihy „*Kdo jednou do tohoto ateliéru vstoupí – v duchu už nikdy neodejde.*“ Sylvia Klánová vzpomíná, že její maminka na to reagovala tak, že dnes už ji nikdo nepřesvědčí o tom, že nedělá něco správného, když i malé dítě pozná, co svým dílem chtěla předat. Alice od té doby ateliér navštěvovala často, podle jejích rukou Marie vytvářela odlitky pro své dětské figury¹⁴⁴ a v roce 1984 jí vytvořila i vlastní bustu. Dnes je Alice Rychetníková uznávanou českou režisérkou, známou pod jménem Alice Nellis.¹⁴⁵

Obrázek 18: Busta Alice Rychetníkové(1984)¹⁴⁶

Důležitou oporu jí přinášela spolupráce s lidickými maminkami, které ji pravidelně navštěvovaly a pozorovaly pokrok v její práci. Se znalostí jejich vyprávění se v nejvyšší míře soustředění snažila vymodelovat dětské tváře tak, aby co nejlépe vyjádřily povahu dětí a i to, co prožívaly; jejich smutek, ale i vzdor. Pokusila se zachytit rozdíl v jejich reakcích i s ohledem na jejich věk, malé děti neví, co se s nimi děje, a ty starší naopak už něco tuší.¹⁴⁷ I když sochy nevyjadřovaly skutečnou podobu zavražděných dětí, každá z lidických matek si to své v pomníku našla.¹⁴⁸ Práce na památníku byla náročná nejen fyzicky, ale i psychicky.

¹⁴⁴ Rozhovor s ředitelem Památníku Lidice, Lidice 17. 2. 2023.

¹⁴⁵ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Poceta Marii Uchytílové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 7.

¹⁴⁶ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytílové.

¹⁴⁷ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytílové, Praha 15. 2. 2023

¹⁴⁸ Tamtéž

Jak sama popsala „s každým dítětem jsem musela prožít jeho osud, abych ho mohla vytvořit.“¹⁴⁹ Prožívala ale i osudy lidických matek a byla i u jejich konce. Jedné z nich, Františce Hroníkové, musela na smrtelné posteli přísahat, že památník dokončí. Paní Hroníková přišla o sedm dětí; čtyři byly zabity v Chelmnu, dva chlapce zastřelili s ostatními muži v Lidicích a hochu, kterého tajně porodila v Ravensbrücku, zabili dozorcí hned po jeho narození.¹⁵⁰ Tragičnost tohoto příběhu vyjádřila Marie Uchytlová i v jedné ze svých básní.

*Žal, hlad a bolest... Temno na duši
jak na dně hrobu už. Spí Ravensbrück...
„Kdyby tak věděl muž!“ – tu zazní dětský křik
až všechno přehluší...
Hroníku – poslední lidické dítě –
před zrakem matky zabili tě!*

Z básně Píseň deště¹⁵¹

V roce 1973 Marie Uchytlová poprvé veřejně představila na sjezdu protifašistických bojovníků svůj desetinový model pomníku, vytvořený ke 30. výročí lidické tragédie. Ohlasy na něj byly obrovské¹⁵² a dílo vzbudilo zájem široké veřejnosti.¹⁵³ Od té doby popisuje umělkyně, že dílo plní i své politické poslání v „boji za mír“. „Vytvářím (své dílo) z hlubokého přesvědčení, že je zapotřebí právě nyní, v době boje za světový mír. Věnovala jsem mu takřka celý život. Všechny myšlenky, dny i noci. Všechnu svou práci dávám

¹⁴⁹ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 26.

¹⁵⁰ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 5, 6.

¹⁵¹ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 28.

¹⁵² Tamtéž, s. 27.

¹⁵³ Příloha P VI: Výstřižek novinového článku, Naše rodina, 23. 2. 1979

*myšlenky míru, myšlenky matek a všech dětí nejen našeho národa, ale celého světa,*¹⁵⁴ popisuje v jednom ze svých rozhovorů.

Zájem veřejnosti se promítl i do množství tiskovin, které se začaly tvorbě *Památníku dětských obětí války* věnovat. Příkladem se o sousoší psalo v novinách a časopisech mezi které patřily *Vlasta* (12. 2. 1975¹⁵⁵, 11. 5. 1977¹⁵⁶, 18. 5. 1977¹⁵⁷), *Zemědělské noviny* (9. 10. 1977¹⁵⁸), *Naše rodina* (23. 2. 1979¹⁵⁹), *Pionýr* (květen 1980¹⁶⁰), *Mladá fronta* (červen 1981¹⁶¹) *Tvorba* (2. 3. 1983¹⁶²) nebo *Svobodné slovo* (1987¹⁶³).

Ve Vlastě z roku 1975 přímo jedna z lidických žen a matek, která po válce vstoupila do politiky, Marie Jarošová, vyjadřuje za všechny přeživší ženy odhodlání bojovat za umístění památníku v Lidicích: *„My, lidické ženy, však hodláme splnit ještě jeden dluh – postavit památník lidickým dětem. Těm 82 zmařeným životům, které nedovedly pochopit, proč musí odejít z teplého domova, proč musí opustit náruč milujících matek. Dokud budeme dýchat, budeme v hloubi srdce slyšet nářek svých navždy ztracených dětí. Působivý návrh tohoto památníku lidických dětí vytvořila akademická sochařka Marie Uchytlová-Kučová a tvořila jej vnímavým srdcem ženy-matky. Těch více než osm desítek bronzových postaviček v mírně nadživotní velikosti by se mělo stát svědomím světa, v němž je stále ještě živná půda pro fašismus, rasismus, útlak a bezpráví a němž dosud neuhaslý všechny plameny válek.*¹⁶⁴

V roce 1973 získala Marie Uchytlová 1. cenu za medaili dedikovanou památce všem 94 zavražděným lidickým dětem. Zde kromě 82 dětí zavražděných v Chelmnu, pro něž vytvářela památník, znázornila i šest dětí mladších než jeden rok a šest hochů do šestnácti, kteří byli zastřeleni společně se svými otci.¹⁶⁵ Ve stejném roce prošel také model lidického sousoší úspěšně soutěží, následovanou úspěchem v další v roce 1976.¹⁶⁶

O čtyři roky později, v roce 1977, byla vyhlášena architektonická soutěž na zbudování kulturní památky Lidice. Ocenění architekti Miroslav Řepa, prof. Langer a prof. Osvald

¹⁵⁴ Příloha P VI: Výstřížek novinového článku, *Naše rodina*, 23. 2. 1979

¹⁵⁵ Příloha P II: Výstřížek novinového článku, časopis *Vlasta*, 12. 2. 1975

¹⁵⁶ Příloha P III: Výstřížek novinového článku, časopis *Vlasta*, 11. 5. 1977

¹⁵⁷ Příloha P IV: Výstřížek novinového článku, časopis *Vlasta*, 18. 5. 1977

¹⁵⁸ Příloha P V: Výstřížek novinového článku, *Zemědělské noviny*, 9. 10. 1977

¹⁵⁹ Příloha P VI: Výstřížek novinového článku, *Naše rodina*, 23. 2. 1979

¹⁶⁰ Příloha P VII: Výstřížek novinového článku, *Pionýr MF*, květen 1980

¹⁶¹ Příloha P VIII: Výstřížek novinového článku, *Mladá fronta*, červen 1981

¹⁶² Příloha P IX: Výstřížek novinového článku, *Tvorba*, 2. 3. 1983

¹⁶³ Příloha P X: Výstřížek novinového článku, *Svobodné slovo*, 1987

¹⁶⁴ Příloha P II: Výstřížek novinového článku, časopis *Vlasta*, 12. 2. 1975

¹⁶⁵ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 6.

¹⁶⁶ Příloha XIV: Informace o Památníku dětských obětí války, prosinec 1981

Döbert, laureát státní ceny i další zařadili Památník dětských obětí války do svých návrhů.¹⁶⁷ Na základě závěrečného protokolu, kde bylo uvedeno „*soutěž splnila svůj účel – porota doporučuje vítězným architektům, aby zvážili možnost zakomponování ve své koncepci sousoší „Lidické děti“ od ak. soch. M. Uchytlové“* se vítězní architekti Kutnar a Zeman rozhodli zařadit památník do svých návrhů „*především pro jeho působivou kompozici jako sourodého a srozumitelného celku“*.¹⁶⁸

Ve jednom ze svých dopisů z konce 70. let¹⁶⁹ Marie Uchytlová upozorňuje, že i po letech a navzdory hotovému architektonickému návrhu, je aktuální přestavba Památníku Lidice pozastavena a ani v místě pietního území nedochází k žádné změně. Současně připomíná, že její sousoší je „*záměrně řešeno do volného, travnatého prostoru pietního území“* a nemá tak být součástí architektonického řešení Památníku jako takového, a proto není závislé na výstavbě samotné kulturní památky Lidice. Zdůrazňuje, že Památník je současně snadno přizpůsobitelný případně nově vzniklé koncepci, neboť „*bronzové sousoší bude montováno po částech, které k sobě nemusí být svařovány“*. Apeluje na to, že „*z úsporných i politických důvodů (je) vyhovující instalovat dílo nyní“* a odkazuje se i na současnou situaci ve světě slovy „*proč by měly děti čekat další roky na svůj zasloužený Památník, kterého je právě dnes tolik zapotřebí v usilovném boji proti hrozbě nukleární války? “*. Zmiňuje také, že dílo nijak nezatíží státní rozpočet, neboť již existují v bankách nastřádané peníze pro jeho realizaci, které mohou být uvolněny jakmile bude povolena sbírka.¹⁷⁰ K její žádosti se přidávají i lidické ženy ve svém psaní ze začátku roku 1981. Snaží se v něm přimluvit u sovětských návštěvníků *Světového kongresu za mír a život* ve svém oficiálním psaní. Vyjadřují Památníku podporu slovy „*(...) tento monument nabývá internacionálního významu zejména v současné době, kdy se většina žen znovu obává o životy svých dětí“*, jež doplňují o svých padesát podpisů.¹⁷¹ Dalších 74 signatur lidických žen a matek můžeme nalézt na psaní z prosince, kterým se „*připojují k přání tisíců“*, aby bylo dílo realizováno. Píší v něm: „*Přejeme si, aby toto dílo (...) nepřišlo nazmar, aby toto vysoce angažované dílo v boji za světový mír došlo zaslouženého uznání, aby bylo odlito do bronzu a umístěno tam, kam podle názorů všech lidí patří – do Lidic“*. A současně se vymezují proti snahám Marii Uchytlovou a její dílo očernit: „*s rozhořčením protestujeme proti nehorázným pomluvám rozšiřovaným o tomto poctivém díle sochařky Marie Uchytlové. (...) Už sám argument, že toto dílo "není*

¹⁶⁷ Příloha P VI: Výstřižek novinového článku, Naše rodina, 23. 2. 1979

¹⁶⁸ Příloha P XI: DOPIS „PAMÁTNÍK DĚTSKÝCH OBĚTÍ VÁLKY“

¹⁶⁹ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

¹⁷⁰ Tamtéž

¹⁷¹ Příloha P XII: Dopis lidických matek

*schváleno", zpochybňuje přístup našich odborníků-sochařů k tomuto výjimečnému a nám tak drahému dílu. Leckde u nás stojí schválená sochařská díla, která jsou pro lidi jen nic neříkající drahou dekorací. (...) Žádáme proto, aby tyto skutečnosti byly konečně vzaty na vědomí a aby věci byly uvedeny na pravou a spravedlivou míru, tak, aby nebyly naší společnosti k hanbě.*¹⁷²

Zastání a podporu hledala Marie Uchytlová nejen u lidických žen, ale záleželo jí i na tom, aby byli s jejím dílem seznámeni všichni lidičtí pozůstalí a pomohli jí v boji umístění Památníku v Lidicích. Ve svém pozvání z prosince 1979 jim píše: „*Památník dětských obětí války může stát kdekoliv na světě, právě tak, jako může stát v Lidicích. Tvořím jej s myšlenkou, že ten bezbranný, opuštěný, v úzkosti semknutý houf dětí bude stát na travnaté rodné lidické pláni, aby se na tomto národu posvátném místě, kde zločin fašismu je výkřikem nikdy nedoznělým, stal neumlčitelným hlasem milionů mrtvých dětí a všech živých dětí světa proti barbarství války, nedůstojné kultivovaného lidstva. Zvu Vás k návštěvě svého ateliéru, abyste se mohli seznámit s tímto dílem. Souhlas Vašich srdcí by pro mne byl velkou pomocí.....*“¹⁷³

Obrázek 20: Návštěva lidických maminek a žen v ateliéru, Marie Uchytlová vlevo (poč. 80. let)

Obrázek 19: Lidická matka pozorující jedno z dětí v sousoší (poč. 80. let)

¹⁷² Příloha P XV: Dopis lidických žen a matek, prosinec 1981

¹⁷³ Příloha P I: Dopis „Lidičtí lidé“, Marie Uchytlová, prosinec 1979

Roku 1981, po 12 letech práce, měla Marie Uchytlová hotových 66 soch v sádře v nadživotní velikosti. Všechny plastiky kromě samotného modelování odlévala i sama do sádry. Zpočátku jí nápomocen štukatér, kterého si platila jako stálého zaměstnance za 4 tisíce měsíčně.¹⁷⁴ Po jeho smrti jí s pěti sochami¹⁷⁵ vypomohl manžel. Vždy ale dbala na to, aby si odlitek obličeje dělala sama. Dcera vzpomíná, že odmítala jakoukoli formu pomoci. „Říkala, že je to práce srdce, mozku i rukou, že osudy těch dětí musí prožívat neustále znovu a znovu, a s každým z nich musela zemřít, aby ho mohla vytvořit,“ uvádí Sylvia Klánová.¹⁷⁶ Matka jí popisovala, že její nasazení je formou oltáře té největší lidské práce a člověk už nemůže více pracovat.¹⁷⁷ „Kdybych s takovou intenzitou pracovala pro peníze, ani bych neměla čas je utratit,“¹⁷⁸ glosovala umělkyně.

Celý proces vytvoření jedné plastiky ze sousoší se podařilo zachytit filmařům v roce 1981 v krátkém filmu *Oči modré, vlasy hnědé, obličej kulatý, živé letory*. Snímek měl za cíl přiblížit, jak vzniká socha jako taková a navzdory tomu, že Marie Uchytlová zpravidla odmítala návštěvy ve chvílích práce na portrétu, v tomto případě učinila výjimku. V prvním záběru tak můžeme vidět Marii Uchytlovou klečící na zemi svého ateliéru. Roztloukává a rozmělnuje hlinu, která jí zbyla ještě z dob, kdy studovala na Akademii výtvarných umění.¹⁷⁹ Následným promáčkáváním z ní postupně vytváří materiál, který může začít tvarovat. Vidíme ji, jak v hlubokém soustředění postupně nakládá hlinu na kovovou konstrukci. Ta se pomalu mění v dětskou tvář. V přestávkách mezi prací vidíme i sochařku ve chvílích, kdy si prohlíží Zvláštní pátrací oběžník ministerstva vnitra¹⁸⁰ s fotografiemi lidických dětí. Ten byl vydán ministerstvem v roce 1945, kdy začalo pátrání po lidických dětech.¹⁸¹ „Po letech už přešly ty záchvaty soucitu, kdy se mi pořád chtělo plakat, s očima napučenými bez slz. Zbyla rozdělaná práce. A někdy se mi zdá, že můj cíl a moje přání jsou větší než můj život,“ cituje

¹⁷⁴ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

¹⁷⁵ Tamtéž

¹⁷⁶ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 8.

¹⁷⁷ Sylvia Klánová [online]. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

¹⁷⁸ BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 27.

¹⁷⁹ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 6.

¹⁸⁰ Příloha P XX: ZVLÁŠTNÍ PÁTRACÍ OBĚŽNÍK MINISTERSTVA VNITRA „LIDICKÉ DĚTI“, 1945

¹⁸¹ Rozhovor s ředitelem Památníku Lidice, Lidice 17. 2. 2023.

slova umělkyně doprovodný komentář. V závěru můžeme pozorovat i celý proces odlévání nově vzniklé sochy do sádry.¹⁸²

Obrázek 21: Marie Uchytlová modelující dětskou sochu

Obrázek 22: Marie Uchytlová s manželem v závěru procesu odlévání sochy

Se skoro sedmi desítkami hotových soch si přála Marie Uchytlová spatřit, jak bude alespoň několik z nich vypadat zcela hotových; v definitivním materiálu bronzu. Celkově počítala se spotřebou kovu osm až deset tun a předběžně byla dohodnuta s pracovníky slévárny ZUKOV. Ti sledovali její práci od počátku se zaujetím a dle jejich propočtů nemělo odlítí celého sousoší překročit pětinu roční spotřeby slévárny.¹⁸³ Celkově odhadovali, že jim práce zabere jeden a půl roku s ohledem na průběžné plnění dalších úkolů. Na shánění potřebného bronzu se podílely také zájemkyně, které chtěly sochařce vypomoci, zejména členky Českého svazu žen.¹⁸⁴ I lidické matky a ženy se snažily připomenout ve své žádosti na realizaci pomníku, že celková spotřeba bronzu je shodná s množstvím materiálu, které bylo zapotřebí na odlítí jediného zvonu v Bílé věži v Hradci Králové.¹⁸⁵ Jednání ohledně uvolnění finančních prostředků se ale prodlužovala, a proto se rozhodla ze svých vlastních zdrojů odlít za 81 tisíc první trojici soch z popředí sousoší.¹⁸⁶

Ve stejné době představila Marie Uchytlová několik sádrových plastik z lidického sousoší v hale Národního muzea. V Paláci kultury, dnešním Kongresovém centru¹⁸⁷, také

¹⁸² Oči modré, vlasy hnědé, obličej kulatý, živé letory [dokument]. Režie A. FIŠÁREK. Československo, 1981.

¹⁸³ Příloha P I: Dopis „Lidičtí lidé“, Marie Uchytlová, prosinec 1979

¹⁸⁴ Příloha P VI: Výstřižek novinového článku, Naše rodina, 23. 2. 1979

¹⁸⁵ Příloha P XV: Dopis lidických žen a matek, prosinec 1981

¹⁸⁶ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

¹⁸⁷ Kongresové centrum [online]. 4.4.2023 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z:

<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/foto-nenavideny-i-obdivovany-palac-kultury-slavi-40-let-je-v/r~e66566c692de11ebaedf0cc47ab5f122/>

prezentovala tři ze soch, které nechala odlít do bronzu společně s dvěma dalšími plastikami; *Lidické matky* (1982) a *Mobilizace* (1982). Obě díla z roku 1982 byly vystaveny společně s cínovým modelem lidického sousoší i na výstavě ve Středočeské galerii.¹⁸⁸

Obrázek 23: Sádrové sochy několika plastik ze sousoší v hale Národního muzea

Obrázek 24: Vlevo socha Mobilizace (1982), vpravo tři bronzové sochy z lidického sousoší na výstavě v Paláci kultury

Obrázek 25: Plastika Lidická matka (1982) na výstavě v Paláci kultury

¹⁸⁸ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytílové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 7.

Plastiky *Lidická matka* (1982) a *Mobilizace* (1982) původně vznikly pro výstavu *Výtvarní umělci životu a míru* pořádanou v Domě U Hybernů.¹⁸⁹ A právě na jejich příkladu lze nahlédnout do řady nespravedlností, kterých se na autorce umělecká obec desetiletí dopouštěla. Ačkoli díla dokončovala Marie Uchytlová se zápallem plic, aby byla včas hotová, ani jedna z plastik nebyla na výstavě představena. Ministr kultury Klusák reagoval tehdy na telegram sochařky vyjádřením „*aby nedělala paniku, že Lidická matka (tam) je*“. Plastika tam skutečně byla, ale jak se autorka později dozvěděla, uzamčena ve skladišti.¹⁹⁰ Původně zde byly schovány obě sochy, ale dle fotografie *Mobilizace* (1982) v časopise *Tvorba*¹⁹¹ lze předpokládat, že aspoň tato plastika byla na výstavu umístěna. *Lidická matka* (1982) zůstala ale návštěvníkům skryta. Paní Klánová si to po letech zdůvodňuje: „*šlo zřejmě o příliš výraznou sochu, která až příliš vyčnívala a převyšovala ostatní vystavená díla, což nebylo vzhledem ke vztahu výtvarné obce k mé mamince žádoucí*“.¹⁹² Když se umělkyně doptávala, proč tomu tak bylo, a proč není uvedena ani v katalogu výstavy, dostala vyrozumění, že to bylo z důvodu pozdního dodání potřebných materiálů. To označuje Marie Uchytlová za lež a popisuje celou tuto situaci tajemníku ÚV KSČ Josefu Havlínovi ve svém dopise z 22. 5. 1987.¹⁹³

Připomíná také, že právě tato socha *Lidické matky* i cínový model *Památníku dětských obětí války* se dočkal velkého úspěchu na výstavě ve Středočeské galerii pořádané k výročí lidické tragédie. Ale i v pochvalné kritice v časopisu *Tvorba* z 30.6.1982 popisuje její autor Vladimír Solec ký, že opět byla opomenuta její díla v materiálech vydaných k výstavě: „*jméno této sochařky, která zasvětila ztvárnění lidického protiválečného poselství větší část své tvůrčí dráhy, nenajdeme sice v katalogu výstavy – ale je dobré, že tu najdeme její díla*“.¹⁹⁴ Dále v textu se k Marii Uchytlové vyjadřuje velmi obdivně: „*Jestliže se dnes tolik hovoří o společenské angažovanosti umělce, tvůrčí úsilí Marie Uchytlové jako by ztělesňovalo naprosté zaujetí tématem, jímž lze burcovat lidi k spoluúčasti na zápase proti silám nelidskosti a zmaru. (...) Marie Uchytlová má u nás hodně sympatizujících, kteří drží palce její nezištné obětavosti a až donkichotskému zaujetí, s nímž už tolik let pracuje na uskutečnění svého tvůrčího záměru,*“¹⁹⁵ a v závěru svého článku vybízí čtenáře k navštívení

¹⁸⁹ Příloha P XIII: Dopis tajemníku ÚV KSČ, 22. 5. 1987

¹⁹⁰ Tamtéž

¹⁹¹ Příloha P IX: Výstřižek novinového článku, *Tvorba*, 2. 3. 1983

¹⁹² Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

¹⁹³ Příloha P XIII: Dopis tajemníku ÚV KSČ, 22. 5. 1987

¹⁹⁴ Příloha P XVII: Kritika v časopisu *Tvorba*, 30. 6. 1982

¹⁹⁵ Tamtéž

výstavy ve Středočeské galerii. Dílo umělkyně zde skutečně zhlédlo velké množství lidí a výstava vyvolala zvýšenou vlnu zájmu patrnou jak v nárůstu návštěv v ateliéru Marie Uchytílové, tak v množství děkovaných dopisů, které sochařka obdržela.¹⁹⁶

Ve stejném psaní také upozorňuje na to, že dne 4. 6. 1986 byl její *Památník dětských obětí války* schválen vládní výtvarnou komisí v plném rozsahu v bronzu na pietním území Lidice. Vše bylo stvrzeno podpisy sochaře Miloše Zeta a architekta Václava Hilského.¹⁹⁷ Došlo k tomu na popud tehdejšího ministra kultury Miroslava Klusáka, který navštívil ateliér paní Uchytílové jako vůbec první oficiální představitel. S vidinou 45. výročí lidické tragédie v nadcházejícím roce vnímal jako důležité učinit nějaký významnější krok k jeho připomínce.¹⁹⁸ Se zkušeností architektonické soutěže pro Památník Lidice, která nevedla k žádnému posunu ani v pouhé diskuzi o umístění jejího díla na pietní území, vyjadřuje Marie Uchytílová jistou míru nedůvěry v básni, kterou si zapsala ještě tentýž večer:

O mně tu nejde

Po patnáctiletém utrpení
je dnes mé Dílo schválené ?
/ a možné, ještě ani není ? ! /
Že mám teď radost - ani ne.....

Já a mít radost - věřte mi
nevím už ani jak chuťná.....
Vždyť celá ta mé pout na zemi
byla a je - tak smutná.....

Vždyť o mně nejde - já jsem jen
děvný křik dětí a pláč žen.....
Budím jen k životu děvný sen
zapomenutých princezen.....

O mně tu nejde - nejsem víc
než píseň zoufalství bez hranic....
O mně tu nejde - vždyť jsem jen
někdo - kdo měl, být umlčen.....

/dne 4. června 1986 - 21,30 hod./

Obrázek 26: Ukázka básně psané autorkou na stroji v reakci na schválení díla výtvarnou komisí (4. 6. 1986)¹⁹⁹

¹⁹⁶ Příloha P XIII: Dopis tajemníku ÚV KSČ, 22. 5. 1987

¹⁹⁷ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytílové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 7.

¹⁹⁸ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytílové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 15.

¹⁹⁹ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytílové.

Její obavy nebyly plané a tak ani rok poté nedostala v této věci žádné vyrozumění, neobdržela žádnou finanční výpomoc ať už ve formě tvůrčího stipendia či peněžních záloh. Popisuje, že je její dílo ze strany ostatních sochařů bojkotováno už od roku 1957, když ministr financí vybral k realizaci její návrh na československou korunu. Popularita ateliéru spojená s mezinárodním ohlasem a návštěvami z celého světa spojuje Marie Uchytlová se zhoršení celé situace v tuzemsku, tj. zvýšení zášti ze strany dalších umělců. *„Je neuvěřitelné, jak tvrdošjně dosud přežívá v našem socialismu z minulých dob záštiplný postoj odborníků k dílu kolegyně, které zaujalo svět pro svoji aktuálnost a prostotu myšlenky lidskému srdci tak blízkou, pro svoji čistotu, pravdivost, nezištnost a lásku a pro myšlenku spolupráce a přátelství mezi národy...“* píše Uchytlová.

Právě ti, kteří se rozhodli jejímu životnímu dílu „šlápnout na krk“. Tohoto výrazu užil Dušan Konečný, člen Svazu českých výtvarných umělců, když umělkyni navštívil v ateliéru. Původně se chtěl na její dílo podívat jako anonymní běžný návštěvník ateliéru, ale sochařka jej znala ze schůzí Svazu a přihlásila se k němu. Nakonec jí přiznal, že se výbor Svazu usnesl, že dílo nikdy neschválí a nikdo jej ani nepřijde zhlédnout. Konečný byl výborem požádán, aby napsal ostrý článek do Rudého práva s cílem znemožnit uskutečnění památníku. *„Je pro mě hrozné, která obětuji vše ve svém životě myšlence, aby se na utrpení dětských obětí válek, jako vždy, už nikdy nezapomnělo, že vrcholný orgán československých umělců, kterým svěřil náš lid v důvěře rozhodování o tom nejlepším, co bude pro něj našimi umělci vytvořeno, chtějí „šlápnout na krk“ dílu, které je prvním sochařským dílem od počátku našeho státu, na které, aniž byla vypsána jakákoliv sbírka, lidé ze všech koutů naší země spontánně začali posílat do Lidic a na Středočeský kraj své finanční příspěvky, jako svůj souhlas s tímto dílem... Není to sympatie k mé osobě, ale k myšlence tohoto díla, které bojuje proti válce,“* píše v dopise.²⁰⁰

Jako další „neuvěřitelný záměr“ popisuje událost, kdy na úřadě vlády²⁰¹ došli k rozhodnutí odkoupit její dílo v sádře za tři miliony do státní správy s cílem, aby následně bylo umístěno v betonovém sklepeš depozitáře v Nelahozevsi. V takových podmínkách by to pro dílo v sádře znamenalo jisté zničení.²⁰² *„To by byl býval první pomník padlým na světě, umístěný pod střechou – v „nicmateriálu“ jako je sádra...“*²⁰³ vyjádřila své rozhořčení a honorář,

²⁰⁰ Příloha P XIII: Dopis tajemníku ÚV KSČ, 22. 5. 1987

²⁰¹ Tamtéž

²⁰² BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 8.

²⁰³ Příloha P XIII: Dopis tajemníku ÚV KSČ, 22. 5. 1987

který označila za „třicet stříbrných“²⁰⁴, rázně odmítla. Jediná varianta domluvy, na niž byla ochotna přistoupit, bylo odkoupení díla pod podmínkou, že bude následně odlito do bronzu.²⁰⁵

V poslední části dopisu otvírá i téma odlití soch do bronzu, na něž nemá dostatečné finanční prostředky a doufá, že právě tajemník ÚV KSČ jí v této záležitosti pomůže. Upozorňuje, že bez peněz každý rok ztrácí „vyprošený termín“ k lití ve slévárně ZUKOV a v současné chvíli je domluvena na odlití jedné sochy za 65 000 Kčs, na které se obává, že si bude muset peníze vypůjčit. Vyjadřuje také lítost, že žádný z finančních darů, kteří jí nabízeli lidé, jež navštívili její ateliér, nepřijala, a vždy je odkázala na účty do Lidic a ve Středočeském kraji. „*Mohla jsem po zaplacení darovací daně mít tyto peníze k dispozici a nemusela jsem žebrat dnes o lásku k dětem u zlých lidí, kterých, jak jsem se přesvědčila, je naštěstí velmi málo... Skoro by člověk věřil, že se poctivost nevyplácí, kdyby v ni nevěřil tak skálopevně...*“²⁰⁶

S překážkami ze strany kolegů a jejich opomíjením, které naznačuje i ve svém listu, se Marie Uchytlová setkávala po celou dobu tvorby svého sousoší. V jednom ze svých dalších dopisů tak popisuje, jak v roce 1973 v úkolové části Českého svazu výtvarných umělců obdržela příslib na stipendium ve výši 5000 Kč, ale závěrečným hodnocením nemohla projít, neboť k němu byla „nedopatřením“ pozvána o den později.²⁰⁷ Stejně tak po letech vzpomínal i její druhý muž: „*Kolegové umělci tvrdili, že je naprostý nesmysl dělat jednotlivou sochu každému mrtvému děcku. Navíc pomník nikdo neobjednal. Šlo o soukromou iniciativu, což za socialismu nebylo obvyklé.*“²⁰⁸ Další sochaři se jejím záměru přinejmenším divili, zpravidla ho nechápali a dokonce ho označovali za šílenství. „*Ono to šílenství bylo. Nenapadlo mě, že se to protáhne na pětadvacet let života. Nejdříve jsme dělali třináct let. Marii to strašně bralo. Já jí říkal, abychom přestali, počkali. Ze všech stran jsme slyšeli, že na to není objednávka. Ženy z Lidic za to bojovaly, ale komunističtí představitelé to nechtěli,*“²⁰⁹ vzpomínal Jiří Hampl. A připojuje: „*Našli se i tací, kteří tvrdili, že se Marie Uchytlová zbláznila, že tvoří Betlém z trpaslíků a že je to panoptikum mrtvých dětí, o něž*

²⁰⁴ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

²⁰⁵ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 8.

²⁰⁶ Příloha P XIII: Dopis tajemníku ÚV KSČ, 22. 5. 1987

²⁰⁷ Příloha P XI: Dopis „Památník dětských obětí války“

²⁰⁸ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

²⁰⁹ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

*nikdo nestojí.*²¹⁰ Za celou dobu nikdo z ostatních umělců její ateliér ani nenavštívil. „*Ti různí zasloužili a národní umělci nás pomlouvali, ale nikdo se nepřijel do našeho ateliéru podívat. Byli jsme ignorovaní už proto, že oni tušili, že by z toho mohlo být slavné dílo,*“²¹¹ popisoval možné vysvětlení Hampl. V rozhovoru z roku 1981 autorka vzpomíná, že jediní další umělci, kteří se v jejím ateliéru kdy octli, byli ti z ciziny: „*Mám velice zajímavé expertízy zahraničních umělců. Z našich tu za celých 9 let nebyl žádný sochař.*“²¹² Současně ale dokazuje, že se reakcemi dalších umělců nenechává zviklat a naopak připomíná „*kolikrát už v dějinách odborníci odsoudili dílo a budoucnost prověřila, jak lid neomylně poznal co mu náleží*“ a na základě zpětné vazby návštěvníků své dílny zdůrazňuje jejich podporu „*lidé milují toto dílo a přejí si aby promluvilo! Bylo by nespravedlivé, kdyby lhostejnost, nebo zášť mohla zvítězit nad láskou k dětem*“.²¹³

Se vzrůstajícím zájmem veřejnosti se o sousoší stále více psalo a vznikaly o něm i reportáže v televizi. A právě v návaznosti na monitoring našich médií v zahraničí se postupně povědomí dostávalo i daleko za hranice Československa. Svůj díl na tom jistě měly i lidické ženy, které delegacím ze zahraničí předávaly příběh o vzniku tohoto památníku.²¹⁴

Za celou dobu práce na památníku tak sochařce přislíbilo pomoc velké množství lidí z jiných zemí. A jakmile se zástupci zahraničních zemí dozvěděli, že je dílu bráněno v realizaci, dostala Marie Uchytlová hned několik nabídek na jeho odkoupení do zahraničí. O dílo se projeví zájem například německá města jako Brémy či Cele.²¹⁵ S podobným návrhem přišla i japonská televize NHK s cílem instalovat plastiky v Mírovém parku v Hirošimě.²¹⁶ Sochařka ale všechny nabídky odmítla s odůvodněním, že dílo vytvořila pro Lidice a slíbila jej lidickým matkám.²¹⁷ K tématu se vyjádřil i kancléř Helmut Kohl při své návštěvě Československa v roce 1988. Pro reportáž západoněmecké televize ARD vyjádřil zájem dílo financovat v případě, že ve vedení Československa nebude dostatečný zájem na jeho

²¹⁰ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 12.

²¹¹ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

²¹² BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlová*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1, s. 26.

²¹³ Příloha P XI: Dopis „Památník dětských obětí války“

²¹⁴ Rozhovor s ředitelem Památníku Lidice, Lidice 19. 3. 2023.

²¹⁵ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

²¹⁶ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 17.

²¹⁷ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 8.

uskutečnění.²¹⁸ Sousoší chtěl koupit hned dvakrát, jedno si přál darovat Lidicím, protože „*to, že se vůbec stala taková hrozná věc, je chybou Němců*“, a druhé chtěl pro Německo. Marie Jarošová, lidická žena a politička, tehdy pomoc odmítla s tím, že „*se s dílem počítá a peníze na něj nechybí*“.²¹⁹

Netušila, že tomu tak ve skutečnosti není. S dílem „se nepočítalo“ a problém se naskytl i v oblasti spontánně vytvořených sbírek. Když totiž chtěla Marie Uchytlová zažádat o uvolnění peněz z účtů v Lidicích a ve Středočeském kraji, dostala zprávu, že žádný středočeský účet se tam nenachází. „*A ten účet ve Středočeském kraji se jaksi záhadně ztratil. Prostě je nyní tvrzeno, že neexistoval. Ovšem já vím, že existoval, poněvadž spousta lidí se mě ptala, jak jsme naložili s penězi, které tam poslali, no a my jsme museli říci, že ty děti nic nedostaly,*“ vzpomíná sochařka.²²⁰ Fond v kladenské bance obsahující 3 miliony byl „střežen lidickými ženami“, ale 8 milionů nashromážděných za celé roky na druhém účtu nenávratně zmizel.²²¹

Vyjednávání s úřady se ovšem netýkalo jen financí na odlití díla do definitivního materiálu. Marie Uchytlová s mužem se kromě toho snažili zajistit, aby bylo povoleno hotové sousoší umístit na pietním území Lidic. Jiří Hampl popisuje, že šlo o nekonečné schůze a předvolání. Proti pomníku se ale postavil Miroslav Müller, vedoucí odboru kultury Ústředního výboru KSČ. Manžel popisuje, že se později dozvěděl, že právě Müller, přezdívaný také jako „kat české kultury“²²², na jedné ze schůzí komise, která měla rozhodnout o osudu pomníku, pohrozil výtvarníkům „*že kdo bude pro, už si neškrtně*“²²³. „*Výtvarníkům a sochařům šlo o chleba. Takže to samozřejmě zabalili,*“ zmiňuje manžel.²²⁴ I dcera Sylvia Klánová líčí, že se její maminka od Marie Jarošové, političky a lidické ženy a matky, dozvěděla, že na ni kdysi Müller křičel „*Ti tvoji parchanti tam stejně stát nebudou!*“.²²⁵ To, že právě Miroslav Müller

²¹⁸ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 17.

²¹⁹ Rozhovor s Marií Uchytlovou pro Mikrofórum Českého rozhlasu. Redaktor Michal Sedláček. Praha 14. 11. 1989. Zvukový záznam v archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

²²⁰ Tamtéž

²²¹ Sylvia Klánová [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

²²² Miroslav Müller, šéf kultury od normalizace po přestavbu [online]. 5. 10. 2017 [cit. 2023-04-22].

Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/foto-nenavideny-i-obdivovany-palac-kultury-slavi-40-let-je-v/r~e66566c692de11ebaedf0cc47ab5f122/>

²²³ Příběh pomníku, který vznikl z lásky [online]. 20. 6. 2017 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/17515/pribeh-pomniku-ktery-vznikl-z-lasky>

²²⁴ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

²²⁵ Sylvia Klánová [online]. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

stál za odsouváním realizace památníku s cílem ji nakonec zcela znemožnit potvrdilo paní Klánové i jedno z přeživších lidických dětí, paní Marie Šupíková.²²⁶

Stejně tak dokument *Oči modré, vlasy hnědé, obličej kulatý, živé letory* (1981), který se stal velmi úspěšným a i v Kroměříži oceněným snímkem, byl promítán po celé republice vždy před uvedením filmu *Každému jeho nebe* (1981). Nebylo tomu tak jedině ve Středočeském kraji, kde bylo jeho promítání přímo zakázáno. Stejně tak peníze nashromážděné ve středočeské bance ve výši 8 milionů byly „předisponovány“ a ztraceny právě v tomto kraji, v němž měl komunistický funkcionář Miroslav Müller nejsilnější slovo.²²⁷

Dne 26.8.1988 byla Marie Uchytlová s mužem pozvána Vasilem Bilákem na slyšení se členy ÚV KSČ, soudruhy J. Fojtíkem, J. Hamanem, L. Adamcem, M. Štěpánem a M. Müllerem, ministrem kultury M. Kymličkou a dalšími. Právě zde bylo určeno, že konečné datum, kdy se o památníku rozhodne, bude 14.9.1988. Ve svém posledním rozhovoru pro Mikroforum ze dne 14.11.1989 svěčuje Uchytlová redaktorovi „ovšem 14. září 1988 se o ničem nerozhodlo, ani po roce. Ted' už končí listopad, takže jsem ztratila naději, že by se o díle někdy rozhodlo.“²²⁸

Na návrh Miroslava Müllera je ale opětovně svoláno setkání umělecké komise Českého fondu výtvarných umění s cílem vyjádřit stanovisko k iniciativě Marie Uchytlové a jejímu dílu *Památník dětských obětí války*.²²⁹ Komise se za přítomnosti zástupce Ministerstva kultury ČSR setkává 18.1.1989 v Mánesu^{230 231} a ve svém zápise uvádí: „řešení celého památníku nemůže vycházet z naturalistického pojetí s popisným zobrazením 82 dětí, tato tragédie by měla být případně vyjádřena přesvědčivou výtvarnou formou“. Také podotýká, že „autorčino pojetí v sobě skrývá nebezpečí zcela opačného vyznění, než jaké přísluší této tragické události“. A komentuje, že je třeba vyčkat na schválení architektonicko-výtvarné koncepce Národní kulturní památky Lidice, která ještě prokáže, zda vůbec bude potřeba výtvarných děl. Závěr byl odsouhlasen 16 členy komise, 3 se zdrželi hlasování.²³² K tomuto závěru dochází komise dva roky poté, co tatáž komise dílo schválila na pietním území

²²⁶ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

²²⁷ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

²²⁸ Rozhovor s Marií Uchytlovou pro Mikroforum Českého rozhlasu. Redaktor Michal Sedláček. Praha 14. 11. 1989. Zvukový záznam v archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

²²⁹ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 16.

²³⁰ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

²³¹ Pozn. aut.: Dle vyprávění Sylvie Klánové byly přítomné i lidické ženy, které byly zdrceny přístupem a „úšklebkou“ členů tohoto výboru. Informaci se mi nepodařilo ověřit v žádném z jiných zdrojů.

²³² STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 16.

v celém rozsahu.²³³ „Rozhodli takto i když nikdo z přítomných se na mamincino dílo nepřišel podívat do jejího ateliéru. Domnívám se, že jejich rozhodnutí potvrzuje, že už uvažovali o novém návrhu, o osmnáctimetrové soše zahalené ženy stranického sochaře Malejovského“²³⁴ popisuje Sylvia Klánová. Záměr zakomponovat dílo Josefa Malejovského potvrzuje i v jednom ze svých rozhovorů z roku 1989 i Marie Jarošová, místopředsedkyně České národní rady a lidická žena. Uvádí, že o uměleckých dílech není ve věci Rekonstrukce Národní kulturní památky Lidice stále rozhodnuto, ale podotýká: „Lidické ženy včetně dalších občanů z obce i z republiky si přály, aby dětské sousoší v areálu bylo umístěno.“²³⁵

Marie Uchytlová je novým rozhodnutím komise zdrcena. Její pohnutí myslí je zřetelné z básně, kterou si zapsala tu noc ve čtyři hodiny ráno:

Ó závisti
 ty malomocenství duší prokletých
 ty masko šalebná co srůstáš s obličejí
 hnětouc svou duši v lichý a zlý smích
 jak záhon k zemi slehlý po závějí

Vlastním svým jedem trávíš sebe sama
 Jen lež a mamon zhoubnou je ti modlou
 A z činů jiných-sám neschopen-drama
 stavíš v stavebnici záluďnou a podlou

Jen sádlo pýchy na tvém srdci roste
 Jak strašná nemoc! (Jaká bída – nouze!)
 Zatím co druzí – vždyť je to tak prosté
 žijí – byť skromně – svoji tvůrčí touze

Jsi jako šelma! Drápy v krvi nořit
 toužíš zběsile – všech, jímž je dáno Tvořit
 Láska ni bolest – nic ti svatě není!
 Jsi pijavice Těch – co žijí pro Umění

Obrázek 27: Báseň *Ó závisti*, Marie Uchytlová 19.1.1989 ve 4:00 ráno²³⁶

Informace o negativní rozhodnutí umělecké komise ČFVU se dostává mezi ostatní umělce. Někteří se ozývají s názorem, že „nejvýmluvnějším pomníkem pro Lidice je pusté a prázdné pietní území, maximálně kříž s mučednickou korunou.“²³⁷ Důkaz jakékoli nepodloženosti tohoto názoru můžeme nalézt v rozhovoru s Marií Doležalovou z roku 1989: „Na základě poznatků lidických žen jako průvodkyň a účastnic různých akcí s mladými lidmi vznikl

²³³ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

²³⁴ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

²³⁵ Příloha P XVIII: Rozhovor s Marií Jarošovou o rekonstrukci NKP Lidice, 1989

²³⁶ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 16.

²³⁷ Tamtéž, s. 17.

*oprávněný názor, že je třeba mladým generacím víc přiblížit lidickou tragédii, je to přece od ní už dlouhá doba, je tu už třetí generace. Mám dojem, že mladí znají i ze školy málo o odboji, o novodobé historii národa. Naše průvodkyně a lektorky to mohou potvrdit. Ke starší generaci, která prožila léta fašistické okupace, hovořila dostatečně holá lidická pláň, pro pamětníky nebylo třeba nějakých staveb, rekonstrukcí. Ale nové generace, jde i o tu střední, potřebují podstatně větší a působivější vizuální dojmy, které by jim přiblížily dobu z válečných let a dovedly k poznání o zvrácenosti fašismu. To vedlo k rozhodnutí o dobudování památníku.*²³⁸

Přidávají se i tací, kteří říkají, že by bývalo stačilo plastik jen pět.²³⁹ Už v dubnu 1988 ale Marie Uchytlová vyjadřuje: „Právě v tom plném počtu společně popravených dětí tkví úderná přesvědčivá síla, která promlouvá k lidem kolektivním mlčením semknutých dětských úst.. (...)“.²⁴⁰ A i svůj názor k pěti sochám vyjadřuje další básní:

*„Nechte jich asi pět - !
Ostatní spatřily v Chelmnu oblohu naposled.....
Dnes opět někdo řekl: „Stačí jich jenom pět!“
Byl to prý český sochař.
(v tváře jim nepohléd !)²⁴¹*

„Říkala mi, že lidické děti jsou v době výročí vstupu nacistických vojsk na naše území popravovány podruhé, četou českých českých umělců a z příkazu ministra kultury Kymličky na rozkaz Miroslava Müllera z ÚV KSČ,²⁴² vzpomíná dcera. Umělkyně popisovala své pocity i následujícími verši:

*„Jsem zajata v pasti lhostejného pekla,
kde není nikoho komu bych řekla!
Zajata v bezvýhodně temném bludišti,
kde hluchá ozvěna každý hlas roztrhává..!“²⁴³*

²³⁸ Příloha P XVIII: Rozhovor s Marií Jarošovou o rekonstrukci NKP Lidice, 1989

²³⁹ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

²⁴⁰ Příloha P XXI: Dnes má slovo Marie Uchytlová – popis památníku

²⁴¹ Tamtéž

²⁴² Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

²⁴³ Z básně z rodinného archivu od Sylvie Klánové

Zpráva o odmítnutí díla sochařky ze strany umělecké komise se dostává i do zahraničí a společně s tím se tak odtud opětovně ozývají zájemci projevující zájem dílo odkoupit. Tentokrát se přidávají i zástupci z Mnichova. Ministerstvo kultury se snaží předcházet mezinárodní ostudě²⁴⁴ a proto opětovně navrhuje umělkyni možnost odkoupit rozpracované dílo jen v sádře k uložení do nelahozevského depozitáře ve Středočeském kraji.

Sochařka se proto bezmocně obrací v červnu 1989 na lidické matky, a hledá u nich podporu a pochopení.²⁴⁵ V jejím psaní stojí: „*Poslední jiskřička naděje, že sousoší Vačích dětí bude v bronzu v Lidicích, hasne v mlze. Přes neutuchající výzvy k mírovým činům není přihlédnuto ani k Vašemu přání a zájmu tisíců lidí od nás, ale i ze zahraničí, kteří nás v hlubokém dojetí prosili, abychom dílo dokončili. O utrpení těch 18 let nechci hovořit. Nyní mi mají být sochy odebrány a uzavřeny v Nelahozevsi v depozitáři – tudíž odsouzeny k neodvratnému zničení. Vím totiž, jak vypadají galerijní depozitáře... Protože jsem se úděsně přesvědčila, „že nikdo není doma prorokem“, je moje zklamání tak nepřekonatelné, že je mi líto, že jsem se v naší krásné a strašné zemi vůbec narodila. Jsem zdrcena nespravedlností, lhostejností a nezodpovědností, která nemá obdoby.*“²⁴⁶

V žádném z dostupných zdrojů není uvedeno, že návrh na odkoupení díla do Nelahozevsi padl hned dvakrát. Ale vzhledem k tomu, že na obě skutečnosti reaguje umělkyně v dokumentech s různou datací, je nanejvýš pravděpodobné, že došlo k zopakování daného návrhu. Poprvé Marie Uchytlová popisuje, že jí byl nabídnut odkup tohoto díla v dopise tajemníku ÚV KSČ z roku 1987²⁴⁷, kde jej popisuje jako tento „*neuvěřitelný záměr*“. V dopise lidickým ženám z června 1989, kde se k tématu nelahozevského depozitáře navrácí, a ze slov „*nyní mi mají být sochy odebrány a uzavřeny v Nelahozevsi v depozitáři*“²⁴⁸ lze odtušit, že jde o aktuální záležitost, s níž se musí v tu danou chvíli potýkat. Úvahu, že návrh padl hned dvakrát, podporuje i skutečnost, že v dopise tajemníkovi píše, že byla k projednání odkupu předvolána na úřad vlády²⁴⁹. Když se ale Jiří Hampl

²⁴⁴ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 17

²⁴⁵ Tamtéž, s. 17

²⁴⁶ Tamtéž, s. 17

²⁴⁷ Příloha P XIII: Dopis tajemníku ÚV KSČ, 22. 5. 1987

²⁴⁸ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 17

²⁴⁹ Příloha P XIII: Dopis tajemníku ÚV KSČ, 22. 5. 1987

navrací k tomuto tématu, v obou svých vyjádřeních, jak pro Paměť národa, tak pro knihu *Ahoj, sochy*, píše o pozvání na ministerstvo kultury.²⁵⁰

Marie Uchytlová ale navzdory všemu dál pokračovala v práci na sousoší. Byla odhodlaná dílo dokončit a sehnat peníze na odlití celého sousoší do bronzu sama. Novou naději v ní vzbudila zakázka od německého dětského lékaře Prof. Dr. Hellbrügeho²⁵¹ ze Spolkové republiky Německo. Ten ji jako obdivovatel jejího díla navštívil v roce 1989 v jejím ateliéru s přáním koupit 36 dětských postav z jejího památníku.²⁵² To umělkyně odmítla, a proto si u ní nakonec rozhodl objednat pomník *Mír pro děti* pro své dětské centrum v Mnichově. Celkem mu patřilo osm takových zařízení, kde bylo pečováno o těžce postižené a nemocné děti. Původně plánované sousoší 36 postav se po prvních představených modelech, které v Hellbrüghem vyvolaly nadšení, rozrostlo²⁵³ na objednávku padesáti nadživotních plastik dětí z různých koutů světa a těhotné ženy s dítětem. „Poté, co jsem bezprostředně zažil kouzelné skulptury paní Marie Uchytlové, jsem si jist, že žádná jiná umělkyně by tento těžký úkol nevyřešila lépe. Jsem touto velkou umělkyní fascinován a doufám proto v dlouhou dobrou spolupráci,“²⁵⁴ nechal se slyšet doktor Hellbrüge. Sochařka opět vytvořila desetinový návrh jeho podoby a jako poděkování za zakázku, díky níž mohla získat finance na odlití dětí z lidického památníku do bronzu, vytvořila pro lékaře medaili.²⁵⁵ Ta se společně s modelem *Míru pro děti* stala jejím vůbec posledním dílem.²⁵⁶

²⁵⁰ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

²⁵¹ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

²⁵² Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

²⁵³ Tamtéž

²⁵⁴ Z dopisu Prof. Dr. Hellbrügeho. Archiv Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

²⁵⁵ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 8, 9.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 9.

Obrázek 28: Marie Uchytlová retušuje poslední ze soch (březen 1989)

Novému sousoší se mohla začít věnovat, neboť v březnu 1989, po dvaceti letech od prvotního nápadu, dokončila poslední plastiku *Památníku dětských obětí války*. Shodou okolností ji právě v tento den přišly navštívit lidické matky, aby jí popřáli k Mezinárodnímu dnu žen. V návštěvní knize tak byl zápis podepsaný osmi lidickými ženami ze dne 8. 3. 1989: „Dnešního dne jsme přišly popřát velké umělkyni Marii Uchytlové k Mezinárodnímu dni žen a netušily jsme, že budeme svědky úžasného okamžiku dokončení poslední sochy pomníku lidických dětí“.²⁵⁷

„Maminka byla zklamaná, ale stále byla odhodlaná vydržet. Věřila, že se jí dílo podaří v bronzu uskutečnit,“²⁵⁸ vzpomíná dcera. Zakázka na sousoší do Mnichova jí k tomu měla dopomoci. Projekt jí poskytoval naději, ale současně i další míru zodpovědnosti, protože se nepochybně opět jednalo o práci na dlouhé roky. Marie Uchytlová navíc už dlouhodobě ztrácela síly. V minulosti prodělala oboustranný zápal plic z ledového chladu ateliéru, opakovaně měla zanícené průdušky ze sádrového prachu a také čekala na operaci kyčelních kloubů, které si za celé roky namohla z každodenní námahy při šplhání na dřevěné štafle,

²⁵⁷ Pamětní kniha v ateliéru Marie Uchytlové, parafráze citátu ze zápisu lidických matek dle vzpomínky historika Eduarda Stehlíka z jeho návštěvy ateliéru v roce 2005.

²⁵⁸ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

neustálého stání, nebo naopak klečení při dodělávání nohou jednotlivých postav.²⁵⁹ Svoji daň si vybrala i celková vyčerpanost a zklamání z věčných bojů o památník. Kvůli tříměsíčním neutuchajícím silným bolestem v zádech, „*kdy jí nesnesitelná bolest pulzovala od páteře do ramen a následně jí drtila ruce*“ byla na tři dny hospitalizována v nemocnici²⁶⁰, kde s ní redaktorem Michal Sedláček z Mikroflóra Československého rozhlasu natočil 14.11.1989 její vůbec poslední rozhovor. Zmiňuje se v něm o tom, že se o památníku mělo rozhodnout 14.9.1988, ale „*o ničem se nerozhodlo, ani po roce. Ted' už končí listopad, takže jsem ztratila naději, že by se o díle někdy rozhodlo.*“ Spolu s tím přestávala pomalu věřit, že památník uvidí na lidické pláni vůbec někdy stát. Dokazuje to i skutečnost, že své dceři v této době věnovala fotografie znázorňující položený model památníku a popsala jí, že pokud takto bude v sousoší v bronzu postaveno, „*kdyby ona již nemohla*“, bude spokojena. V rozhovoru do Mikroflóra také řekla „*třeba to tu po mně zůstane a ti lidé, kteří si vzájemně nevráží a závidí si, že časem zemřou a tyto hrany se obrousí, potom bude nějaká další generace a bude-li vůbec potřebovat nějaký významný symbol protiválečný, že bude vědět co s tím...*“. Z jejího vyprávění je znatelné, že se zamýšlí nad tím, proč je jí v umístění památníku neustále bráněno a netají se smutkem, který pociťuje jak za sebe, tak za lidické matky. „*Snad je to nenávisť lidí, kteří jsou zvyklí, že jenom jejich díla mohou být uplatněná, některé lidi možná třeba mrzí, že je to samotné nenapadlo, možná, že tam hrají roli finance, které by mohly, třeba co se týče honoráře, pro někoho znamenat určitý přínos,*“ vyjmenovává možné příčiny. Z dalších jejích vyjádření je zřejmé, že její optimismus a bojovnost slábnou a dostavují se pochybnosti, určitá míra odevzdanosti a beznaděje. „*Zdálo se mi, že když ty moje nešťastné děti se můžou vrátit domů a zaberou tam sotva 20 metrů čtverečních na šedesátihektarové ploše, že by tam snad nikomu nepřekážely. Vím jenom, že lidické maminky pro ně moc pláčou, protože ony vlastně neumějí za nic jinak bojovat než pláčem. Je tedy smutné, že lidické maminky musejí pro ty své děti plakat podruhé, a já mám taková pocit, že vlastně lidické děti mají být podruhé zavražděny, ale tentokrát doma. Je mi z toho strašně smutno a musím se z posledních sil všemožně snažit, abych to dotáhla do bronzu.*“²⁶¹

²⁵⁹ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 15.

²⁶⁰ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 9.

²⁶¹ Rozhovor s Marií Uchytlovou pro Mikroflóra Českého rozhlasu. Redaktor Michal Sedláček. Praha 14. 11. 1989. Zvukový záznam v archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

Z nemocnice byla po třech dnech propuštěna. Nepodstoupila žádná komplexní vyšetření, během nichž by doktoři zkontrolovali její celkový zdravotní stav. A tak druhý den ráno 16.11.1989, den před sametovou revolucí, která svrhla režim, jež jí vzal naději v uskutečnění jejího celoživotního díla, umírá Marie Uchytlová na srdeční infarkt. *„Odešla s pocitem, že její sen se nikdy nesplní. (...) Zemřela na infarkt, vyčerpaná z neustálého dohadování, bojů. (...) Já pořád říkal, ať to necháme být, ale Marie že ne, až z toho nakonec měla infarkt. (...) Říkám o ní, že je poslední obětí lidické tragédie,“*²⁶² vzpomínal po letech Jiří V. Hampl. Dcera se kloní ke stejnému závěru: *„věděla jsem, že maminka svému dílu obětovala svůj život osobní, tvůrčí i svůj vlastní. Jsem přesvědčená, že si tou nepředstavitelnou prací a bojem za památník svůj život zkrátila a právě kvůli tomu v 65 letech předčasně umřela.“*²⁶³

Dcera Sylvia Klánová společně s druhým manželem, panem Hamplem, věděli, že se musí pokusit dotáhnout celý projekt lidického sousoší do zdárného konce s ohledem na Mariin odkaz a na to, aby nebyla veškerá její životní snaha marná. *„Věděla jsem, že šlo o dílo, kterému maminka věnovala a obětovala vše ve svém životě, na kterém jí nejvíce záleželo. Od té chvíle se stalo mojí jedinou starostí a povinností nechat její hotové dílo odlít do bronzu a umístit ho na lidické pláni,“*²⁶⁴ vzpomíná dcera.

Obrázek 29: Pohled do ateliéru na sousoší (1990)

²⁶² Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

²⁶³ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

²⁶⁴ Tamtéž

Celé dvě třetiny soch byly stále ještě na podstavcích. Sylvia je tak od nich musela společně se svým mužem opatrně strunou odřezat.²⁶⁵ Věděla, že musí začít shánět peníze a toho docílí jen tím, že o sousoší a jeho příběhu začne informovat veřejnost v tuzemsku i zahraničí. Začala psát články do novin a rozesílat dopisy významným lidem. Nebyla na toto úsilí sama, protože stejně jako její matce jí byly oporou lidické matky. Obzvláště významně se o dílo zasazovala paní Anna Nešporová, za svobodna Horáková.²⁶⁶ Již v dubnu 1990 se tak lidické ženy obrátily písemně na Úřad předsednictva vlády. Reakce se jim ale nedostalo. I proto během výroční vzpomínky v Lidicích roku 1991 společně se Sylviou Klánovou oslovily tehdejšího ministra vnitra JUDr. Tomáše Sokola, který jim na místě přislíbil pomoc.²⁶⁷

V souvislosti se svou činností založila Sylvia Klánová roku 1992 při ministerstvu vnitra plzeňský Spolek za právo dětí na život pro realizaci sousoší Památník dětských obětí války. Nezávisle na něm vznikl již o rok dříve Spolek pro realizaci sousoší Památník dětských obětí války, který za stejným účelem na území Prahy spravoval Jiří V. Hampl. Dcera se s ním snažila spolupracovat, ale osobní neshody učinily spolupráci nemožnou. Pracovali tak na stejném cíli, tedy odlití plastik do bronzu a jejich instalaci na pietním území Lidic, samostatně.²⁶⁸

I když se postupně dařilo najít zájemce, kteří chtěli pomoci, zášť a pomluvy z předlistopadové doby se překlenula i do nového desetiletí, a některým snahám jak manžela²⁶⁹, tak dcery, je bráněno. Sylvia Klánová tak popisuje, jak jí jedna redaktorka Lidových novin popisovala, že jí nebylo dovoleno umístit článek o památníku na titulní stránku s odůvodněním, že z řad umělců se ozývají hlasy, že dílo stejně nebude realizováno, a proto je bezpředmětné o něm psát. „*Další novinářka, se kterou jsme článek chtěly v roce 1990 uveřejnit v Práci, to sice dokázala, ale měla z toho problémy. Byla z toho velmi zklamaná a nakonec se to pro ni stalo poslední kapkou a z novin raději odešla,*“²⁷⁰ popisuje dcera.

²⁶⁵ Sylvia Klánová [online]. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia-20190320-0#_ftn1

²⁶⁶ STEHLÍK, Eduard. Lidická vzpomínání. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejřová, nakl. V ráji, 2007. ISBN 978-80-86758-45-9, s. 147.

²⁶⁷ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

²⁶⁸ Tamtéž

²⁶⁹ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 19.

²⁷⁰ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

Mezitím se snaží i Jiří Hampl získat podporu ze všech možných zdrojů, a tak se už v únoru roku 1990 obrací na Věru Čáslavskou, tehdejší poradkyni prezidenta, a později i na Václava Havla samotného. Navrhuje i řešení, s ohledem na náročnou ekonomickou situaci země, přijmout nabídku kancléře Helmuta Kohla. V reakci mu přichází dopis od Miroslava Masáka, jednoho z poradců hlavy státu, kde je uvedeno: „*požadujeme zastavit práce na „Novém památníku“ a celou koncepci znovu zvážit. Do nových úvah by měla být zahrnuta i otázka event. Realizace sochařského díla M. Uchytilové*“. Prosí o pomoc s „*dořešením pietního území Lidic*“ i ministra Petra Pitharta a zve jej i k návštěvě ateliéru, ale žádné reakce se nedočká. Kdo ale přijme jeho pozvání, je starosta obce Lidice, Pavel Müller.²⁷¹

Ten vstupuje do dílny v Hodkovičkách s vědomím toho, že se mezitím *Památník dětských obětí války* stal v Lidicích předmětem generačního konfliktu. Mladší obyvatelé Lidic, kteří válku nezažili, dávají přednost tomu, aby obec myslela spíše do budoucnosti a peníze ze sbírky byly uvolněny spíše na stavbu nové školy, nebo plynofikaci obce. Pro lidické přeživší má ale sousoší, na které čekají desetiletí, symbolickou hodnotu, s níž se nemůže nic dalšího měřit. Pro Pavla Müllera tak jde o složité téma a své dojmy z návštěvy ateliéru popisuje v dokumentu České televize *Příběh jednoho pomníku*: „*Do ateliéru jsem jel s jedinou představou, že tam uvidím megalomanské dílo, pro něž v současné době není opodstatnění. To, co jsem tam pak viděl, na mě hluboce lidsky zapůsobilo. Ty sochy totiž mají duši, ony mluví...*“. V návaznosti na návštěvu hlasují členové obecního zastupitelstva v dubnu 1992 pro umístění sousoší na území pietního území. Jiří Hampl ve svém vyjádření pro knihu *Ahoj, sochy* dále popisuje, že v důsledku toho je i rozhodnuto o uvolnění peněz ze sbírky nashromážděné ještě za života Marie Uchytilové.²⁷² Zde se jeho vyprávění liší od paní Klánové, která vzpomíná, jak roku 1992 navštívila společně s jednatelkou plzeňského spolku paní Chouňovou-Stráskou starostu Lidic a právě touto návštěvou zajistily, že peníze ze sbírky v kladenské bance, které se podařilo ochránit, byly uvolněny na financování památníku. Celkem šlo o částku 1 830 000 Kč.²⁷³

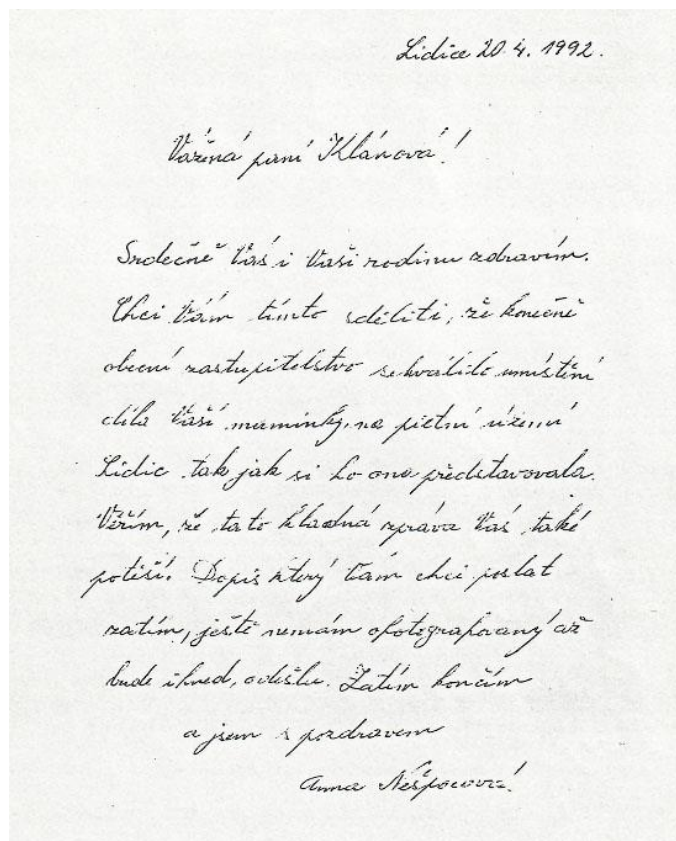
O tom, že obecní zastupitelstvo Lidic schválilo umístění Památníku dětských obětí války, informovala ve svém krátkém psaní dceru Sylvii Klánovou lidická žena a matka Anna Nešporová.²⁷⁴

²⁷¹ STRUSKOVÁ, Olga. *Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytilové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích*. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 19.

²⁷² Tamtéž, s. 20.

²⁷³ Rozhovor se Sylvii KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytilové, Praha 15. 2. 2023

²⁷⁴ Tamtéž

Obrázek 30: Zpráva od Anny Nešporové pro Sylvii Klánovou o schválení Památníku dětských obětí války na pietním území v Lidicích, 20.4.1992²⁷⁵

Obecní zastupitelstvo v Lidicích se tak připojuje k pomoci obou spolků a obrací se na ministerstvo kultury s žádostí o vyjasnění kompetencí a návrhu řešení postupu. V návaznosti na to navštíví ateliér Jan Kněžík, náměstek ministra kultury, a následně iniciuje setkání, v jehož důsledku se na pražský spolek obrací v létě roku 1993 Státní ústav památkové péče a ministerstvo kultury. Ve svém vyrozumění uvádí, že „souhlasí s umístěním sousoší na území Národní kulturní památky Lidice“, s odůvodněním „toto sochařské dílo dodá místu lidsky působivou dimenzi“.²⁷⁶ Ačkoli Jiří Hampl vzpomíná, jak jej ještě v roce 1992 úředníci z ministerstva kultury ve stejné věci odmítli: „Při dalším jednání na ministerstvu kultury na to úředníci řekli, že to dílo není dost moderní. Tak jsem jim řekl, že to není dámský klobouk.“²⁷⁷

S vědomím toho, že v realizaci sousoší v Lidicích by již nemělo být spolkům bráněno, pracují oba na shánění financí na odlití soch do bronzu. A i to navzdory tomu, že všichni

²⁷⁵ Dopis z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

²⁷⁶ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 21

²⁷⁷ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

členové za svou snahu nedostávají žádné peníze a případné finance na jejich chod pochází z vlastních prostředků jejich členů. Nadále se snaží příběh památníku dostat mezi co největší množství lidí a spolupracují tak s novináři tištěných i rozhlasových médií. Menší obnosy peněz zajišťuje plzeňský spolek skrze umístění pokladniček v prostorách veřejných institucí a míst, jako byla divadla, radnice nebo i plzeňské podzemí. Všichni členové spolku financují jeho chod z vlastních prostředků.²⁷⁸

Ale opravdu signifikantních částek dosáhl plzeňský spolek zejména skrze sponzorské dary ze zahraničí. Paní Klánová se obrátila s prosbou o pomoc na jednu ze spolužaček své maminky ze studií, Milli Kerdu, která žila v Dánsku, a propojila ji s šéfredaktorem místního časopisu Hjemmet. Ten jí na odlití sochy daroval 25 tisíc dánských korun, v přepočtu 125 tisíc českých. Také si vzpomněla na Helmuta Kohla, který v minulosti projevil zájem odkoupit sousoší dvakrát; pro Česko i Německo. Kancléř jí následně přes Velvyslanectví Spolkové republiky Německo zaslal v roce 1992 730 tisíc Kč na odlití pěti plastik z památníku. Spolek tak mohl z prvních finančních darů dát odlít do bronzu prvních devatenáct soch.²⁷⁹

Stejně tak pražský spolek v režii Jiřího Hampla sbíral po menších i větších částkách finance na odlití dalších plastik od jednotlivců i velkých nadací. Pomáhají dárce ze Skotska, Belgie či Holandska. Oba spolky dají dohromady získané finanční prostředky a postupně začínají s odléváním soch do bronzu. K tomu dochází buď metodou ztraceného vosku či odléváním do pískových forem.²⁸⁰

²⁷⁸ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytílové, Praha 8. 3. 2023

²⁷⁹ Tamtéž

²⁸⁰ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytílové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 19–21.

Obrázek 31: Lidické maminky hladí plastiku dítěte ze sousoší (1992)²⁸¹

V roce 1995 je tak na pietní území umístěno prvních třicet soch a o rok později je následovalo dalších 17 plastik.²⁸² Původně si zaměstnanci ministerstva přáli, aby byly všechny plastiky umístěny na místo najednou, ale Hampl to odmítl. „Bylo to důležité, protože lidé viděli, že za jejich peníze skutečně něco vzniká. Že je nikdo nerozkradl, jak bývá zvykem,“²⁸³ vysvětlil svůj postoj.

Ukázalo se, že šlo o správnou strategii, neboť společně s přibýváním soch na pietním území vzrostl i počet sponzorů. S plzeňským spolkem se opět spojili zástupci dánského časopisu Hjemmet, osobně se přijeli podívat na památník do ateliéru, a následně ze sbírky, kterou z vlastní iniciativy uspořádali v Albertslundu, na předměstí Kodaně, darovali na odlití dalších soch 4,5 milionu českých korun. Podařilo se navázat i na kontakt, který udržovala Marie Uchytlová ještě za svého života, když spolupracovala se zástupci Japonska. Ti přispěli skrze svou „Nadaci Lidice“²⁸⁴ částkou 3 miliony.²⁸⁵

Spojené království Velké Británie a Irska se spojilo přímo s obcí Lidice a zaslalo jim částku 1 milion. Česko-německého fondu budoucnosti zaslal také více než 2 miliony.²⁸⁶

²⁸¹ Snímek z archivu Památníku Lidice.

²⁸² STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 19, 22.

²⁸³ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

²⁸⁴ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 21.

²⁸⁵ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

²⁸⁶ Tamtéž

Jiří Hampl popisuje, že kromě finančních dárců se na něj obrátili také starostové z Prachatic, Písku, Jihlavy a ze Vsetína²⁸⁷, a nabídli mu k roztavení sochy Klementa Gottwalda, jichž se po revoluci postupně zbavovali. Některé dětské postavy tak skutečně vznikly z bronzů z těchto zdrojů.²⁸⁸

Celkové náklady na vytvoření *Památníku dětských obětí války* vyšlo na 12 milionů českých korun.²⁸⁹ Do této částky jsou kromě odlití soch započteny také výdaje na dopravu a instalaci, úpravu okolí vybraného místa, zajištění zabezpečení prostoru a i cena podstavce.²⁹⁰ Negativně se na celkové částce podepsala inflace, která zapříčinila, že odlití jedné sochy vyšlo skoro na 200 tisíc. Došlo tak k zdvojnásobení hodnoty památníku.²⁹¹ Dle Hampla ocenil znalec celé dílo na 17 milionů.²⁹² Sylvie Klánové odhaduje, že ještě před realizací díla musela sama Marie Uchytlová investovat do vytvoření sousoší okolo milionu korun.²⁹³ V roce 2000 bylo na pláň, kde stávaly Lidice, umístěno poslední skupina dětí z památníku. A mohla se tak konečně naplnit slova Marie Uchytlové:

„Vracím ve jménu míru osmdesát dva děti národa na jejich rodnou pláň jako varující symbol milionů zavražděných dětí v nesmyslných válkách lidstva“²⁹⁴

Sylvia Klánová a Jiří V. Hampl, kterým byla rovným dílem rozdělena autorská práva na dílo Marie Uchytlové, darovali bronzový Památník dětských obětí války Lidicím. Ve smlouvě z 7. 1. 1993, kterou uzavřeli s obcí, je uvedeno, že obě strany „přijímají na úplné majetkové vyrovnání (...) autorskou odměnu v symbolické výši jedné československé koruny“.²⁹⁵ Originál sousoší poskytli v roce 2001 v sádře muzeu v Mariánské Týnici.²⁹⁶

²⁸⁷ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 21.

²⁸⁸ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

²⁸⁹ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

²⁹⁰ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 24.

²⁹¹ Tamtéž, s. 21.

²⁹² Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

²⁹³ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

²⁹⁴ Sylvia Klánová [online]. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

²⁹⁵ Příloha P XIX: Dohoda o souhlasu s užitím díla Památník dětských obětí války mezi majiteli autorských práv a Památníkem Lidice, 7. 1. 1993

²⁹⁶ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 8. 3. 2023

Obrázek 32: Originál sousoší v Mariánské Týnici²⁹⁷

Dle vyprávění paní Klánové tomu tak ale nemuselo vůbec být. Uvádí, že známí Jiřího Hampla pro něj dojednali možnost odkupu sousoší do Mnichova, následně Hampl sám spojil se zájemci z Japonska, kteří chtěli památník postavit v Hirošimě.²⁹⁸ Pan Hampl ve svém rozhovoru pro Paměť národa ale na otázku: „Opravdu vás nikdy nenapadlo ty nedodělané sochy rozprodat do zahraničí, když vám za ně byly nabízeny miliony?“, odpovídá: „Ne. Byl to sen. A sen se neprodává.“²⁹⁹ Paní Klánová ale nesouhlasí a přichází s tvrzením, že na začátku 90. let Jiří Hampl chtěl památník skutečně prodat do Japonska. „Naštěstí, když jsem se ho ptala, tak se tam prý vyměnil starosta a sochy pro něj byly příliš evropské,“³⁰⁰ popisuje druhou verzi události dcera. Vdovec po paní Uchytlové pouze popsal, že umožnil japonskému sochaři Yoshio Matsudovi po jeho návštěvě ateliéru odlít si tři dětské sochy ze sousoší do sádry a odvézt si je do své rodné země. Původně si vybral sochu jen jednu a následně přidal dvě další s odůvodněním: „Když jsem slyšel, že lidických matek je naživu již jen několik, uvědomil jsem si, že pomník musí být dokončen co nejdříve.“ Z toho lze odvodit, že chtěl svou koupí vypomoci realizaci sousoší finančně, a proto zaplatil panu Hamplovi za možnost odlít si tři ze soch do své vlastní sbírky.³⁰¹ Explicitně ale J. Hampl neuvádí, že šlo

²⁹⁷ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

²⁹⁸ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

²⁹⁹ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

³⁰⁰ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

³⁰¹ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 21.

o koupi. Pokud by tomu tak ovšem bylo, došlo k porušení autorských práv na dílo Marie Uchytlové, neboť taková částka by měla být rozdělena mezi oba vlastníky autorských práv, tedy jak paní Klánovou, tak pana Hampla.³⁰²

Nesrovnalosti ve výpovědích a spory o památník pokračovaly i po jeho konečné realizaci. V roce 2000 byla k sousoší připojena také deska definující jako spoluautora sousoší i Jiřího V. Hampla. Plaketa byla z rozhodnutí Památníku Lidice v roce 2008 změněna a uvedla jako jedinou autorku sousoší Marii Uchytlovou. To vyústilo v podání žaloby na Památník Lidice panem Hamplem a soudnímu jednání, během něhož soud rozhodl v jeho prospěch. Instituce se proti rozhodnutí soudu odvolala k Vrchnímu soudu z důvodu absence vypracování znaleckého posudku posuzující autorství díla.³⁰³ Ten verdikt zrušil se závěrem, že „v jeho očích z žádného důkazu nevyplývá, že Hampl by ve vztahu ke vzniku pomníku vyvíjel tvůrčí činnost.“ Následně byl ale rozsudek soudu prvního stupně v roce 2014 Vrchním soudem potvrzen a Památník Lidice tak byl nucen instalovat před památník desku hlásající „Vytvořili v letech 1969 - 1992 sochaři M. Uchytlová a J. V. Hampl“³⁰⁴.

Soud sice dal panu Hamplovi ve svém rozsudku za pravdu, ale existují určité pochybnosti o tom, zda vyrozumění soudu skutečně odráží realitu. Hampl během soudních jednání například uvedl, že se jeho žena zaměřovala zejména na obličej dětí, a on následně dopracovával zbývající části těla plastiky.³⁰⁵ Navzdory skutečnosti, že on sám byl malířem krajiny a následně i medailérem, ale nikdy se nestal sochařem figurálních děl.³⁰⁶ Také vypověděl, že Marie Uchytlová zemřela ve chvíli, kdy ještě nebylo sousoší kompletní a dvě ze soch tak musel po její smrti vytvořit zcela sám. Ačkoli právní zástupce Památníku Lidice uvedl, že obě sochy, které měl údajně vytvořit pouze J. Hampl, jsou zdokumentovány jak na

³⁰² Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

³⁰³ Na sousoší lidických dětí přibude jméno sochaře Hampla, Nejvyšší soud odmítl dovolání Památníku [online]. 1.10.2018 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pamatnik-lidice-nejvyssi-soud-sochar-jiri-hampl-sousosi-zavrazdenych-lidickych_1810010944_haf

³⁰⁴ Zemřel sochař a malíř Jiří Václav Hampl, spoluautor sousoší lidických dětí [online]. 23.5.2022 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: https://kladensky.denik.cz/zpravy_region/lidice-pamatnik-jiri-vaclav-hampl-umrti-sousosi-spor-soud-spoluautorstvi.html

³⁰⁵ Spor o sousoší lidických dětí má pomoci rozetnout i televizní pořad [online]. 17.5.2012 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://kladensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/spor-o-sousosi-lidickych-deti-ma-pomoci-rozetnout-i-televizni-porad-20120517.html>

³⁰⁶ Rozhovor s ředitelem Památníku Lidice, Lidice 12. 4. 2023.

fotografiích před rokem 1989, tak je i jedna z nich k vidění v dokumentu *Oči modré, vlasy hnědé, obličej kulatý, živé letory* z roku 1981³⁰⁷, soud k jeho námitkám nepřihlédl.³⁰⁸

Toto tvrzení je také v rozporu se zápisem lidických žen v návštěvní knize ateliéru (viz str. 62), kde uvedly, že byly v březnu svědky dokončení poslední sochy. Stejně tak na jedné z verzí popisu památníku od Marie Uchytlové, je na dolní stránce listu připsána poznámka psaná její rukou „*nyní již pracuji patnáctý rok (ještě chybí 5 postav)*“. Záznam je datován rokem 1986³⁰⁹ a ačkoli sochařka nevytvářela každoročně tolik soch jako v prvních letech, lze jen spekulovat, jestli by zbývající sochy v následujících třech letech skutečně nestihla dokončit.

Stejně tak je sporné tvrzení pana Hampla, že je autorem i konečné kompozice sousoší.³¹⁰ Existují totiž jak fotografie již hotové kompozice vytvořené Marií Uchytlovou, které dcera vzpomínala, že jí ukazovala krátce před svou smrtí³¹¹, tak dokumentace desetinového modelu sousoší, jež kopíruje rozestavění soch tak, jak byly nakonec umístěny na lidickou pláň.

Ať už je pravda jakákoli, je nutné zmínit, že ve svých vyjádření Jiří V. Hampl vždy zcela opomíjí přičinění Sylvie Klánové na tom, že sousoší na lidické pláni dnes v bronzu stojí. Když s ním například Olga Strusková v roce 2000 spolupracovala na tvorbě knihy *Ahoj, sochy*, uvedl do ní, že sousoší vzniklo díky jeho pražskému spolku a také s pomocí Rady obce Lidice.³¹² Navzdory skutečnosti, že na všech dokumentech, včetně darovací listiny³¹³, jsou uvedeny spolky oba. V rozhovoru pro Paměť národa z roku 2016 například sděluje „*já daroval Lidicím dílo*“³¹⁴ ačkoliv se dělí o autorská práva s dcerou své zesnulé ženy a darovali je kdysi Lidicím oba.³¹⁵ Na rozdíl od paní Klánové, která jeho nasazení v realizaci památníku

³⁰⁷ Spor o sousoší lidických dětí má pomoci rozetnout i televizní pořad [online]. 17.5.2012 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://kladensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/spor-o-sousosi-lidickych-deti-ma-pomoci-rozetnout-i-televizni-porad-20120517.html>

³⁰⁸ Tamtéž

³⁰⁹ Příloha P XVI: Informace o památníku, poznámka na okraji, 1986

³¹⁰ Spor o sousoší lidických dětí má pomoci rozetnout i televizní pořad [online]. 17.5.2012 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://kladensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/spor-o-sousosi-lidickych-deti-ma-pomoci-rozetnout-i-televizni-porad-20120517.html>

³¹¹ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

³¹² STRUSKOVA, Olga. *Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích*. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 24.

³¹³ Příloha P XIX: Dohoda o souhlasu s užitím díla Památník dětských obětí války mezi majiteli autorských práv a Památníkem Lidice, 7. 1. 1993

³¹⁴ Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>

³¹⁵ Příloha P XIX: Dohoda o souhlasu s užitím díla Památník dětských obětí války mezi majiteli autorských práv a Památníkem Lidice, 7. 1. 1993

nijak neumenšuje a nezapírá, Hampl v žádném ze svých vyjádření neuvádí, že existoval jiný než jeho pražský spolek, který pomáhal se sháněním financí na odléváním plastik.

Poslední událostí z řady nešťastných okolností týkajících se památníku v Lidicích se stalo odcizení jedné z jeho bronzových plastik. Neznámý pachatel odcizil v listopadu 2010 jedno z děvčátek v první řadě sousoší. Po zapůjčení sádrového odlitku této sochy z originálu sousoší v Mariánské Týnici bylo sousoší odlito sochařem Oldřichem Hejtmánkem. Ten se vzdal nároku na honorář, a proto nová socha vyšla pouze na 30 tisíc korun. Památník Lidice pro její splacení vytvořil veřejnou sbírku, do níž lidé přispěli celkem 161 tisíci. Zbývající finance byly použity na obnovu Růžového sadu v Lidicích³¹⁶, ačkoliv jednání předcházely stížnosti pana Hampla, který si přál tyto peníze vyplatit jako formu autorského honoráře, a uvažoval opět že se v dané věci obrátí na soud. Plastika dívky byla na místo navracena v lednu 2011 a Památník Lidice výrazně zvýšil zabezpečení sousoší, aby se událost již neopakovala.³¹⁷

V současnosti je originál *Památníku dětských obětí války* dlouhodobě zapůjčen v Národním památníku 2. světové války Slezského zemského muzea v Hrabyni u Opavy. Po smrti Jiřího V. Hampla v minulém roce³¹⁸ jsou majiteli autorských práv na dílo Marie Uchytlové její dcera Sylvia Klánová a vdova po Václavu Hamplovi. Sylvia Klánová celoživotně pečuje odkaz o své matky a památník v Lidicích často navštěvuje.³¹⁹

Obrázek 33: Dcera Sylvia Klánová před Památníkem dětských obětí války

³¹⁶ Rozhovor s ředitelem Památníku Lidice, Lidice 12. 4. 2023.

³¹⁷ Ukradená socha z Lidic byla nahrazena novým odlitkem [online]. 17.1.2011 [cit. 2023-05-06]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-ukradena-socha-z-lidic-byla-nahrazena-novym-odlitkem-75318>

³¹⁸ Zemřel sochař a malíř Jiří Václav Hampl, spoluautor sousoší lidických dětí [online]. 23.5.2022 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: https://kladensky.denik.cz/zpravy_region/lidice-pamatnik-jiri-vaclav-hampl-umrti-sousosi-spor-soud-spoluautorstvi.html

³¹⁹ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

Obrázek 34: Památník dětských obětí války dnes

Obrázek 35: Památník dětských obětí války na pietním území Lidice³²⁰

³²⁰ Snímky z archivu Památníku Lidice.

3.1.3 Zasazení díla do kontextu sochařské tvorby období socialistického realismu

Památník dětských obětí války je nedílnou ucelenou figurální kompozicí 82 nadživotních plastik představující děti od jednoho roku do 16 let. Navzdory velkému množství postav jde spíše o skromné sousoší situované na podstavci o rozměrech 8 x 2,5 metru. Jeho řešení bylo od samého počátku vytvářeno do volného venkovního prostoru lidického pietního území. V jeho celkové rozloze 60 hektarů tak zabírá pouhých dvacet metrů čtverečních. Je tak pouhou „kapičkou v moři“³²¹, jak je nazývala Marie Uchytilová. Na dohled z celé pláně se po více než dvaceti letech stalo i její nedílnou součástí. Jde o sousoší tvořené individuálními plastikami, které vzájemně propojují jejich emoce zobrazené jak v postoji, tak ve výrazu tváře. Pro svůj výjimečný námět mohou být některé prezentovány i samy o sobě. Výraznou postavou je například tzv. „Kabátníček“, který znázorňuje malého chlapce v zimníku. Ten je mu až příliš velký, což naznačuje, že se oblékal v zoufalém spěchu nepředvídatelné situace do oblečení, které bylo první po ruce.³²²

Obrázek 36: Třetinový model "Kabátníčka" o výšce 55 cm (1977)³²³

Většina plastik má na sobě ale zcela jednoduchý a přiléhavý oděv. Dívky jsou v krátkých sukních či šatech, chlapci v šortkách či kalhotách. Většina dětí má obnažená kolena a bosé nohy. Tato volba znázornění vyvolá dojem, že jsou děti zachyceny v letních měsících, kdy mohou pobíhat bez obuvi po krajině v hravé radosti dětem vlastní. V kontrastu k tomu zachycují ale jejich tváře strach, smutek, beznaděj, vzdor, zamyšlení či nepochopení.

³²¹ Příloha P XI: Dopis „Památník dětských obětí války“

³²² BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocita Marii Uchytilové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 17.

³²³ Snímek z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytilové.

Skromnými gesty dotváří velmi realistické zobrazení dětí pocitující tyto emoce. Realistické pojetí působí ale právě svou minimální dynamikou při znázornění dětí nepřirozeně. Děti jen stojí a čekají a významně na sebe vzájemně nereagují, s pohledem upřeným dopředu, směrem k místu, kde stávaly Lidice. Navzdory realističnosti zobrazení jednotlivých postav je tak divákova pozornost upřena zejména na vnitřní svět jednotlivých postav a jejich souvztažnost k sobě navzájem. Památník je tak primárně symbolem a až poté hmotným artefaktem. Sousoší tak s sebou přináší zhmotnění abstraktního čísla obětí, ukazuje nám jejich tváře a nevinnost, aby následně zdůraznilo myšlenku, že každá z postav je sama o sobě symbolem pro dalších 150 tisíc dětských obětí války.³²⁴ Čistota duše malého dítěte, které se ničím neprovinilo a přeci stojí na prahu mučednické smrti, má velký emoční dopad vázaný na existenciální úzkost každého z pozorovatelů. Těmi je dílo vnímáno a oceňováno zejména skrze důvody mimoestetického rázu. Díky tomu je ale daleko přístupnější širokému publiku, k němuž přistupuje prostě a bez očekávání, naopak vítající i jistou míru umělecké neposkvrněnosti shodnou s čistotou zobrazených dětí. A právě tyto atributy jsou důvodem, proč památník vůbec mohl vzniknout. Bez podpory veřejnosti, na které dílo zapůsobilo bez ohledu na to jaká je jejich státní příslušnost, ať už jsou z tuzemska či druhého konce světa, památník k nim promlouvá stejně. Potvrdila se tak slova Marie Uchytlové, že sochy mluví všemi jazyky světa a slzy jsou u všech lidí stejné. Bez velké podpory díla od zahraničních dárců by tak sousoší nikdy nemohlo vzniknout. Stejně tak lze jen spekulovat, zda by mohlo dnes na lidické pláni stát kdyby nedošlo k pádu komunistického režimu v listopadu roku 1989. V mnohém totiž šlo proti zvyklostem a diktátu umění typického pro období 70. a 80. let.

Obrázek 38: Detail dívky z lidického sousoší

Obrázek 37: Děti na písku (1979)

³²⁴ Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 15. 2. 2023

Památník navazuje na realističnost zobrazovaného a pracuje i s tématem dítěte, kterého se v této době užívalo, ale přistupuje k němu ve zcela jiném kontextu než bylo běžné a i žádoucí. „*Postava dítěte doposud sloužila ve výtvarném umění jako plastika žánrová či dekorativní, jindy jako doplněk postav dospělých. Proti všem pravidlům a zvyklostem v sochařství jsem použila samotné dítě pro plastické vyjádření námětu obsahově z nezávažnějších,*“³²⁵ vyjádřila svůj záměr autorka. Dále popisuje, že v kontrastu k typickému zobrazení dětí jak v tradičním rámci, tak i v její dosavadní tvorbě, zobrazuje sochy „*v okamžiku pro člověka nejtragičtějším, v absolutním nedostatku existenčních a citových potřeb*“³²⁶ či dále uvádí „*dělám sochy hladových zubožených dětí s rukama vtaženými do rukávů*“³²⁷, a to vše jen v důsledku mocenské hry jiných v podobě moderní války. Odchyluje se tak od lyrického až naivně poetického zobrazení dětí, které zpravidla jen dokresluje motiv rodiny a mateřství. Stejně tak spojení motivu dítěte a monumentu je velmi neobvyklé jak v době, kdy autorka tvořila, tak i v současnosti. Pomníky byly v době socialistického realismu dedikovány především hrdinům, bojovníkům – osvoboditelům – či významným historickým a kulturním osobnostem.³²⁸

Stejně tak se památník zcela vymyká typické memoriální kultuře a vystupuje ze schématu pomníků formalizovaných tradicí 19. století. Je tak zcela nezávislé na architektonickém řešení prostoru a opomíjí i jinak důležitý prvek výrazného architektonizovaného podstavce, který hrál svou vlastní roli v oblasti pomníkové architektury.³²⁹ Stejnou tendenci můžeme pozorovat už u autorčina monumentálního *Pomník Barunky Panklové* (1969-1970) pro Českou Skalici.³³⁰ Pro demonstraci rozdílných přístupů k totožnému tématu je možné uvést příklad *Pomníku Boženy Němcové* (1955) od sochaře Karla Pokorného. Podstavec měl i svého vlastního umělce, v případě Pokorného díla byl jeho autorem Jaroslav Fragner.³³¹

³²⁵ Příloha P XXI: Dnes má slovo Marie Uchytlová – popis památníku

³²⁶ Příloha P XI: Dopis „Památník dětských obětí války“

³²⁷ Oči modré, vlasy hnědé, obličej kulatý, živé letory [dokument]. Režie A. FIŠÁREK. Československo, 1981.

³²⁸ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 17.

³²⁹ Tamtéž, s. 16.

³³⁰ Pomník Barunky Panklové v Malé Skalici [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.drobnepamatky.cz/node/8966>

³³¹ NPÚ: Pomník Boženy Němcové [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatolog.cz/pomnik-bozeny-nemcove-15439174>

Obrázek 39: Pomník Barunky Panklové od Marie Uchytilové v Malé Skalici

Obrázek 40: Pomník Boženy Němcové od Karla Pokorného na pražském Žofíně³³²

Typické pro pomníkové schéma 70. a 80. let byla také vertikálnost sochařských děl a ztvárnění obvyklého menšího počtu, zpravidla dvou či tří postav. Marie Uchytilová naproti tomu přichází s jedinečným zobrazením rozprostřeného horizontálního díla s mnohočetností postav. Proti proudu šla autorka i zdůrazňováním, že památník je samostatným celkem sám o sobě a je zcela nezávislý na architektonickém řešení. „Památník dětských obětí války není tvořen pro jakoukoliv architekturu – je záměrně řešen do volného, travnatého prostoru, který zdůrazní účinnou bezmocnost a osamocení těch bezbranných umučených lidických dětí,“ píše Marie Uchytilová a dodává, že „kdyby jednou si jakákoliv koncepce vyžádala pro něj jiné místo, je bez problémů přemístitelná, neboť bronzové sousoší bude montováno po částech, které k sobě nemusí být svařovány.“³³³

Už jen skutečnost, že šla Marie Uchytilová proti tradiční představě ztvárnění památníku, se pojila s velkou mírou nepřízně. Co ale vyvolalo největší míru nevole a zášti ze strany ostatních umělců, byla skutečnost, že si umělkyně „dovolila“ vytvořit dílo z vlastní iniciativy

³³² NPÚ: Pomník Boženy Němcové [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pomnik-bozeny-nemcove-15439174>

³³³ Příloha P XI: Dopis „Památník dětských obětí války“

bez zakázky a bez vyhlídky na honorář.³³⁴ Žádné z oficiálních děl socialistického realismu, které mohlo doufat ve svou realizaci, nevznikalo z vlastního popudu umělce, ale na základě jasného zadání vzešlého z výtvarných svazů a posvěcené komunistickou stranou.³³⁵ Všechny vznikající pomníky byly politické povahy už jen tím, že vzešly ze zadání, které mělo jasný politický záměr.³³⁶ Marie Uchytlová se na negativní reakce na své dílo ohrazuje a snaží se na pravou míru uvést i svůj záměr: „*opuštěný, v úzkosti semknutý houf dětí (...) není ani „školkou“, ani „panoptikem“, ani „gigantomanií“, ale poctivou dřinou s obrovským politickým účinkem*“.³³⁷ Politickým účinek přitom nenahlíží z pohledu ideologického, ale spíše v rovině vnímání svého díla jako nástroje proti válce či jinak v „boji za mír“.³³⁸

Pro pochopení umělecké atmosféry v tehdejší Československu, v níž Marie Uchytlová tvořila a každodenně se s ní potýkala, je nutné navrátit se k již zmiňovanému socialistickému realismu. Politický tlak byl koncentrován zejména na volné umění, které bylo rozdělováno na plastiku, malbu, grafiku a monumentální díla úzce navázaná na architekturu.³³⁹ Navzdory dalším uměleckým směrům, jejichž projevy byly v období socialismu na našem území také rozvíjené, právě v oblasti monumentální architektury můžeme nacházet jeden z největších vlivů sorely.³⁴⁰ Z hlediska politické propagandy byl právě na monumentální realizace kladen největší důraz, neboť nejvíce odpovídaly socialistickorealistickým ambicím politické propagandy i v jejich schopnosti přetrvat celá staletí a mít tak dostatečný výchovný účinek.³⁴¹ A monumentalita pronikala i do pomníkového sochařství a plastiky.³⁴²

Socialistický realismus je umělecký směr, jehož autorem byl Alexandr Andrejevič Ždanov, interpret Stalinových úvah o umění.³⁴³ V roce 1934 byl přijat Komunistickou stranou Sovětského svazu a po válce byl společně s komunistickou doktrínou importován do dalších zemí. Do ČSR se dostává na sklonku 40. let jako oficiální směrnice pro umění. Na IX. sjezdu

³³⁴ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Poceta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 18.

³³⁵ Rozhovor s Ottou M. Urbanem, Praha 5. 5. 2023.

³³⁶ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Poceta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 17.

³³⁷ Příloha XIV: Informace o Památníku dětských obětí války, prosinec 1981

³³⁸ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Poceta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 18.

³³⁹ ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSÁ. *Dějiny českého výtvarného umění. Díl 5. 1939-1958*. Praha: Academia, 2005. ISBN 978-80-200-1390-3, s. 346.

³⁴⁰ Rozhovor s Ottou M. Urbanem, Praha 5. 5. 2023.

³⁴¹ PETIŠKOVÁ, Tereza. *Československý socialistický realismus 1948-1958*. [1. vyd.]. Praha: Gallery, 2002. ISBN 0-86010-61-9, s. 7.

³⁴² ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSÁ. *Dějiny českého výtvarného umění. Díl 5. 1939-1958*. Praha: Academia, 2005. ISBN 978-80-200-1390-3, s. 353.

³⁴³ Tamtéž, s. 342.

KSČ je vyhlášen ministrem informací Janem Kopeckým jako oficiální kulturní doktrína, podle níž má být přistupováno k umění. Součástí přijatých Ždanových zásad je vyhranění se proti původní představě umění a následný popis těžko uchopitelné vymezení toho, jak má vypadat správné ideologické dílo. „*Svou nejasností Ždanovy zásady neustále udržovaly i státem vyznamenané umělce v napětí, že se netrefí do nepřesně formulované státní objednávky a budou perzekuováni. Absence definice metody socialistického realismu byla využívána k manipulaci s uměleckou obcí. Nejasné vymezení tohoto názvu také vycházelo ze skladby různorodých pojmů vyjmutých z umělecko-historické a politické oblasti,*“³⁴⁴ popisuje Tereza Petišková. Sorelu tak můžeme vnímat jako koncept kultury, který má za cíl ovlivňovat jak estetiku uměleckých děl, tak život ve společnosti jako takový. Jde o pokus režimu aplikovat ideologii na umění a nástroj manipulace s kulturní obcí, zcela vzdálený přirozenému chodu věcí, kdy měnící se výtvarné tendence vychází od umělců samotných. „*Na oficiální scéně nadále udrželi jen ti, kteří respektovali oficiální ideologické požadavky, kteří se podřídili politickému tlaku nebo alespoň naznačili ochotu přiblížit se určenému vzoru.*“³⁴⁵

V padesátých letech se velký tlak na sovětizaci kultury projevoval dvěma směry, které se měnily v závislosti na aktuální politické situaci v zemi. První byl radikálně stalinistický a prosazoval úplné ztotožnění se sovětským vzorem. Druhý byl volnější a aplikoval na socialistický realismus národní vlivy.³⁴⁶ Ale i představitelé stalinské kultury naráželi na rozporuplné a nepřesné vymezení pojmu a nedostatek informací i reprodukcí sovětského umění. Dožadovali se tak sami ze strachu před cenzurou jasných instrukcí, jak dosáhnout metody socialistického realismu. „*Pravidelně se jim však dostalo ujištění, že jejich hlavním úkolem je zobrazovat pravdu a že mají tvorbě naprostou svobodu.*“³⁴⁷

Umělci, kteří navázali na tradici socialistického realismu stalinského typu získávali vzdělání zpravidla na Akademii výtvarných umění v Praze, či ve Zlínské škole umění. Právě Zlín, přejmenovaný podle Klementa Gottwalda, měl být vzorem československého socialismu jako takového.³⁴⁸

³⁴⁴ PETIŠKOVÁ, Tereza. Československý socialistický realismus 1948-1958. [1. vyd.]. Praha: Gallery, 2002. ISBN 0-86010-61-9, s. 8.

³⁴⁵ Tamtéž

³⁴⁶ ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ. Dějiny českého výtvarného umění. Díl 5. 1939-1958. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1390-3, s. 342.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 343.

³⁴⁸ PETIŠKOVÁ, Tereza. Československý socialistický realismus 1948-1958. [1. vyd.]. Praha: Gallery, 2002. ISBN 0-86010-61-9, s. 26.

Represe a sešňerování utlačované české společnosti ze strany sovětského impéria vedou většinou k tomu, že tradiční stalinská podoba socialistického realismu je mnoha českými umělci odmítnuta a výsledkem je tak spíše konzervativní a kultivovaná tvorba navázaná na tradici a poválečnou nostalgii.³⁴⁹ Styl sořely, který měl za cíl kulturu sjednotit, se tak stal v našem prostředí špatně uchopitelným. Jeho vnímání popsal ve svých Pamětech umělecký kritik Václav Černý následovně: „*Poklonil bych se po pás, v úctě bych poklekl před tím, kdo by mně, než se dostaví konec mých dnů, přesně vysvětlil, co to je, ten „socialistický realismus“*“.³⁵⁰

Pro zajištění co nejrychlejšího příklonu české kultury k sovětskému vzoru došlo ihned po únoru 1948 k tvorbě nové organizační struktury umělců. Takto vznikl Svaz československých výtvarných umělců, který měl sloužit jak k podpoře jeho členů, tak i jejich kontrole.³⁵¹ Jeho prostřednictvím byla výtvarníkům zadávána témata prací ve formě tzv. „akčních úkolů“, které jim umožňovaly zůstat ve jejich výtvarné profesi. Také vzniklo Armádní výtvarné studio, které jako kontrolované centrum sořely navazovalo na ruskou tradici oslavování válečných úspěchů v podobě památníků vojevůdcům nebo slavných bitev.³⁵² V oblasti sochařství vznikají ideologická díla jako například sousoší *Za mír, za vlast, za socialismus* od Václava Žaluda či *Sbratření* (1947-1950) od Karla Pokorného. Dle názoru Michaela Třeštíka sořela nepřináší ani po smazání „ideologických resentmentů“ nic hodnotného a bruselský styl konce 50. a 60. let na něj nijak nenavazuje. Po uvolnění 60. let ale přichází rok 1968 a termín socialistického realismu se opět navrácí, tentokrát do doby šedé normalizace. Sořela se ale navrácí v posunuté rovině, výtvarníci už přichází o víru v socialistické ideály a i politický tlak na umění přestává mít svou ideologickou povahu. „*Šlo už zejména o mocenskou povahu umění. Vytvořily se skupiny, které obsadili jednotlivé výtvarné komise a vzájemně se prosazovali a dohazovali si zakázky. Už zanikla představa, že nějaké dílo je víc správné proto, že to pomůže prosazování ideí komunismu, šlo jen o to obsadit ta území a ty zakázky,*“ přibližuje atmosféru publicista Michael Třeštík.³⁵³

³⁴⁹ PETIŠKOVÁ, Tereza. Československý socialistický realismus 1948-1958. [1. vyd.]. Praha: Gallery, 2002. ISBN 0-86010-61-9, s. 11.

³⁵⁰ ČERNÝ, Václav, OBRTELOVÁ, Nora, ed. Paměti 1945-1972. Vyd. 2., rozš. Brno: Atlantis, 1992. ISBN 80-7108-036-5, s. 228.

³⁵¹ ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSÁ. Dějiny českého výtvarného umění. Díl 5. 1939-1958. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1390-3, s. 344.

³⁵² PETIŠKOVÁ, Tereza. Československý socialistický realismus 1948-1958. [1. vyd.]. Praha: Gallery, 2002. ISBN 0-86010-61-9, s. 61.

³⁵³ ČT Retro: Socialistický realismus v umění a kultuře [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/212411000360004/>

„Oficiální výtvarné umění normalizovaného československé společnosti můžeme obecně charakterizovat jako nevýrazný, konzervativní, rozvolněný realismus lyrického, tradicionalistického nebo expresivního zaměření. Na řadě děl lze pozorovat vzdálený, rozmělněný, ale přesto patrný ohlas tvorby vystavené na EXPO 58. (...) Oficiální umělci se mnohdy inspirovali různými tendencemi moderny,“³⁵⁴ popisuje historička umění Tereza Petišková. I témata umělců se tak stávají méně ideologickými a přiklání se spíše k indiferentnějším námětům, které nejsou otevřeně politické. Od 60. let tak přibývají intimnější motivy jako zobrazení dívky či mladého páru, objevují se i symbolické abstraktní nefigurální tvary nebo postavy obyčejných lidí s určitou vazbou na konkrétní místo (například plastiky dětí či učitelů před školami). Mezi další převládající apolitická témata patří motivy obraz současné ženy, znázornění světa dětí, zátiší a žánr krajiny.³⁵⁵ Nechybí ale i tradiční témata komunistické totality jako motivy osvobození a vítězství (děkovné pomníky sovětské armádě za vítězství nad fašismem, oslava slovanství aj.), oslava práce (s preferencí práce manuální a technické – od 80. let se pomalu ztrácí) či rodinného manželského života a rodičovství jakožto základu pro „budování socialismu“.³⁵⁶

V období 70. a 80. let bylo umělecké povolání spojováno se značnou společenskou prestiží. Společně s odsudky experimentálního umění 60. let, které označila za výplod „psychické úchyvky“³⁵⁷, považovala socialistická ideologie za nutné umění vyzdvihnout jako výjimečný nástroj politického boje. V závislosti na tom posilovala materiální zabezpečení autorů, kteří byli součástí systému centralizované organizace umění. Zejména v oblasti monumentálních děl se v období konce 70. a 80. let, které jsou spojeny s relativní politickou a hospodářskou stabilitou, naskytlo pro tvůrce mnoho zakázek. Zejména šlo o výzdobu novostaveb, urbanistických celků a i nově vzniklého pražského metra.³⁵⁸

V oblasti organizace umění došlo za toto období k významným změnám. Původní Svaz československých výtvarných umělců otevřeně odsoudil okupaci sovětských vojsk a politiku KSČ a po federálním uspořádání státu zanikl. Místo něj byl zřízen Svaz slovenských výtvarných umělců (9.12.1969) a Svaz českých výtvarných umělců (21.12.1970).³⁵⁹ „Z

³⁵⁴ ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSÁ. Dějiny českého výtvarného umění VI (1958-2000), sv. 1. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1489-6, s. 447.

³⁵⁵ Tamtéž

³⁵⁶ ŠTASTNÁ, Marie. Socha ve městě. Ostrava : EN FACE, 2008, s. 81, 82, 83, 84, 85.

³⁵⁷ ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSÁ. Dějiny českého výtvarného umění VI (1958-2000), sv. 1. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1489-6, s. 451.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 456-457.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 450.

bývalých 3677 členů Svazu československých výtvarných umělců zbylo při ustavení v nové české organizaci tři sta členů, z toho dvě stě čtyřicet vlastnilo legitimaci KSČ;“ uvádí dokumenty ze sjezdu Svazu k výročí své dvouleté činnosti. „Všeobecně používaný nejasný, oficiální ideologický jazyk zpráv a stanov svazových sjezdů a zasedání ústředního výboru se po následující dobu neměnil a zůstal stabilní téměř do konce osmdesátých let. Zakrýval stagnaci a zákulisní mocenské boje, nebo naopak zaštiťoval ideologicky problematickou uměleckou činnost;“ uvádí Petišková.³⁶⁰ V roce 1977 byl novým předsedou Svazu českých výtvarných umělců zvolen národní umělec Josef Malejovský, který se v následujícím roce stal předsedou i nově ustaveného federálního Svazu československých výtvarných umělců.³⁶¹

Období sorely tak bylo typické tvorbou výtvarných děl vytvářených na základě zakázky či veřejných soutěží. Díky tomu, že socialistická ideologie vědomě pracovala s kulturou jako s „ideovou zbraní“³⁶², alokovala do jednotlivých uměleckých realizací velké množství financí. V organizačních složkách kultury tak docházelo k zákulisním bojům a intrikám, kdy se jednotlivé strany snažily tyto zakázky získat. Často tak na místo výjimečné umělecké invence záleželo více na kontaktech a osobních vazbách na ty, v jejichž rukou byla rozhodovací moc.³⁶³

S kritickým nahlédnutím období, ve kterém Marie Uchytlová žila a tvořila, lze lépe posoudit, že nejen forma *Památníku dětských obětí války*, ale také sochařčin přístup a narušení zvyklostí spojených s obvyklým přístupem, se staly pro uměleckou obec něčím opovázlivým, nepřístojným a nežádoucím. V souladu se svými vlastními zažitými postupy se tak pokoušeli nejrůznějšími způsoby o znemožnění uskutečnění jejího díla. Když je proto místo sousoší Marie Uchytlové zamýšleno na území Lidic umístit osmnáct metrů vysokou sochu Josefa Malejovského³⁶⁴, jedná se o finální snahu umělkyni umlčet. Proti politické síle národního umělce, předsedy českého i federálního Svazu výtvarných umělců³⁶⁵ a bývalého

³⁶⁰ ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ. Dějiny českého výtvarného umění VI (1958-2000), sv. 1. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1489-6, s. 451.

³⁶¹ Tamtéž, s. 453.

³⁶² Tamtéž, s. 451.

³⁶³ Rozhovor s Ottou M. Urbanem, Praha 5. 5. 2023.

³⁶⁴ Příloha P XVIII: Rozhovor s Marií Jarošovou o rekonstrukci NKP Lidice, 1989

³⁶⁵ ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ. Dějiny českého výtvarného umění VI (1958-2000), sv. 1. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1489-6, s. 453.

poslance Federálního shromáždění Československé socialistické republiky³⁶⁶ neměla Marie Uchytlová dostatek možností k vlastní ofenzívě.

Tvorba Marie Uchytlové navazuje v některých oblastech na témata typická pro sorelu, a to především v motivech mateřství a připomínky národních osobností, ale vždy jde o díla apolitická. V jejím hlavním životním díle lidického sousoší naopak vidíme odklon od tradičního pomníkového schématu a přístupu k monumentální architektuře. Spojením složitých vztahů s uměleckou obcí a pracovního nasazení sochařky v přístupu k tvorbě památníku dochází k její prakticky úplné izolaci vylučující umělecké ovlivnění ze strany jejích kolegů. Pokud tedy chceme nahlédnout možné inspirativní zdroje Marie Uchytlové, je vhodnější se zaměřit spíše na dobu před začátkem práce na památníku.

Nepopíratelnou inspirací se stali oba její učitelé, jak plzeňský sochař Otakar Walter, tak zejména Otakar Španiel, pod jehož vedením studovala na Akademii výtvarných umění. Kromě toho, že mu věnovala velké množství svých prací v podobě plastik či medailí,³⁶⁷ nechala se inspirovat jeho prací i při tvorbě své jednokorunové mince. Dle Almanachu AVU vydaného k 180. výročí jeho založení v roce 1799 víme, že kolegy ze třídy Otakara Španiela, s nimiž končila studium ve stejný rok 1950, byli Ljubov Durďáková, Erich Eminger, Alfonz Groma a Jan Mathé.³⁶⁸ Z dostupných zdrojů je zřejmé, že jak Jan Mathé³⁶⁹, tak Alfonz Groma³⁷⁰ se vrátili na rodné Slovensko, a ani u zbývajících dvou umělců není známo, zda s nimi Marie Uchytlová udržovala po absolutoriu jakýkoli kontakt.³⁷¹ Daleko větší dopad na autorčinu tvorbu mohla mít ale právě ta část kolegů ze studia, kteří v almanachu zmíněni nejsou, neboť jim bylo během stranických čistek po únoru 1948 znemožněno jejich vzdělání na Akademii výtvarných umění dokončit.³⁷²

Stejně tak jako se *Památníku dětských obětí války* dostalo největší podpory ze zahraničí, tak i sama Marie Uchytlová obdivovala nejvíce díla zahraničních autorů z doby přelomu 19. a 20. století. Dle vzpomínek dcery mezi ně patřila díla Auguste Rodina či Gustava

³⁶⁶ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: prof. Josef Malejovský [online]. [cit. 2023-05-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=271&id=2630>

³⁶⁷ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 2.

³⁶⁸ Almanach Akademie výtvarných umění v Praze k 180. výročí založení (1799-1979). Praha: Akademie výtvarných umění, 1979.

³⁶⁹ Jan Mathé [online]. [cit. 2023-05-11]. Dostupné z: <https://www.vskratke.sk/jan-mathe-sochar-z-ineho-sveta/>

³⁷⁰ Alfonz Groma [online]. [cit. 2023-05-11]. Dostupné z: <https://www.trstene.sk/obec/osobnosti/>

³⁷¹ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

³⁷² Rozhovor s Ottou M. Urbanem, Praha 5. 5. 2023.

Vigelanda.³⁷³ U obou můžeme pozorovat stejnou orientaci na lidskou postavu, důraz na senzualitu a symboliku i znázornění mnoha postav najednou. Naopak se liší svojí ztelnější dynamikou a přítomností erotičnosti v nahotě zobrazovaných postav.

Obrázek 41: Vigeland Park v Oslu³⁷⁴

Vzhledem k tomu, že není dílo Marie Uchytlové ideologicky zabarveno a nenavazuje tak na domácí tvorbu, stalo se i díky tomu srozumitelnější a přístupnější pro zahraniční publikum. To se ukázalo být výhodou i v období po sametové revoluci, kdy se památník nestal jen ozvěnou dřívějších dob, ke kterým se nikdo nechtěl navracet, ale přetrval jeho způsob komunikovat.

Je nutné také přihlédnout k tomu, že díla podobného rozsahu, která byla svými tvůrci vytvářena po desetiletí, se často své realizace nedočkala, případně ne v takové podobě jakou autor zamýšlel.³⁷⁵ Jako příklad můžeme uvést monumentální sousoší *Brána pekla* od Auguste Rodina, kterou na motivy Danteho Božské komedie vytvářel celých 37 let. Portál měl být původně vstupem do plánovaného Muzea dekorativního umění, ale neboť z projektu sešlo, nebylo pro tak rozsáhlé dílo uplatnění. Rodin tak pokračoval na jeho tvorbě a na

³⁷³ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

³⁷⁴ What You Need to Know About the World's Largest Sculpture Park [online]. 9.4.2021 [cit. 2023-05-12]. Dostupné z: <https://theculturetrip.com/europe/norway/articles/vigeland-humanity-in-the-world-s-largest-sculpture-park/>

³⁷⁵ Rozhovor s Ottou M. Urbanem, Praha 5. 5. 2023.

základě přibývajících skic a studií vytvářel stále nové plastiky a náměty. Tak tomu bylo až do jeho smrti v roce 1917, kdy sousoší společně s dalšími díly věnoval státu. Odlitky této brány se dnes nachází v různých částech světa; příkladem v Paříži, Tokiu či Filadelfii. Sám Rodin své dílo ale nespátřil jinde než ve svém ateliéru. Svůj výjimečný vztah ke svému vrcholnému životnímu dílu tak předznamenal sám slovy: „*Ty má bráno, tys byla mým peklem i rájem... Zůstaneš mou posedlostí... až do posledního dechu.*“³⁷⁶ V českém prostředí můžeme nalézt určitou podobnost i v nikdy nerealizovaném návrhu monumentálního sousoší *Národního pomníku pro Bílou horu* od Františka Bílka z roku 1908, která měla stát v místech dnešní skromné mohyly. Jeho model je k vidění v Domě Františka Bílka v Chýnově v okrese Tábor.³⁷⁷

Díla vyznačující se takovou rozsáhlostí a s tím spojenou nákladností jsou proto výjimkou nejen v tuzemsku, ale i zahraničí. I v současné době je velmi nepravděpodobné, že by se kdy našly finance na památníky podobného rozsahu.³⁷⁸ Kdyby tak Marie Uchytlová při své práci na lidickém sousoší nešla proti zvyklostem své doby a nebojovala za své dílo tak urputně, nemohlo by vzniknout dílo takové kvality a s takovým příběhem, které by dokázalo získat dostatečnou podporu vedoucí k jeho realizaci.

³⁷⁶ Rodin: Brána pekel [dokument]. Režie Bruno Aveillan. Francie, 2015.

³⁷⁷ Obrazem: Unikáty Františka Bílka [online]. 10.5.2011 [cit. 2023-05-12]. Dostupné z: https://taborsky.denik.cz/kultura_region/obrazem-unikaty-frantiska-bilka20110509-f1c5.html

³⁷⁸ Rozhovor s Ottou M. Urbanem, Praha 5. 5. 2023.

3.2 Lidická matka

Marie Uchytlová se věnovala tématu lidické tragédie většinu svého života. Během tvorby *Památníku dětských obětí války* se snažila uchopit pocity lidických dětí, které šly společně vstříc smrti. V jejím zpracování tématu je zřejmá schopnost se vcítit do strachu dětí, které byly odebrány svým matkám, a v jejím zpracování jsou přítomny i její vlastní emoce z doby, kdy byla ještě dítětem. Své obavy, které zažívala při vyprávění svého otce popisovala po letech: „*Při všech těch dopodrobna líčených bojích a bitvách jsem viděla hlavně řady matek a dětí, ty jsem při jeho vyprávění vnímala ze všeho nejvíc. Mívala jsem tak strašné sny, zdálo se mi, že mne prodávají a berou mě mamince. Vždycky, když jsem se z takového snu probudila, byla jsem šťastná, že žiji ve století, kdy se mi nic podobného stát nemůže.*“³⁷⁹

Společně s tím, jak se později stala sama matkou, začala vnímat totožný motiv z druhé, mateřské perspektivy. Opakovaným prvkem se tak v jejím díle stal námět strachu o dítě. Pocity lidických matek, které o své děti přišly, se sochařka často zabývala ve svých myšlenkách, což dokazují i její básně:

*Jsem spálené pole – vesnička po moru
Jsem hlad na holém stole v bezvodném úhoru
Jsem hrůzný sen všech žen – každého století:
„Mé dítě bude mi vyrváno z objetí!...“*

*Jsem píseň umlčená – stvol v bouči zlomený
Jsem Lidická matka – Poselství pro ženy
Poselství živé a horoucí z mlhavé dálky
Jsem přízrak příšerný minulé – i budoucí války*

*At' budu státi kdekoli na kterékoli pláni
vrahům svých dětí navzdory – k věčnému varování
v mlčení od věků do věků, jak vyloupený dům,
žalovat budu Člověku a mluvit k Národům.³⁸⁰*

³⁷⁹ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 6.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 9.

Plastiku *Lidická matka* vytvořila Marie Uchytlová společně s dílem *Mobilizace* pro výstavu *Výtvarní umělci životu a míru* v Domě u Hybernů nazvanou. Z důvodu perzekuce děl Marie Uchytlové ze strany umělecké obce na ní *Lidická matka* ale nikdy nebyla představena. Místo toho byla umístěna do skladiště a ani jedna ze soch nebyla uvedena v katalogu výstavy.³⁸¹ Stejně tak byla její práce vyjmuta i z materiálů vydaných k příležitosti výstavy ve Středočeské galerii, kde se ale již podařilo představit *Lidickou matku* společně s desetinovým cínovým modelem lidického sousoší a několika autorčinými medailemi.³⁸²

Obrázek 42: Výstava ve Středočeské galerii 1982 - *Lidická matka* (1982), vpravo dole desetinový model sousoší Památník dětských obětí války³⁸³

Na výstavě ve Středočeské galerii pořádaná k 40. výročí lidické tragédie mělo dílo velký úspěch. V časopise *Tvorba* z 30. června 1982 se jí ve své kritice věnoval Vladimír Sulecký a velkou část svého textu věnoval právě dílu Marie Uchytlové. Vyjmenovává v ní díla i jiných vystavených sochařů jako je Miroslav Pangrác a jeho *Lidická žena* či plastiky Josefa Malejovského, ale současně dodává: „Dominantní dojem však zanechává práce Marie Uchytlové *Lidická matka*. (...) Protože však absolutní tvůrčí zanícení Marie Uchytlové je dnes něčím neobyčejným a vzácným a může být vzorem pro všechny oblasti našeho života, chtěl bych všechny její ctitele a sympatizující pozvat do Středočeské galerie podívat se na její sochu *Lidická matka*, která představuje opravdu završené a svrchované dílo výrazné sochařské invence a čistého tvaru. Hovoří jednoznačně k divákům všech generací: k těm,

³⁸¹ Příloha P XIII: Dopis tajemníku ÚV KSČ, 22. 5. 1987

³⁸² Příloha P XVII: Kritika v časopisu *Tvorba*, 30. 6. 1982

³⁸³ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

kteří na lidickou výstavu přicházejí, aby si oživilí své kruté okupační zážitky, stejně jako k mladým posluchačům AVU, často dosti skeptickým k tomu, co mohou na takovéto výstavě „starší pánů“ očekávat. Ale i oni stojí před plastikou Uchytlové s obdivem a respektem k jejímu originálnímu a modernímu pojetí.³⁸⁴

Obrázek 43: Lidická matka (1982)

Obrázek 44: Studie Lidické matky o výšce 170 cm ze sádry (1982)³⁸⁵

K jedinečnému a modernímu znázornění přispěla u *Lidické matky* zejména schopnost Marie Uchytlové propojit svoje sochařské i medailérské dovednosti. Sama autorka ji vnímala jako to nejlepší díla, které před Památníkem dětských obětí války vytvořila.³⁸⁶ Vytvořila tak postavu matky, u níž je ztráta jejích dvou dětí vyjádřena negativním reliéfem dětských těl v místech, kde se dotýkala matky. Jak je zjevné z původního návrhu, k tomuto nápadu došla až v průběhu své tvůrčí práce. Dílo tak právě skrze umělecky znázorněnou bolestnou nepřítomnost získalo silnou emoční hloubku. V současné době stojí bronzová socha *Lidické matky* před kladenským gymnáziem, kam byly lidické ženy a děti převezeny v den tragédie. Socha je tak připomínkou místa, kde byly lidické děti od svých matek odloučeny.³⁸⁷

³⁸⁴ Příloha P XVII: Kritika v časopisu Tvorba, 30. 6. 1982

³⁸⁵ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

³⁸⁶ STRUSKOVÁ, Olga. Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 9.

³⁸⁷ Tamtéž

3.3 Medailová tvorba se vztahem k lidické tragédii

Marie Uchytlová vytvořila v souladu se svou medailéřskou tvorbou i několik reliéfních mincí navázanou na lidickou tematiku. Ty jsou ohlasem jejího celoživotního zápalu pro téma lidické tragédie. Jedna z nich je citací samotného *Památníku dětských obětí války* a znázorňuje tak všech 82 plastik v již hotové kompozici plánovaného sousoší.

Obrázek 46: Medaile Památník dětských obětí války³⁸⁸

Obrázek 45: Medaile "Bděte lidé" (1982)

Umělkyně ale ve svých návrzích neopomněla ani děti, které v sousoší znázorněny nebyly. Další medaili tak věnovala všem šesti miminkům, která byla nacisty zavražděna po lidické tragédii. Šlo o Františka Černého, který se jako jediný ze sedmi dětí, jimž bylo do jednoho roku, nedožil konce války, a dalších pět dětí, co se narodily po událostech v Lidicích a stihl je stejný osud.³⁸⁹ Jejich jména ve formě dětské zdobněliny také znázornila vedle hlavičky novorozence, doplněný o nápis „A od 1. do 16. roku ještě 88 lidických dětí“. Stejný motiv dítěte v peřince užívala umělkyně také při tvorbě pamětních medailí k vítání občánků. Stejně tak revers mince znázorňující kříž s věncem z ostnatého drátu, symbol mučednictví, využívala i ve své další tvorbě.³⁹⁰ Kříž bylo odkazem i na hrob lidických mužů, nad kterým se na pietním území Lidic tyčí stejný znak utrpení. V pozadí kříže je uveden výčet jmen lidických dětí. Stejněho motivu použila autorka i v medaili k 40. výročí lidické tragédie, za

³⁸⁸ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytlové.

³⁸⁹ ULRYCH, Ivan. *Osudy lidických a ležáckých dětí*. Nymburk: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016. ISBN 978-80-88072-08-9, s. 96.

³⁹⁰ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 19, 20.

níž se jí dostalo velkého uznání a i ceny Československých výtvarných umělců. V reverzu jsou tak uvedena jména dětí, vyvedená kurzívou napodobující dětské písmo.

Bronzová medaile věnovaná „Památce devadesáti čtyř zavražděných lidických dětí“ odkazuje na skutečnost, že k celkovému počtu 88 zavražděných lidických dětí patří i šest dalších hochů, kteří byli zastřeleni společně s muži v zahradě Horákova statku aniž by jim ještě bylo patnáct let. To byla nacisty stanovená hranice pro dospělost (navzdory tomu, že dospělosti se v době protektorátu dosahovalo po dovršení 21. roku).³⁹¹ Na averzu jsou reliéfy dětských hlaviček a opis je lemován ostnatým drátem. Mince byla vydána Českou numismatickou společností a ražba byla provedena Státní mincovnou v Kremnici ³⁹²

Obrázek 48: Památce devadesáti čtyř zavražděných lidických dětí (1982)³⁹³

Obrázek 47: Averz i reverz medaile "Bděte lidé" (1982) ve vydání Numismatických listů

³⁹¹ Rozhovor s ředitelem Památníku Lidice, Lidice 17. 2. 2023.

³⁹² BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocťa Marii Uchytílové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 20.

³⁹³ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytílové.

4 DALŠÍ PŘÍKLADY POMNÍKŮ VĚNOVANÝM DĚTSKÝM OBĚTEM VÁLEK

Pomníků připomínajících dětské oběti válek není velké množství. Pro uvedení dalších příkladů uměleckého znázornění tohoto těžkého tématu ztráty a provinění se na nejslabších uvádí práce několik vybraných příkladů.

Bombové útoky na Hirošimu a Nagasaki patří až dodnes k nejtragičtějším a nejsmrtelnějším událostem v historii lidstva. Ačkoli přesný počet obětí je těžké určit, obvykle se uvádí, že v důsledku přímého výbuchu atomových bomb zemřelo v Hirošimě 140 tisíc³⁹⁴ a v Nagasaki 70 tisíc lidí.³⁹⁵ Tato čísla jsou ovšem zavádějící, neboť velké množství obětí zemřelo až v důsledku ozáření roky i desetiletí po událostech. Některé z odhadů uvádí, že na rakovinu a jiné komplikace způsobené ozářením zemřelo do roku 1950 až 200 tisíc lidí.³⁹⁶ Od roku 1950 do současnosti je až polovina úmrtí na leukémií a 10 % případů onemocnění rakovinou připisována právě vystavení radiaci.³⁹⁷ Není znám ani přesný počet dětských obětí, ale jeden z příběhů se stal symbolem za všechny ostatní.

Sadako Sasaki byly dva roky, když došlo ke svrnutí atomové bomby na Hirošimu. Žila tehdy s rodiči necelé dva kilometry od hypocentra, a i když neměla žádná zranění a žádné zdravotní komplikace, ve svých 12 letech byla hospitalizována s leukémií. Během doby, co strávila v nemocnici, poskládala s vidinou svého uzdravení mnoho kusů origami orizuru, u nás známých jako papírové jeřáby. Po osmi měsících, obklopena rodinou, podlehla následkům své nemoci. Příběh Sadako se rozšířil po celém světě a orizuru je od té doby symbolem míru. Spolužáci Sadako iniciovali myšlenku postavit pro ni čestný náhrobek. Nakonec bylo rozhodnuto, že právě skrze příběh Sadako budou připomenuty osudy tisíců dalších dětí, které zahynuly v důsledku atomového bombardování. Přičiněním mnoha iniciativ se podařilo už rok po smrti Sadako vztyčit památník *Childrens' Peace Monument* (1958) v Peace Memorial Parku v Hirošimě. Na kameni pod ním je uvedeno: „This is our cry. This is our prayer. For building peace in this world“. Každoročně je na místo pomníku

³⁹⁴ V jedné vteřině tu zemřelo 140 tisíc lidí. Hirošima uctila památku obětí bomby [online]. 6.8.2009 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://zahranicni.hn.cz/c1-37993680-v-jedne-vterine-tu-zemrelo-140-tisic-lidi-hirosima-uctila-pamatku-obeti-bomby>

³⁹⁵ Japonsko si připomíná 75. výročí jaderného útoku na Nagasaki. Piety se zúčastnilo pět set lidí [online]. 9. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3158361-japonsko-si-pripomina-75-vyroci-jaderneho-utoku-na-nagasaki-piety-se-zucastnilo-pet-set>

³⁹⁶ The Atomic Bombing of Hiroshima [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20100624065430/http://www.cfo.doe.gov/me70/manhattan/hiroshima.htm>

³⁹⁷ Atomic-bomb Survivors attributable to Radiation [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20101128120217/http://rerf.or.jp/general/qa_e/qa2.html

zasláno z celého světa až 10 milionů papírových jeřábů.³⁹⁸ Stejně origami jsou pravidelně přinášeny i k Památníku dětských obětí války, zejména studenty Japonské školy v Praze Řepích, kteří spolupracují s Památníkem Lidice. Během každoroční piety k výročí vypálení Lidic tak zde vystupuje jejich pěvecký sbor. Společně s dalšími erby měst a obcí, které postihl stejný osud jako Lidice, je i Hirošima ve zdejším růžovém sadu uvedena jako její sesterská obec a má zde své místo.³⁹⁹ Silnou vazbu k Hirošimě měla i sama Marie Uchytlová, která s japonskými zástupci za svého života spolupracovala, a dedikovala jim i jednu ze svých sošek.⁴⁰⁰ Japonsko se navíc stalo jedním z hlavních donátorů na realizaci Památníku dětských obětí války.⁴⁰¹ Zajímavým propojením je přítomnost další české stopy v příběhu památníku v Hirošimě. Na fotografii níže je za pomníkem viditelný tzv. Atomový dóm, který jako jedna z mála staveb přežila pád bomby a dnes je na seznamu Světového dědictví UNESCO. Jeho autorem je náhodský stavitel Jan Letzel.⁴⁰²

Obrázek 49: *Childrens' Peace Monument v Peace Memorial Parku (1962)*⁴⁰³

³⁹⁸Children's Peace Monument [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://hiroshimaforpeace.com/en/childrens-peace-monument/>

³⁹⁹ Rozhovor s ředitelem Památníku Lidice, Lidice 17. 2. 2023.

⁴⁰⁰ Rozhovor se Sylvíí KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytlové, Praha 7. 4. 2023

⁴⁰¹ Tamtéž

⁴⁰² Vidět Atomový dóm byl silný zážitek i pro mě, říká praprasynovec Jana Letzela [online]. 10. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/videt-atomovy-dom-byl-silny-zazitek-i-pro-me-rika-praprasynovec-jana-letzela-8688825>

⁴⁰³ Children's Peace Monument [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://hiroshimaforpeace.com/en/childrens-peace-monument/>

Na samém vršku pomníku se nachází figura dívky třímající papírový jeřáb jakožto symbol míru. Podobnost s památníkem Marie Uchytlové můžeme spatřovat ve výběru jednoho příběhu připomínající tisíce dalších. Zde je to osud Sadako Sasaki za ostatní zemřelé děti v Hirošimě, u památníku Marie Uchytlové jde o příběh dětí z Lidic, které se staly symbolem pro všechny dětské oběti 2. světové války.

Dalším příkladem je *Památník zavražděným dětem z obleženého Sarajeva* (2009). Za 1429 dní obléhání Sarajeva během Bosenské války za nezávislost zemřelo 1621 dětí. Jejich životy připomíná pomník postavený v roce 2009 z iniciativy Sdružení rodičů zavražděných dětí v obleženém Sarajevu 1992-1995. Skládá ze dvou skleněných soch, které znázorňují matku ochraňující své dítě. Obě stojí na bronzovém prstenci, který byl vyroben z nábojnic a munice vypálené během obléhání města. K sousoší náleží i sedm podstavců, na nichž jsou uvedena jména dětských obětí. Celkem jde o 521 bosenských, srbských, chorvatských, židovských i romských dětí. Autorem díla je bosenský sochař Mensud Kecho.⁴⁰⁴

Obrázek 50: *Památník zavražděným dětem z obleženého Sarajeva* (2009)⁴⁰⁵

U bosenského pomníku je patrné téma spojení ochranné figury s postavou dítěte. Stejný koncept můžeme vidět i u dalších dvou pomníků. Oba jsou z jiných zemí, ale mají zcela totožný námět provedení, kdy v jednom případě matka, v druhém otec, nesou v náručí své zemřelé dítě.

⁴⁰⁴ Memorial to the Murdered Children of Besieged Sarajevo, Sarajevo [online]. 10. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.gpsmycity.com/attractions/memorial-to-the-murdered-children-of-besieged-sarajevo-54390.html>

⁴⁰⁵ Tamtéž

První památník, šestimetrová bronzová plastika nesoucí název *Neporažený muž* (1969) se nachází v běloruské Chatyni, kterou stihl podobný osud jako českou Ploštinu. Obec byla 22.3.1943 přepadena oddíly jednotek Waffen-SS a ukrajinskými i místními kolaboranty, kteří zavřeli všechny obyvatele do stoly a zaživa je upálili. Celkem zde zahynulo 149 lidí, z toho 75 dětí. Jediný dospělý, kterému se podařilo uniknout, byl Iosif Kaminsky, jenž se pokusil ze stodoly zachránit i svého zraněného syna Adama. Ten ale záhy zemřel a nestal se tak součástí skupiny sedmi dětí, kterým se podařilo vraždění uniknout. Socha je tak poctou otce a syna a připomínkou bolesti této tragické události.⁴⁰⁶

Obrázek 52: *Neporažený muž* v běloruské Chatyni⁴⁰⁷

Obrázek 51: *Pláč matky* v ázerbájdžánském Baku

Druhá plastika nese název *Pláč matky* (2008) a nachází se v hlavním městě Ázerbájdžánské republiky a je připomínkou masakru v Chodžaly. Ten byl vyústěním konfliktu mezi Armény a Ázerbájdžánci v Náhorním Karabachu v 90. letech. Číslo obětí se různí, ale oficiální závěr byl 613 obětí, z nichž velkou část tvořily ženy a děti.⁴⁰⁸ Bronzová postava ženy je vysoká 3,2 metru a je připomínkou matky, která jen v noční košili jako symbolu násilného opuštění domu, drží na hrudi své mrtvé dítě. Součástí památníku je i vysoký podstavec z černé žuly měřícího 5,4 metru. Byl slavnostně odkryt v 26. 2. 2008, v den 16. výročí krveprolití.⁴⁰⁹

⁴⁰⁶ Khatyn Memorial [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.belarus.by/en/travel/belarus-life/khatyn>

⁴⁰⁷ Tamtéž

⁴⁰⁸ Chodžalská tragédie byla nejhorším krveprolitím po rozpadu Sovětského svazu [online]. 26. 2. 2018 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.armyweb.cz/clanek/chodzalska-tragedie-byla-nejhorsim-krveprolitim-po-rozpadu-sovetskeho-svazu>

⁴⁰⁹ The Cry of the Mother [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.cipdh.gob.ar/memorias-situadas/en/lugar-de-memoria/el-grito-de-la-madre/>

Stejný motiv špatného oděvu jako předzvěsti něčeho tragického je patrný i v lidickém sousoší v postavě jednoho z dětí, tzv. „Kabátníčka“.⁴¹⁰

Dalším typem dětských památníků je ten, kde je znázorněn obrácený příběh připomínající děti, které se na rozdíl od jejich rodičů zachránily. Jde zejména o židovské děti, které byly díky tzv. kindertransportům ze zemí Polska, Československa, Německa a Rakouska evakuovány do rodin ve Velké Británii. Odhaduje se, že se mezi lety 1938 a 1939 podařilo takto zachránit až 10 tisíc dětí. Přípomínkou čtyř transportů z polského Gdaňska, které přepravily do bezpečí 124 dětí, je *Památník dětských transportů*. Ten byl v roce 2001 instalován před místním nádražím.⁴¹¹

Obrázek 54: Památník evakuovaným dětem v Gdaňsku⁴¹²

Obrázek 53: Památník sira Nicholase Wintona na hlavním nádraží v Praze

Stejné téma Kindertransportů připomíná i podobným uměleckým zpracováním *Památník Nicolase Wintona* na pražském Hlavním nádraží. Ten znázorňuje Sira Nicholase Wintona v náručí s dítětem, děvčetem po boku a jejich kufrem, dětí, které jsou na odjezdu ze své vlasti. Winton se zasloužil o záchranu 669 českých židovských dětí, jež takto unikly před nacisty do Anglie. V den 70. výročí posledního transportu dětí, 1.9.2009, byl na jeho počest odhalen tento památník z dílny sochařky Flor Kentové.⁴¹³ K němu se v roce 2017 přidal i

⁴¹⁰ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytílové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 17.

⁴¹¹ Monument to the Evacuated Children [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: https://www.inyourpocket.com/gdansk/monument-to-the-evacuated-children_51268v

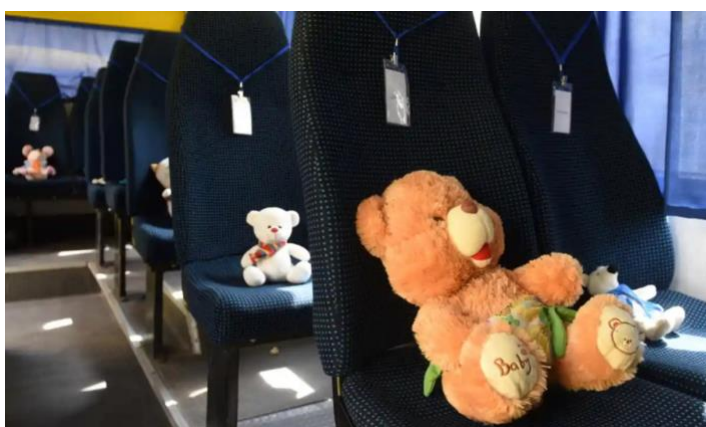
⁴¹² Tamtéž

⁴¹³ Praha hlavní nádraží: Sir Nicholas Winton [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://pragitecure.eu/praha-hlavni-nadrazi-sir-nicholas-winton/>

Památník rozloučení od Jana Huňáta na motivy návrhu Stuarta Masona. Ten znázorňuje obtisky rukou dětí i rodičů na dveřích vlaku, každé z jiné strany. Jde o symbol odloučení a prázdnoty, kterou podtrhuje výduť ve skle dveří v podobě jejich rukou. Připomíná prázdné místo, které zůstalo jak po dětech, tak rodičích. Je výpovědí o hluboké bolesti, ale i síle lásky rodičů, kteří se dokázali od svých dětí odloučit s vidinou jejich bezpečí. Památník vznikl z iniciativy tzv. Wintonových dětí, kteří takto chtěly vzdát hold svým rodičům za jejich odvahu, jež jim zachránila život.⁴¹⁴ Se stejným motivem ztráty, absencí milovaného dítěte, pracuje i Marie Uchytlová ve svém díle *Lidická matka* (1982).

Obrázek 56: Památník rozloučení na pražském hlavním nádraží⁴¹⁵

Obrázek 55: Památník „Výlet, který se nikdy neuskutečnil“ ve školních autobusech ve Lvově

Nejnovějším památníkem je připomínka 243 zabitých dětí v západoukrajinském Lvově. Dětské oběti ruské invaze připomínají prázdné školní autobusy s plyšáky, které symbolizující každé jedno zavražděné dítě. Dílo bylo nazváno „Výlet, který se nikdy neuskutečnil“.⁴¹⁶

⁴¹⁴ Wintonovy děti“ v Praze odhalily památník odvahy svých rodičů [online]. 27. 5. 2017 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/pamatnik-rodicum-wintonovych-deti-hlavni-nadrazi-praha-2-svetova-valka-zide.A170527_133110_domaci_eb

⁴¹⁵ Tamtéž

⁴¹⁶ Lviv commemorates 243 dead children in Ukraine war with school buses memorial [online]. 2. 6. 2022 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/02/lviv-commemorates-243-dead-children-in-ukraine-war-with-school-buses-memorial>

5 KORUNOVÁ MINCE MARIE UCHYTILOVÉ

Vůbec nejrozšířenějším dílem Marie Uchytilové, které znal kdysi každý, byla československá jednokoruna. V roce 1957 vyhlásilo ministerstvo školství a kultury v dohodě s ministerstvem financí veřejnou anonymní soutěž na novou kovovou korunu. Porota tvořená sochaři K. Lidickým, O. Kozákem, J. Malejovským, malíři A. Holým a A. Strnadelem, zástupkyní numismatického oddělení Národního muzea doktorkou Nohejlovou-Prátovou, vybranými členy ministerstva financí a kremnické mincovny ocenila celkem 13 návrhů z došlých 107 návrhů. Vítězným se z rozhodnutí ministra financí stal právě ten od Marie Uchytilové.⁴¹⁷

Ve státní mincovně v Kremnici ji opakovaně razili ze slitiny hliníku a mědi po celých 36 let. S průměrem 23 milimetrů a vahou 4 gramů se tak stala měnou, která byla nejdéle v oběhu, a byla za tu dobu vyhotovena celkem v několika stech milionech kusech.⁴¹⁸ Stala se populární korunou, která vyhrála anketu o nejoblíbenější minci, a byla zobrazována i na pamětních medailích vydávaných ku příležitosti slavnostních výročí Státní mincovny v Kremnici či Slovenské numismatické společnosti. Využili ji i v zahraničí, když byla v Maďarsku v roce 1974 použita při ražbě 100 forintové mince k 25. výročí KGST (u nás RVHP) na její rubní straně.⁴¹⁹ Československá spořitelna si dokonce minci dala do svého znaku.⁴²⁰

Obrázek 57: Československá jednokorunová mince vytvořená Marií Uchytilovou (1957)⁴²¹

⁴¹⁷ BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocta Marii Uchytilové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6, s. 21.

⁴¹⁸ Tamtéž

⁴¹⁹ Příloha P XXII: Numismatické listy

⁴²⁰ Skautku komunisti uvěznili, ale s jejím portrétem pak platili [online]. 4. 7. 2015 [cit. 2023-05-10].

Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1561698-skautku-komunisti-uveznili-ale-s-jejim-portretem-pak-platili>

⁴²¹ Snímky z rodinného archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytilové.

Ve svém návrhu vzdala Marie Uchytlová hold mincovní tradici založené jejím učitelem z Akademie výtvarných umění, Otakarem Španielem. Její návrh tak také zobrazuje ženu z profilu, s náradím v ruce a doplněnou o listy lípy. Tvar číslice je prakticky totožný se Španielovou jednokorunovou mincí z roku 1946. Obě byly zařazeny do výjimečné kolekce Nejoblíbenější československé mince, jež vznikla na základě celonárodního hlasování tisíců respondentů.⁴²² Sama Marie Uchytlová dala po svém vítězství do novin rozhovor, kde uvedla: „Když mne přijal prof. Španiel do své sochařsko-medailérské školy, byla jsem nešťastnější člověk na světě. Studovala jsem s nadšením a mohu říci, že jsem nemohla studovat pilněji. (...) Když byla vypsána soutěž na naši novou korunu, srdce se mi rozhoupalo jako zvon vyzvánějící na poplach. Chci udělat korunu, řekla jsem si. Musí být milá národu, jako ta první! Děti ji musí mít rády, jako jsem ji měla ráda já.“⁴²³

Obrázek 58: Jednokorunová mince
Otakara Španiela (1946)⁴²⁴

Motiv dívky sázející lípu měl být nejen odkazem na český národní strom, ale také připomínkou Plzně, kde strávila Marie Uchytlová většinu dětství a rané dospělosti. Šlo o reminiscenci na lípu, která byla odstraněna z Masarykova náměstí spolu s pomníkem během měnové reformy v roce 1953.⁴²⁵ Blízko Masarykova pomníku, v Havlíčkově ulici, žila Mariina babička, takže umělkyně měla k místu citovou vazbu.⁴²⁶

⁴²² Před 100 lety byla uvedena do oběhu první československá koruna! [online]. [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://www.narodnipokladnice.cz/numismaticke-novinky/467-pred-100-lety-byla-vedena-do-obehu-prvni-ceskoslovenska-koruna>

⁴²³ Příloha P XXIII: Svět v obrazech, 1957

⁴²⁴ Československá koruna [online]. [cit. 2023-05-17]. Dostupné z: <https://aukro.cz/1-koruna-1922-csr-7035249973>

⁴²⁵ Skautku komunisti uvěznili, ale s jejím portrétem pak platili [online]. 4. 7. 2015 [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1561698-skautku-komunisti-uvznili-ale-s-jejim-portretem-pak-platili>

⁴²⁶ JANÍK, Vlastislav, Sylvia KLÁNOVÁ, Lukáš MÁCHA, Pavel MOTEJZÍK a Eduard STEHLÍK. Ve jménu naděje: tři inspirativní příběhy spojující Plzeň a Lidice. Plzeň: MGA. Martin Bušek, 2018. ISBN 978-80-907223-0-9, s. 93.

Nejdůležitějším tématem se ale stala skrytá protirežimní symbolika této mince. Předlohou pro dívčí postavu se stala fotografie Bedřišky Synkové. Komunistický režim v Československu zakázal činnost skautské organizace, ale Bedřiška Synková jako skautská vedoucí odmítla zákaz respektovat. „*Nikomu jsme nechtěli škodit, ani jsme nikomu neškodili. Nepovažovali jsme za nutné zákaz skautingu respektovat, protože jsme nevěděli proč,*“ popisovala po letech. V devatenácti letech byla v důsledku toho zatčena a odsouzena na deset let za vlastizradu. Bedřiščin příběh se dostal k Marii Uchytlové skrze její matku, s níž pracovala umělkyně na stejné výtvarné škole. „*Byla tak rozčilená. Řekla: 'Přineste mi fotografii, já se to pokusím zpracovat a dám to na tu korunu. Nikdo to ale nesmí vědět,'*“ vzpomíná Synková na reakci autorky mince. Díky snaze Bedřiščiny matky se nakonec podařilo zajistit, že její dcera strávila ve vězení pět let místo původních deseti. Jak uvedla Irena Bukačová, ředitelka Muzea a galerie severního Plzeňska: „*Je to historický paradox, že nespravedlivě odsouzené děvče mělo vlastně pomník v kapse každého člověka.*“⁴²⁷ S Marií Uchytlovou se setkala Bedřiška Synková, dnes Frederike Hoffmann, až po svém propuštění.⁴²⁸

Obrázek 59: Fotografie Bedřišky Synkové, kterou se nechala Marie Uchytlová inspirovat⁴²⁹

⁴²⁷ Skautku komunisti uvěznil, ale s jejím portrétem pak platili [online]. 4. 7. 2015 [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1561698-skautku-komunisti-uveznil-ale-s-jejim-portretem-pak-platili>

⁴²⁸ Dívka z korunové mince. Příběh Frederike Hoffmann, rozené Bedřišky Synkové [online]. 25. 9. 2022 [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/divka-z-korunove-mince-pribeh-frederike-hoffmann-rozene-bedrisky-synkove-8834280>

⁴²⁹ Paměť národa: Frederika Hoffmann [online]. [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hoffmann-frederike-1935>

6 DÍLO MARIE UCHYTILOVÉ ZE SOUČASNÉHO POHLEDU

Na dílo Marie Uchytlové můžeme nahlížet v současnosti z mnoha úhlů. Jeden z nich, který byl již nastíněn, je přiblížení kontextu doby, během níž autorka tvořila. Zaměření se na konkrétní prvky, které v její tvorbě odpovídají či naopak neodpovídají dobovým uměleckým zvyklostem. Ale to zásadní, co k nám dnes promlouvá vůbec nejvíce, je symbolika její tvorby. A na její síle se nic nezměnilo. Poselství, které se snažila umělkyně předat, je dnes – navzdory sochařčině přání – dnes stejně aktuální jako kdysi. Stejně tak vyjádření jejího druhého muže, Jiřího V. Hampla z roku 2000 pro knihu *Ahoj, sochy*, neztratilo po skoro čtvrt století nic z toho, co bychom nedokázali říci i dnes: „*Myslím, že ani po letech neztratil pomník svůj smysl, protože ve světě se toho k lepšímu moc nezměnilo. Stále se někde válčí, pořád někde někdo vyvolává vojenské konflikty a zase to odnášejí nebohé děti, takže v tomto světě bude mít tento pomník, k našemu smutku, stále co říct.*“⁴³⁰

Přístupy k vyjádření tragické události, při níž zemřely děti, jsou rozdílné. Někdy mohou pracovat se symbolikou, která je spíše alegorická. Jako příklad můžeme uvést přístup Daniela Libeskinda v jeho Židovském muzeu v Berlíně. Architektura zde má jasný narativní význam a přibližuje i její schopnost potkat se s konceptuálním uměním.⁴³¹ Se zpracováním tématu ztráty, která je umocněna úplnou absencí toho, co bylo ztraceno, se zase setkáváme v Národním památníku a muzeu 11. září v New Yorku. Dvě hluboké jámy v místech, kde stály obě budovy, definují prázdnotu, která po nich vznikla. Uprostřed každé z nádrží, kam plyne voda, se nachází otvory, do nichž pozorovatel nevidí a je tak podtržena hloubka zármutku, který se zdá nekonečný a niterný jak pro pozůstalé, tak pro celý svět, kterým teroristický útok otrásl.⁴³²

Marie Uchytlová ve svém díle naopak pracuje se ztrátou přímým zhmotněním toho, co bylo ztraceno. Dává tváře obětem, které se stávají jen čísla, a upozorňuje na to, že každá z nich je symbolem pro tisíce dalších. Své dílo pojímá klasickým realistickým zobrazením postav. Nepromlouvá k nám skrze abstrakci, kterou máme jako diváci rozklíčovat. Hovoří k nám jasně a srozumitelně, neboť v přímosti takového sdělení nachází svou největší sílu. Její dílo je tak i výpovědí sochařčina předsevzetí z dob studií, kdy jedním z důvodů jejího výběru

⁴³⁰ STRUSKOVÁ, Olga. *Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích*. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000, s. 21.

⁴³¹ Jüdisches Museum Berlin [online]. 2. 6. 2022 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.jmberlin.de/ueber-das-jmb>

⁴³² 9/11 Memorial & Museum [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.911memorial.org/visit/memorial>

bylo i to, že sochařství nedělá mezi lidmi rozdíly. Hovoří stejně ke zdravým jako k nemocným, komunikuje s lidmi různých náboženství, věku, ras, tříd, národností či jakýchkoli jiných skupin, na které se společnost dělí. *Památník dětských obětí války* je tak srozumitelný pro všechny bez rozdílu. Bez této schopnosti by nikdy nedokázal oslovit širokou veřejnost, díky níž mohl v minulosti vzniknout. A promlouvá k novým generacím svého publika i dnes. Je důležitým mementem připomínající důsledky válek a ztrát pro ty, kteří je sami nikdy nepocítili. A ve světě, v jakém žijeme, je stále aktuální.

To potvrzuje i před pár dny ukončená výstava „*Bolest těch druhých*“ v Centru současného umění DOX, která se věnovala uměleckému ztvárnění tématu ztráty v důsledku válečného konfliktu, zejména tedy v návaznosti na válku na Ukrajině. Určitou podobnost s dílem Marie Uchytlové můžeme nalézt například v díle *Příchozí* od Františka Nováka.⁴³³ Instalace znázorňuje skupinu lidí, která jako samostatně fungující figury tvoří mnohočetný celek, jež spojuje stejný osud. Osud, který je neodmyslitelně spojen s vědomím ztráty, své vlasti a blízkých.

Obrázek 60: František Novák - *Příchozí*⁴³⁴

Výstava neopomenula ani lidickou tragédii a ve spolupráci s Památníkem Lidice představila i díla lidické sbírky, včetně jejího vůbec nejcennějšího díla, *Strýčka Rudiho* od německého

⁴³³ DOX: Bolest těch druhých [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/program/bolest-tech-druhych>

⁴³⁴ Tamtéž

výtvarníka Gerharda Richtera. Umělkyně Dagmar Denning využila ve své instalaci zvukovou nahrávku, která předčítá jména zemřelých lidických dětí.⁴³⁵

Kromě aktuálnosti sdělení leží hodnota *Památníku dětských obětí války* v jeho jedinečnosti a neopakovatelnosti. Nejen z hlediska uměleckého přístupu a náročnosti jeho vzniku, ale i z hlediska nákladnosti díla. Jediné dílo, které na našem území existuje, a alespoň zdánlivě se mu přibližuje svým rozsahem i tématem, je pražský *Pomník obětem komunismu* (2002) od Olbrama Zoubka.⁴³⁶

Obrázek 61: *Pomník obětem komunismu* (2002)⁴³⁷

⁴³⁵ DOX: Bolest těch druhých [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/program/bolest-tech-druhych>

⁴³⁶ Rozhovor s Ottou M. Urbanem, Praha 5. 5. 2023.

⁴³⁷ Pomník obětem komunismu [online]. [cit. 2023-05-17]. Dostupné z: <https://www.prague.eu/cs/objekt/mista/3173/pomnik-obetem-komunismu>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 ANIMAČNÍ PROGRAM K VÝSTAVĚ ŽIVOTA A DÍLA MARIE UCHYTILOVÉ

7.1 Výstava

Památník Lidice připravuje ku příležitosti 100. výročí narození Marie Uchytilové výstavu s názvem „*Slzy všech lidí jsou stejné*“. V ní na celkem deseti panelech seznámí návštěvníky s osobností i díly této výjimečné umělkyně. Na přípravě teoretických podkladů výstavy jsem se svojí diplomovou prací podílela z hlediska teoretického. Z pohledu praktického přispěji k této výstavě i tvorbou pracovních listů pro vzdělávací oddělení Památníku Lidice.

7.2 Vzdělávací program

Pracovní listy jsem se rozhodla zaměřit na žáky 2. stupně základních škol a studentů středních škol. Jde tak o věkové rozpětí od 12 do 19 let, což je věková skupina, která má největší zastoupení v návštěvách škol, pro něž Památník Lidice připravuje nejrůznější aktivity a animační programy. Současně věkové rozmezí vnímám jako vhodné pro představení nelehkého tématu vypálení Lidic a pochopení všech souvislostí.

Při vyplňování pracovních listů bude přítomen edukátor, který bude návštěvníkům v případě potřeby pomáhat, navádět je, dovysvětlovat oblasti, které pro někoho mohou být složitější a současně motivovat recipienty ke vzájemné spolupráci, pokud to úkol dovoluje.

Cílem pracovních listů je seznámit studenty s dílem a životem Marie Uchytilové, se zvláštním důrazem na vysvětlení jejích dvou oblastí působnosti, v sochařství a medailérství.

První pracovní list se věnuje propojení panelů výstavy s úkoly vyhledávat v nich data k životním událostem Marie Uchytilové i jejímu životnímu dílu *Památníku dětských obětí války*. Jde o nenásilnou formu vzdělávání, která zajistí, že si studenti pokusí panely pročíst a najít odpovědi na své otázky. Aktivita je koncipována jako individuální, a proto je zde pro případ, že by si děti s úkolem nevěděly rady, poskytnuta i na konci stránky nápověda. Aby si ale dospívající nešetřili práci, je napsána vzhůru nohama.

Další tři listy se věnují tvorbě mincovnictví, kterému se Marie Uchytilová věnovala. Navazuje tak na to, že vytvořila své zemi platidlo a seznamuje je s bublině komentáře s tím, že jde o výjimečný počin, v dolní bublině to potvrzuje slovy samotné umělkyně.

Rámeček „zjistí“ se věnuje tomu, aby děti začaly diskutovat a případně se snažily přijít na to, co pojmy „numismatika“ znamenají. Dle celkové náтуры skupiny může lektor studenty i ponouknout, aby si informaci samy dohledali pomocí svých telefonů a udělat z toho soutěž „kdo to dřív najde“. Také se děti zamýšlí nad českými symboly a můžou se zamýšlet nad symboly, které máme na korunách dnes. Obecné zamýšlení nad dnešní korunou je umocněno i v kvízu na straně 4 pracovních listů.

Druhá strana oddílu „mince“ nabízí možnost se zamyslet nad tvůrčím procesem umělce. Nabízí hned dva příklady inspirace pro jednokorunovou minci Marie Uchytilové. Jedním z nich je příklad koruny Otakara Španiela, u níž se mají zamyslet čím se sobě podobají a i proč tomu tak může být. Studenti budou opět motivováni, aby si informace dohledali v panelech výstavy, protože ani nápověda jim v tomto nemusí být dostačující.

Na příběhu zatčené skautky Bedřišky Synkové se mohou děti seznámit s tím, jak režim zacházel s těmi, kteří se i jen v nejmenší míře zprotivili jejich vůli. Současně mohou v otázce v dolní části stránky popřemýšlet, proč si tuto fotografii Marie Uchytilová pro své dílo zvolila. Odpověď je důležitou výpovědí o morální kompasu a odhodlání této umělkyně.

Poslední list části „mince“ přináší zajímavost ohledně termínu chyborážba, děti se mohou následně dozvědět, jak k tomu například dojde, a jak takové mince vypadají, případně že jsou i sběratelé takových mincí.

A pro přiblížení práce medailéra dostanou studenti možnost si vyzkoušet kreativně zpracovat i svůj vlastní návrh takové mince.

Dalšímu oddílu plastiky, který se zaměřuje na přiblížení složitého procesu vytvoření takového sochy, bude předcházet promítání dokumentu Oči modré, vlasy hnědé, obličej kulatý, živé letory. Díky tomu budou moci vidět Marii Uchytilovou přímo při práci a dělat si poznámky, jaký je postup výroby takové sochy. To následně seřadí ze sebe a v dalších stranách oddílu plastik doplní jména kroků postupu k jednotlivým fotografiím přímo z dokumentu. Během toho s nimi bude lektor podrobně probírat, o jaké kroky jde, proč jsou důležité a jaký mají cíl a smysl. Texty u nich slouží k tomu, aby si děti lépe vybavily scény z filmu i až budou doma a pracovní listy si vezmou s sebou.

Předposlední oddíl se věnuje životnímu dílu Marie Uchytilové, Památníku dětských obětí války. Pro navázání na panely výstavy budou studenti opět lektorem motivováni, aby našly odpovědi na otázky kvízu v panelech výstavy.

Otázky jsou záměrně koncipovány tak, aby vynikla výjimečnost díla Marie Uchytilové.

Studenti o něm budou moci diskutovat a bavit se v rámci části „zkus se zamyslet“ na stránce č. 10.

Nejdůležitější částí tohoto oddílu je potom přimět studenty se zamyslet nad jednotlivými postavami z lidického sousoší. Jsou to jejich vrstevníci, a proto mohou diskutovat, jaký byl jejich život, co asi prožívají, jak by se cítili i oni a obecně vnímat i svoji emoční reakci nad takovými myšlenkami. Portréty dětí ze sousoší jsou přítomné na další stránce, ale mohou si vybrat i jiné sochy, které uvidí v panelech výstavy. Aby se děti co nejvíce vcítily do toho, že šlo o skutečné děti, kromě tváří jim mohou přidat i jména, která jsou vypsaná na dalším listu.

Pro snadnější uchopení emocí je na str. 10 poskytnut malý pomocník s jejich názvy.

V poslední stránka listů přenáší historické téma do současnosti a má za cíl, aby si studenti uvědomili, že vraždění dětí a osudy lidických dětí, se stále dějí, nejsou jen věcí minulosti. Na příkladu zpráv z poslední doby z oblasti Ukrajiny, Aghánistánu a Íránu jsou jim zprostředkovány příběhy dětí, které umírají v nesmyslných válkách mocných.

V závěru listu je i část, kde mohou studenti diskutovat nad tím, jak fungují války v dnešní době sociálních sítí a i nad důležitostí děl jako je *Památník dětských obětí války*.

Závěrečný list je pro poznámky těch, kteří si chtějí z výstavy odnést informace, které v listech napsány, případně na něco něco zapůsobilo při diskuzi, a rádi by se nad tím zamýšleli i dál doma.

Odhadovaná délka programu je 2-3 hodiny, s jedním či dvěma lektory. Skupiny by neměly mít více než 20 členů.

Obrazy války v díle akademické sochařky Marie Uchytilové

Pracovní listy pro žáky 2. stupně ZŠ a studenty SŠ

V DATECH O MARIÍ UCHYTILOVÉ

Nastuduj si panely výstavy a doplň podle nich k jednotlivým datům životní události Marie Uchytilové a důležitá data pro její životní dílo Památník dětských obětí války.

(Pokud si nebudeš vědět rady, využij nápovědy na konci stránky.)

17. 1. 1924

1945–1950

1957

1. 11. 1969

březen 1989

1983

1995–2000

16. 11. 1989

1969–1989

28. 10. 2013

17. 1. 2014

narozeniim

na pietní území / státní významemátní Za zásluhy 1. stupně in memoriam / české občanství Lidic k nedozřím 90.
"Zasloužilý bojovník proti fašismu" / dokončuje poslední sochu ze sousoší / smrt / instalace soch lidického sousoší
dětských obětí války / práce na sousoší Památník dětských obětí války / oceněna za svá protivačdná díla jako
narozeni / studium na AVU / vyhrála soutěž na jednokorunovou minci / první nápad na vznik sousoší Památník

MINCE

Marie Uchytilová byla kromě své sochařské tvorby i výjimečnou medailérkou.

A jako vůbec první žena na světě vytvořila své zemi platidlo!

ZJISTI:

Co je to numismatika?

Na obrázku vidíš obě strany mince, kterým říkáme rub a líc. Jak se jim ale říká i jinak? A která strana je která?

RUB = R _____ LÍC = A _____

Jaké české symboly na minci vidíš?

Jaká to příležitost pro umělce – své srdce celému národu položit do dlaně!

Marie Uchytilová

MINCE

VÍŠ, ŽE:

Jednokorunová mince Marie Uchytilové byla měnou, která byla nejdéle v oběhu. Celých 36 let!

Dokonce vyhrála anketu o nejoblíbenější minci

INSPIRACE PRO JEDNOKORUNOVOU MINCI MARIE UCHYTILOVÉ

Mince paní Uchytilové jsou si s touto podobné. Ale čím a proč?

Nápověda: Mince je od jejího učitele Otakara Španiela.

PŘÍBĚH BEDŘIŠKY SYNKOVÉ

Jestli se ti zdá fotografie této dívky a mince paní Uchytilové podobné, máš pravdu. A není to náhodou!

Na snímku je vyfocena Bedřiška Synková, která byla Mariinou přítelkyní. Jako skautská vedoucí odmítla na povel režimu rozpustit svůj oddíl a v důsledku toho byla v 19 letech zatčena. Po osmi měsících ve vazbě byla v roce 1955 odsouzena za velezradu k deseti letům v kriminále.

Po většinu doby, kdy byli komunisté v Československu u moci, tak nosil každý v peněžence právě tu, kterou režim perzekvoval.

Proč myslíš, že Marie Uchytilová zvolila právě ji jako vzor pro svůj návrh jednokorunové mince?

MINCE

KVÍZ:

Všiml/a sis někdy, jak vypadají naše dnešní mince?

Co najdeme na české padesátikoruně?

Co najdeme na desetikoruně?

Co najdeme na pětikoruně?

VÍŠ, ŽE:

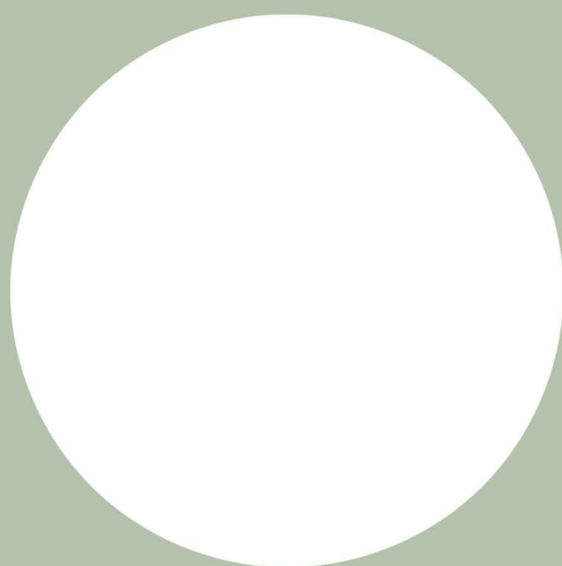
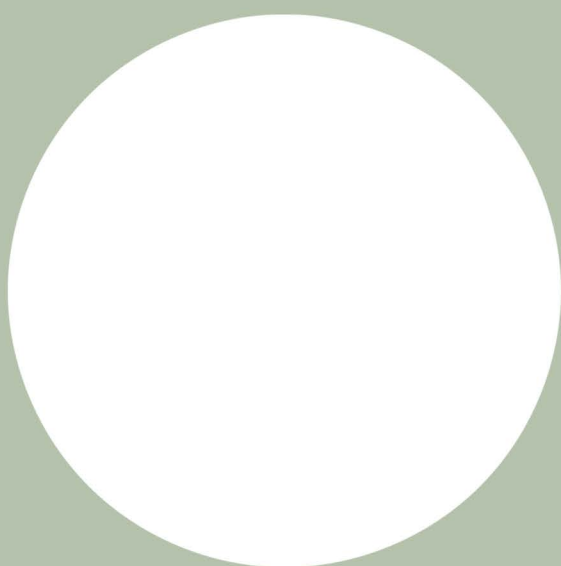
Někdy se mince při ražbě nepodaří?

*Takovým mincím potom říkáme **chyborážba!***

NAVRHNI SI VLASTNÍ MINCI

Představ si, že jsi medailér/ka a navrhuješ svoji vlastní minci. Svoje hotové návrhy odprezentuj před spolužáky!

Co je na rubu a líci tvé mince? A proč?

PLASTIKY

Díky dokumentu *Oči modré, vlasy hnědé, obličej kulatý, živé lefory* z roku 1981 máš jedinečnou možnost vidět Marii Uchytilovou při práci a na vlastní oči tak vidět, jak vzniká socha!

Společně se spolužáky se na snímek podívej a dávej pozor, jaký je postup výroby takové plastiky!

OTÁZKA:

Víš, jaký je rozdíl mezi plastikou a sochou?

POSTUP VÝROBY SOCHY A JEJÍ ODLITÍ DO SÁDRY

Kartičky s názvy jednotlivých kroků postupu výroby sochy se zpřeházely.

Očíslej je podle toho, jak jdou za sebou.

NANÁŠENÍ HLÍNY NA PŘIPRAVENÉ LEŠENÍ

VÝROBA FORMY

PŘÍPRAVA SOCHAŘSKÉ HLÍNY

MODELACE SOCHY

VÝROBA KONEČNÉHO SÁDROVÉHO MODELU

PŘÍPRAVA LEŠENÍ Z DRÁTĚNÉHO PLETIVA

ROZEVŘENÍ FORMY

ODSEKÁVÁNÍ FORMY NA KONEČNÝ SÁDROVÝ MODEL

ROZDĚLENÍ SOCHY NA DVĚ POLOVINY POMOCÍ MĚDĚNÝCH PLÍŠKŮ

Jestli je ti to tak příjemnější, vypiš si jednotlivé kroky tak, jak jdou podle tebe za sebou, sem:

PLASTIKY

Doplň jména kroků postupu výroby sochy z kartiček v minulém cvičení:

PRVNÍ FÁZE: VYTVOŘENÍ PLASTIKY ZE SOCHAŘSKÉ HLÍNY

1.

Na kovovou tyč s podstavcem se připraví lešení z králíčho pletiva ve tvaru sochy, dutá místa se vyplní polystyrenem a igelitem.

2.

Hlína se namočí a rozmělní a připraví se tak z ní tvárná hmota, se kterou může začít sochař pracovat.

3.

Opracovaná hlína se nanáší po malých hroudách na drátěnou konstrukci.

PLASTIKY

4.

Začíná ve chvíli, kdy je hlína nanesena na celé lešení. Část hlíny se zabalí do mokrých hadrů a igelitu, aby hlína netvrdla, odkrytá část se modeluje.

DRUHÁ FÁZE: VÝROBA SÁDROVÉ FORMY PRO ODLITÍ SOCHY

5.

Nanesením plíšků z tenkého měděného plechu po obvodu celého těla modelu se socha rozdělí na dvě poloviny, aby se ztvrdlá forma dala později otevřít.

6.

Nanesení první vrstvy sádry obarvené na modro, tzv. modrák.

Potom nanese druhou vrstvu (bílé) sádry v několika centimetrových vrstvách zpevněných dráty a latěmi.

Tvrdnutí formy.

PLASTIKY

7.

Rozevření ztuhlé formy.

Odstranění modelu z hlíny.

Namaštění formy.

8.

Vyplnění připravené formy (vymyté a vymaštěné, s modrým povrchem) zhruba 3-4cm vrstvou sádry, zpevnění jutou, uzavření formy pomocí kramlí, tvrdnutí formy.

9.

Odsekávání sádrové formy po větších kusech, jakmile se dojde na „modrák“, musí se opatrně, aby se neporušil sádrový model.

PAMÁTNÍK DĚTSKÝCH OBĚTÍ VÁLKY

Rozhodla jsem se vytvořit památník dětským obětem války s použitím celé škály dětského věku, a to v okamžiku pro člověka nejtragičtějším – na prahu mučednické smrti, v absolutním nedostatku existenčních a citových potřeb, v situaci, v níž se může ocitnout dítě našeho věku pouze „díků“ moderní válce. Děti tohoto sousoší pojatého jako nadživotní figurální kompozice, nejsou pouhým symbolem miliónů malých mučedníků 35 zemí – jsou i reálným ztvárněním celého kolektivu lidických dětí, které byly společně zavražděny.

KVÍZ:

Projdi si pozorně jednotlivé panely výstavy a zkus zodpovědět otázky v kvízu:

Jak dlouho se Marie Uchytlová na lidický památník připravovala? _____

Jak dlouho jí trvalo sousoší vytvořit? _____

Z kolika postav se lidické sousoší celkem skládá? _____

Kdo byl zadavatelem památníku? _____

Proč se dílo jmenuje Památník dětských obětí války? _____

Jaké země poslaly finanční dary na realizaci památníku? _____

Zakroužkuj správné tvrzení:

Sochy jsou v:

životní velikosti

nadživotní velikosti

Sousoší je typické svojí:

horizontalitou

vertikalitou

Když dílo vznikalo, tvorbu financoval:

Památník Lidice pomocí grantů

umělkyně sama

Zkus se zamyslet sám/sama nebo ve skupině:

Proč musely být sochy odlity do bronzu?

Proč myslíš, že děti v sousoší mají neutrální podobu a nebyly vytvořeny přesně podle podoby zavražděných lidických dětí, i když měla sochařka jejich fotografie k dispozici?

Na co se snažila umělkyně svým dílem upozornit?

LIDICKÉ DĚTI ZE SOUSOŠÍ A JEJICH PŘÍBĚH

Zadívej se na portréty dětí na druhé stránce nebo na celý památník na jednom z panelů.

Vyber si tu sochu, která k tobě nejvíc promlouvá, a zamysli se nad ní.

Představ svoji volbu spolužákům a zkus zodpovědět tyto otázky:

Kolik myslíš, že je tomu dítěti asi let?

Jak se asi mohlo jmenovat? Vyber ze seznamu na další stránce.

Jaké emoce myslíš, že prožívá?

Co v tobě daná socha vyvolává? Jak na tebe působí a proč sis ji vybral/a?

Malý pomocník pro výrazy emocí:

RADOST

ZÁJEM

SPOKOJENOST

SMUTEK

ZNECHUCENÍ

NEZÁJEM

VZTEK

KLID

POCIT JISTOTY

STRACH

NEKLID

PŘEKVAPENÍ

1. BREJCHA JOSEF, nar. 1937
2. BULINA JOSEF, nar. 1930
3. BULINOVÁ ANNA, nar. 1928
4. BULINOVÁ JAROSLAVA, nar. 1931
5. ČERMÁK JIŘÍ, nar. 1930
6. ČERMÁK MILOSLAV, nar. 1934
7. ČERMÁKOVÁ BOŽENA, nar. 1932
8. FRÜHAUF JIŘÍ, nar. 1938
9. HEJMA FRANTIŠEK, nar. 1928
10. HEJMA KAREL, nar. 1934
11. HEŘMANOVÁ JAROSLAVA, nar. 1939
12. HOCKOVÁ MARIE, nar. 1932
13. HONZÍKOVÁ VĚRA, nar. 1929
14. HRONÍK ZDENĚK, 1934
15. HRONÍKOVÁ BOŽENA, nar. 1929
16. HRONÍKOVÁ MARTA, nar. 1941
17. HRONÍKOVÁ ZDENKA, nar. 1930
18. JEDLIČKA VÁCLAV, nar. 1937
19. KÁCL KAREL, nar. 1934
20. KAFKOVÁ EVA, nar. 1936
21. KAIMLOVÁ ANNA, nar. 1929
22. KOBERA JAROSLAV, nar. 1932
23. KOBERA VÁCLAV, nar. 1936
24. KOBEROVÁ MILADA, nar. 1931
25. KOBEROVÁ ZDEŇKA, nar. 1934
26. KOVAŘOVSKÁ HANA, nar. 1937
27. KOVAŘOVSKÁ LUDMILA, nar. 1937
28. KOZEL ANTONÍN, nar. 1935
29. KRÁSOVÁ VĚNCESLAVA, nar. 1935
30. KUBERA RUDOLF, nar. 1938
31. KULHAVÝ FRANTIŠEK, nar. 1935
32. KULHAVÝ JAROSLAV, nar. 1929
33. LIŠKA MILOSLAV, nar. 1936
34. MIKOVÁ MILADA, nar. 1936
35. MORAVCOVÁ JITKA, nar. 1940
36. MORAVEC VÁCLAV, nar. 1931
37. MULÁK KAREL, nar. 1930
38. MULÁKOVÁ MARIE, nar. 1927
39. MÜLLER ZDENĚK, nar. 1937
40. NERAD ANTONÍN, nar. 1928
41. NOVÁ ALENA, nar. 1938
42. NOVOTNÁ MILADA, nar. 1927
43. PEK ANTONÍN, nar. 1934
44. PELICHOVSKÁ EMILIE, nar. 1927
45. PELICHOVSKÝ VÁCLAV, nar. 1932
46. PEŠEK JOSEF, nar. 1934
47. PEŠKOVÁ ANNA, nar. 1936
48. PEŠKOVÁ JIŘINA, nar. 1935
49. PETRÁK MILOSLAV, nar. 1933
50. PETRÁK ZDENĚK, nar. 1933
51. PETRÁKOVÁ JIŘINA, nar. 1927
52. PETŘÍK ZDENĚK, nar. 1941
53. PITÍNOVÁ MARIE, nar. 1931
54. PODZEMSKÝ ŠTĚPÁN, nar. 1938
55. PRŮCHOVÁ VĚRA, nar. 1926
56. PŘÍHODA JOSEF, nar. 1930
57. PŘÍHODOVÁ ANNA, nar. 1926
58. PŘÍHODOVÁ JAROSLAVA, nar. 1940
59. PUCHMELTROVÁ VĚNCESLAVA, nar. 1928
60. RADOSTA MILOSLAV, nar. 1936
61. RAMEŠ VÁCLAV, nar. 1933
62. RAMEŠOVÁ JAROSLAVA, nar. 1940
63. ROHLOVÁ BOŽENA, nar. 1934
64. RŮŽENECKÁ JIŘINA, nar. 1929
65. SEJC JIŘÍ, nar. 1936
66. SOUČKOVÁ JIŘINA, nar. 1930
67. SOUČKOVÁ MARIE, nar. 1928
68. SPAL MILOSLAV, nar. 1929
69. STRAKOVÁ JARMILA, nar. 1939
70. STRAKOVÁ LUDMILA, nar. 1940
71. SUCHÝ JOSEF, nar. 1941
72. SYSLOVÁ MILOSLAVA, nar. 1928
73. ŠROUBEK JOSEF, nar. 1934
74. ŠROUBKOVÁ MARIE, nar. 1927
75. ŠTORKOVÁ JAROSLAVA, nar. 1932
76. URBAN ANTONÍN, nar. 1930
77. URBANOVÁ VĚRA, nar. 1937
78. VANDRDLE JOSEF, nar. 1928
79. VESELÁ DAGMAR, nar. 1936
80. VLČEK KAREL, nar. 1935
81. ZELENKA JAROMÍR, nar. 1940
82. ŽID IVAN, nar. 1934

SOUČASNOST

Bytostně nenávidím válku a vlastně z tohoto aspektu jsem dělala celý tenhle pomník a jsem přesvědčena, že lidstvo přijde k rozumu a válku postaví mimo právo, mimo zákon. Přála bych si dohody, které by válce zabránily...

Marii Uchytlové se její přání bohužel nesplnilo. Válkám není konec a v různých částech světa kvůli nim stále umírají nevinní lidé. A mezi nimi děti.

ÚKOL:

Propoj tragické zprávy s datem a místem, kde se události odehrály či stále odehrávají.

Porad se s kamarády, jestli si nejsi jistý/á.

Od protirežimních protestů, které v zemi před dvěma měsíci vypukly po smrti Mahsy Amini, bylo v _____ zabito vládními silami nejméně 58 dětí.

Některým bylo jen osm let. Otec jednoho ze zabitých dětí vzpomíná, že mu syn říkal, že až vyroste, bude z něj „skvělý muž“. Místo toho se stal mučedníkem, když byl z bezprostřední blízkosti zastřelen v ulicích svého rodného města Piranshahr.
listopad 2023

Ukrajina

_____ přichází o děti. Okupanti jich do své země vyvázejí tisíce, pod různými záminkami. Mnoho z nich je už teď nenávratně ztraceno kdesi v Rusku. Místopředsedkyně _____ vlády Iryna Vereščuková vyzvala Rusy, aby přestali s adopcí dětí a dodala: „Dříve nebo později se budete muset zodpovídat.“
březen 2023

Afghánistán

Nová čísla odhalují otřesná čísla dětských obětí během desetiletí trvajících konfliktu.

Organizace Save the Children naléhá na vládu Spojeného království, aby se postavila za děti v _____ – jedné z nejnebezpečnějších zemí pro děti na světě – tím, že zaváže sebe i své spojence a partnery k tomu, že se vyvarují používání výbušných zbraní v obydlených oblastech. Mezi lety 2005 a 2019 bylo v _____ zabito nebo zmrzačeno nejméně 26 025 dětí – v průměru pět dětí každý den za posledních 14 let.
listopad 2019

Írán

DISKUTUJ:

Životy dětí jsou ohroženy válkou i dnes. Myslíš, že je v našich silách nějak pomoci?

Mají pomníky dětským obětem válek jako ten od paní Uchytlové svou výpovědní hodnotu i dnes?

POZNÁMKY

TAHLE STRÁNKA JE TU PRO TVOJE POZNÁMKY, DOJMY NEBO COKOLI, CO BY SIS CHTĚL/A ZAPSAT

Obrazy války v díle akademické sochařky Marie Uchytlové / Pracovní listy pro studenty 2. stupně ZŠ a SŠ
Autorka (koncepce): Bc. Andrea Stehlíková
Grafické zpracování: Karolina Pernerová
Fotografie: Rodinný archiv Sylvie Klánové,
Snímky z dokumentu *Oči modré, vlasy hnědé, obličej kulatý, živé letory* (1981)
Zdroj zpráv: The Guardian, Deník N, Hospodářské noviny, savethechildren.org.uk

ZÁVĚR

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zpracovat podrobně příběh okolností vzniku *Památníku dětských obětí války* a společně s tím přiblížit osobnost Marie Uchytlové, autorky tohoto sousoší. Zamyslet se nad její motivací k tvorbě, vyzdvihnout téma jejího sebeobětování, které můžeme v jejím přístupu k práci nacházet, a bez jakéhokoli patosu jej takto označit, a taky vyjádřit cenu, kterou musela za svůj sen zaplatit. Sen, jehož naplnění se nikdy nedožila, navzdory tomu, že od svých 18 let žila právě jím. Vše v jejím životě směřovalo právě k němu. Vytvářela jej bez jakéhokoli příslibu zisku, vytvářela jej navzdory všem protivenstvím, na vlastní náklady, bez ohledu na pomluvy kolegů a snahám jí v jejím záměru zabránit. A to vše Marie Uchytlová dělala „jen“ proto, že to považovala za správné. Proto, že chtěla alespoň zdánlivě zacelit díru v srdcích lidických matek, splatit ten nesplacitelný dluh vůči nim, dát jim místo, kde mohly vzpomenout na své děti. Místo, které jim dá větší památku na ně než hromadný hrob v Chelmnu. Zajistit, aby na příkladu tohoto hrůzného činu bylo vzpomenuáno na všechny dětské oběti válek, a zajistit tak, „*aby se nikdy nezapomnělo na nejnevinnější oběti válek, na děti. A aby se něco podobného nikdy více neopakovalo.*“⁴³⁸

Domnívám se, že se v práci podařilo představit Marii Uchytlovou jako ženu ušlechtilou, výjimečnou a bojující za to, co považuje za správné doslovně až do posledního dechu. Poprvé se podařilo zcela chronologicky a s využitím všech dostupných zdrojů zpracovat celý složitý příběh vzniku památníku, který byl v dostupné literatuře pro jeho obecnou složitost častokrát vyjádřen nepřesně či bez logické posloupnosti a bez jakéhokoli kritického nahlédnutí.

Příběh vzniku památníku je v mnohém svědectvím o lidské malosti, zášti a nepřejícnosti. Ale zároveň i o lidském odhodlání, schopnosti se nevzdávat a překonávat překážky. A vzhledem k tomu, že dnes *Památník dětských obětí války* v Lidicích stojí, také o tom, že navzdory všemu, mají i takové příběhy šťastný konec. Že je mnoho dobrých lidí, kteří jsou ochotni převzít žezlo za ty, co už bojovat nepomohou. A to jsou dle mého názoru osudy hodné pozornosti a uznání.

Snad i připomínkou této ženy se podařilo si opět připomenout sdělení, které s sebou její velmi silný odkaz nese, o to víc v době, kdy se nedaleko našich hranic historie opakuje.

⁴³⁸ Paměť národa: Sylvia Klánová [online]. 20. 3. 2019 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>

Aktuálnost tohoto tématu a důležitost o něm mluvit byla zpracována zejména v pracovních listech, které jsou vytvořeny pro potřeby vzdělávacího oddělení Památníku Lidice, záměrně se zaměřením na adolescenty, pro něž jsou světové války historií a i období komunismu je jim vzhledem k nedostatečnému důrazu na jeho výuku na školách, velmi vzdáleno.

Podařilo se na dílo nahlédnout i z umělecké perspektivy, z pohledu dneška i v kontextu komparace s dalšími památníky věnovaným dětským obětem.

Během psaní práce jsem si uvědomila, jak výjimečné lidické sousoší je a věřím, že se mi podařilo jeho důležitost v práci vyjádřit s podložením odborných názorů. Jde o dílo jedinečné nejen v tuzemsku, ale i zahraničí, a to zejména díky tomu, že je neopakovatelné. Těžko nelézt umělce, který by zadarmo dvacet let každý den v roce, i 18 hodin denně, vytvářel dílo, za které se mu nedostane uznání a jsou mu jen „házeny klacky pod nohy“.

Při vypracovávání své práce jsem si vytvořila silnou vazbu k osobnosti, kterou Marie Uchytlová byla, a proto bych se jejímu dílu a životu chtěla věnovat ještě zevrubněji. Díky spolupráci s Památníkem Lidice, se kterým jsem navázala vztah už během své praxe v minulém semestru, jsem se svojí prací podílela i na přípravě podkladů pro právě vznikající výstavu „Slzy všech lidí jsou stejné“, která se připravuje ke 100. výročí narození Marie Uchytlové v příštím roce. Stejně tak pracovní listy, které vznikly jako součást této práce, budou zakomponovány do připravovaných osnov vzdělávacího oddělení.

Vzhledem k tomu, že jsem v práci nemohla obsáhnout celou šíři díla Marie Uchytlové, ale znám oblasti, kterým bych se chtěla dále věnovat ve svém bádání, došlo již předběžně k rozhodnutí, že se ve spolupráci s Památníkem Lidice budu moci podílet na tvorbě komplexní biografie o Marii Uchytlové, která vznikne v příštím roce k jejím nedožitým 100. narozeninám.

Přála bych si, aby tato práce rozšířila povědomí o této výjimečné umělkyni do té míry, aby jí byl dán prostor v dějinách umění, a také aby se její čtenáři na dílo *Památník dětských obětí války* začaly dívat z zcela nového úhlu pohledu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bibliografie

- Almanach Akademie výtvarných umění v Praze k 180. výročí založení (1799-1979). Praha: Akademie výtvarných umění, 1979.
- BUKAČOVÁ, Irena, Sylvia KLÁNOVÁ a Eduard STEHLÍK. *Pocita Marii Uchytlové*. [Nymburk]: Vega-L, 2009. ISBN 978-80-87275-14-6.
- BUKAČOVÁ, Irena, Milouš ČERVENCL, Sylvia KLÁNOVÁ, Eduard STEHLÍK a Jana VRZALOVÁ. *Můj život byl...: průřez tvorbou Marie Uchytlové = My life was... : overview of the work by Marie Uchytlové*. Přeložil Hana STAŇKOVÁ. Lidice: pro Památník Lidice vydal Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, Nymburk, 2016. ISBN 978-80-88072-20-1.
- BURIAN, Michal. *Atentát: operace Anthropoid 1941-1942. 2., upr. vyd.* Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Agentura vojenských informačních služeb, 2007. ISBN 978-80-7278-411-0.
- ČERNÝ, Václav, OBRTELOVÁ, Nora, ed. *Paměti 1945-1972*. Vyd. 2., rozš. Brno: Atlantis, 1992. ISBN 80-7108-036-5.
- JANÍK, Vlastislav, Sylvia KLÁNOVÁ, Lukáš MÁCHA, Pavel MOTEJZÍK a Eduard STEHLÍK. *Ve jménu naděje: tři inspirativní příběhy spojující Plzeň a Lidice*. Plzeň: MgA. Martin Bušek, 2018. ISBN 978-80-907223-0-9.
- PETIŠKOVÁ, Tereza. *Československý socialistický realismus 1948-1958*. [1. vyd.]. Praha: Gallery, 2002. ISBN 0-86010-61-9.
- STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. Praha: V ráji, 2004. ISBN 80-86758-13-3.
- STEHLÍK, Eduard. *Lidická vzpomínání*. Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejšová, nakl. V ráji, 2007. ISBN 978-80-86758-45-9.
- STRUSKOVÁ, Olga. *Ahoj, sochy: příběh Pomníku dětských obětí války Marie Uchytlové a Jiřího Václava Hampla v Lidicích*. V Praze: Spolek pro realizaci Pomníku dětských obětí války, 2000.

- ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ. Dějiny českého výtvarného umění. Díl 5. 1939-1958. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1390-3.
- ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ. Dějiny českého výtvarného umění VI (1958-2000), sv. 1. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1489-6.
- ULRYCH, Ivan. Osudy lidických a ležáckých dětí. Nymburk: Ivan Ulrych - Nakladatelství Vega-L, 2016. ISBN 978-80-88072-08-9.

Elektronické zdroje

- Alfonz Groma [online]. [cit. 2023-05-11]. Dostupné z: <https://www.trstene.sk/obec/osobnosti/>
- Atomic-bomb Survivors attributable to Radiation [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20101128120217/http://rerf.or.jp/general/qa_e/qa2.html
- Československá koruna [online]. [cit. 2023-05-17]. Dostupné z: <https://aukro.cz/1-koruna-1922-csr-7035249973>
- Dívka z korunové mince. Příběh Frederike Hoffmann, rozené Bedřišky Synkové [online]. 25. 9. 2022 [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/divka-z-korunove-mince-pribeh-frederike-hoffmann-rozene-bedrisky-synkove-8834280>
- DOX: Bolest těch druhých [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/program/bolest-tech-druhyh>
- Children's Peace Monument [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://hiroshimaforpeace.com/en/childrens-peace-monument/>
- Chodžalská tragédie byla nejhorším krveprolitím po rozpadu Sovětského svazu [online]. 26. 2. 2018 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.armyweb.cz/clanek/chodzalska-tragedie-byla-nejhorsim-krveprolitim-po-rozpadu-sovetskeho-svazu>
- Jan Mathé [online]. [cit. 2023-05-11]. Dostupné z: <https://www.vskratke.sk/jan-mathe-sochar-z-ineho-sveta/>

- Japonsko si připomíná 75. výročí jaderného útoku na Nagasaki. Piety se zúčastnilo pět set lidí [online]. 9. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3158361-japonsko-si-pripomina-75-vyroci-jaderneho-utoku-na-nagasaki-piety-se-zucastnilo-pet-set>
- Jüdisches Museum Berlin [online]. 2. 6. 2022 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.jmberlin.de/ueber-das-jmb>
- Kardinál Beran. Muž svědomí, který v boji za své ideály přišel o svobodu i vlast [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2430967-kardinal-beran-muz-svedomi-ktery-v-boji-za-sve-idealy-prisel-o-svobodu-i-vlast>
- Khatyn Memorial [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.belarus.by/en/travel/belarus-life/khatyn>
- Kongresové centrum [online]. 4.4.2023 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/foto-nenavideny-i-obdivovany-palac-kultury-slavi-40-let-je-v/r~e66566c692de11ebaedf0cc47ab5f122/>
- Lviv commemorates 243 dead children in Ukraine war with school buses memorial [online]. 2. 6. 2022 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/02/lviv-commemorates-243-dead-children-in-ukraine-war-with-school-buses-memorial>
- Monument to the Evacuated Children [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: https://www.inyourpocket.com/gdansk/monument-to-the-evacuated-children_51268v
- Memorial to the Murdered Children of Besieged Sarajevo, Sarajevo [online]. 10. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.gpsmycity.com/attractions/memorial-to-the-murdered-children-of-besieged-sarajevo-54390.html>
- Miroslav Müller, šéf kultury od normalizace po přestavbu [online]. 5. 10. 2017 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/foto-nenavideny-i-obdivovany-palac-kultury-slavi-40-let-je-v/r~e66566c692de11ebaedf0cc47ab5f122/>
- Na sousoší lidických dětí přibude jméno sochaře Hampla, Nejvyšší soud odmítl dovolání Památníku [online]. 1.10.2018 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pamatnik-lidice-nejvyssi-soud-sochar-jiri-hampl-sousosi-zavrazdenych-lidickyh_1810010944_haf

- NPÚ: Pomník Boženy Němcové [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatolog.cz/pomnik-bozeny-nemcove-15439174>
- Obec Lidice aktuality [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.obec-lidice.cz/aktualne/aktuality/marie-uchytilova-kucova-se-stala-cestnou-obcankou-lidic-223cs.html?page=5>
- Obrazem: Unikáty Františka Bílka [online]. 10.5.2011 [cit. 2023-05-12]. Dostupné z: https://taborsky.denik.cz/kultura_region/obrazem-unikaty-frantiska-bilka20110509-f1c5.html
- Pamětní deska akademické sochařky Marie Uchytilové-Kučové [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <http://www.sumava.cz/rozcestnik/kultura-a-pamatky/pamatniky/pametni-deska-marie-uchytilova/>
- Paměť národa: Frederika Hoffmann [online]. [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hoffmann-frederike-1935>
- Paměť národa: Jiří Hampl [online]. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hampl-jiri-20160624-0>
- *Paměť národa: Sylvia Klánová* [online]. 20. 3. 2019 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klanova-sylvia>
- Pamětní medaile vydaná u příležitosti 150. výročí založení muzea v Opavě 1814–1964. [online]. [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/7451169>
- Pomník Barunky Panklové v Malé Skalici [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.drobnepamatky.cz/node/8966>
- Pomník obětem komunismu [online]. [cit. 2023-05-17]. Dostupné z: <https://www.prague.eu/cs/objekt/mista/3173/pomnik-obetem-komunismu>
- Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: prof. Josef Malejovský [online]. [cit. 2023-05-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=271&id=2630>
- Praha hlavní nádraží: Sir Nicholas Winton [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://pragitecture.eu/praha-hlavni-nadrazi-sir-nicholas-winton/>

- Příběh pomníku, který vznikl z lásky [online]. 20. 6. 2017 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/17515/pribeh-pomniku-ktery-vznikl-z-lasky>
- Před 100 lety byla uvedena do oběhu první československá koruna! [online]. [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://www.narodnipokladnice.cz/numismaticke-novinky/467-pred-100-lety-byla-vedena-do-obehu-prvni-ceskoslovenska-koruna>
- Skautku komunisti uvěznili, ale s jejím portrétem pak platili [online]. 4. 7. 2015 [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1561698-skautku-komunisti-uveznili-ale-s-jejim-portretem-pak-platili>
- Spor o sousoší lidických dětí má pomoci rozetnout i televizní pořad [online]. 17.5.2012 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://kladensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/spor-o-sousosi-lidicky-ch-deti-ma-pomoci-rozetnout-i-televizni-porad-20120517.html>
- The Atomic Bombing of Hiroshima [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20100624065430/http://www.cfo.doe.gov/me70/manhattan/hiroshima.htm>
- The Cry of the Mother [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.cipdh.gob.ar/memorias-situadas/en/lugar-de-memoria/el-grito-de-la-madre/>
- Ukradená socha z Lidic byla nahrazena novým odlitkem [online]. 17.1.2011 [cit. 2023-05-06]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-ukradena-socha-z-lidic-byla-nahrazena-novym-odlitkem-75318>
- Úmrtní medaile Františka Papouška [online]. [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/14555095>
- V jedné vteřině tu zemřelo 140 tisíc lidí. Hirošima uctila památku obětí bomby [online]. 6.8.2009 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://zahranicni.hn.cz/c1-37993680-v-jedne-vterine-tu-zemrelo-140-tisic-lidi-hirosima-uctila-pamatku-obeti-bomby>
- Vidět Atomový dóm byl silný zážitek i pro mě, říká praprasynovec Jana Letzela [online]. 10. 8. 2020 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/videt-atomovy-dom-byl-silny-zazitek-i-pro-me-rika-praprasynovec-jana-letzela-8688825>

- Wintonovy děti“ v Praze odhalily památník odvahy svých rodičů [online]. 27. 5. 2017 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/pamatnik-rodicum-wintonovych-deti-hlavni-nadrazi-praha-2-svetova-valka-zide.A170527_133110_domaci_eb
- What You Need to Know About the World's Largest Sculpture Park [online]. 9.4.2021 [cit. 2023-05-12]. Dostupné z: <https://theculturetrip.com/europe/norway/articles/vigeland-humanity-in-the-world-s-largest-sculpture-park/>
- Zemřel sochař a malíř Jiří Václav Hampl, spoluautor sousoší lidických dětí [online]. 23.5.2022 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: https://kladensky.denik.cz/zpravy_region/lidice-pamatnik-jiri-vaclav-hampl-umrti-sousosi-spor-soud-spoluautorstvi.html
- 9/11 Memorial & Museum [online]. [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.911memorial.org/visit/memorial>

Ostatní

Osobní rozhovory:

- Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytilové, Praha 15. 2. 2023
- Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytilové, Praha 8. 3. 2023
- Rozhovor se Sylvií KLÁNOVOU, dcerou Marie Uchytilové, Praha 7. 4. 2023
- Rozhovor s ředitelem Památníku Lidice, Lidice 17. 2. 2023.
- Rozhovor s Ottou M. Urbanem, Praha 5. 5. 2023.

Zvukové nahrávky:

- Rozhovor s Marií Uchytilovou pro Mikroforum Českého rozhlasu. Redaktor Michal Sedláček. Praha 14. 11. 1989. Zvukový záznam v archivu Sylvie Klánové, dcery Marie Uchytilové.

Dokumenty a televizní pořady:

- Oči modré, vlasy hnědé, obličej kulatý, živé letory [dokument]. Režie A. FIŠÁREK. Československo, 1981.
- Pořad ČT Retro: Socialistický realismus v umění a kultuře [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/212411000360004/>
- Rodin: Brána pekel [dokument]. Režie Bruno Aveillan. Francie, 2015.

Zákony:

- Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1: Přijímací práce Marie Uchytlové na Akademii výtvarných umění dle modelu (říjen 1945)</i>	14
<i>Obrázek 2: První mince Marie Uchytlové dedikovaná jejímu otci (1948)</i>	15
<i>Obrázek 3: Busta herce Martina Růžka (poč. 80. let) - profil</i>	17
<i>Obrázek 4: Busta herce Martina Růžka (poč. 80. let)</i>	17
<i>Obrázek 5: Obětavá péče (1977)</i>	18
<i>Obrázek 6: Milenci veronští (1972)</i>	18
<i>Obrázek 7: Medaili Za zásluhy I. stupně in memoriam přebírá z rukou prezidenta Miloše Zemana dcera Sylvia Klánová (28.10.2013)</i>	19
<i>Obrázek 8: Pamětní deska na Krajském úřadě v Plzni (1948)</i>	24
<i>Obrázek 9: Jan Masaryk (1948)</i>	25
<i>Obrázek 10: Pamětní medaile k vítání občánků, Jihlava (1980)</i>	29
<i>Obrázek 11: Desetinový cínový model Památníku dětských obětí války</i>	38
<i>Obrázek 12: Ateliér Marie Uchytlové v Hodkovičkách</i>	39
<i>Obrázek 13: Zahrada ateliéru Marie Uchytlové v Hodkovičkách</i>	40
<i>Obrázek 14: Malé děvčátko stojí modelem</i>	41
<i>Obrázek 15: Sylvia Klánová stojí matce</i>	41
<i>Obrázek 16: Marie Uchytlová při práci na Památníku dětských obětí války (1981)</i>	42
<i>Obrázek 17: Marie Uchytlová při tvorbě sochy lidické holčičky (1978)</i>	43
<i>Obrázek 18: Busta Alice Rychetníkové (1984)</i>	45
<i>Obrázek 19: Návštěva lidických maminek a žen v ateliéru, Marie Uchytlová vlevo</i>	49
<i>Obrázek 20: Lidická matka pozorující</i>	49
<i>Obrázek 21: Marie Uchytlová modelující dětskou sochu</i>	51
<i>Obrázek 22: Marie Uchytlová s manželem</i>	51
<i>Obrázek 23: Sádrové sochy několika plastik ze sousoší v hale Národního muzea</i>	52
<i>Obrázek 24: Plastika Lidická matka (1982) na výstavě v Paláci kultury</i>	52
<i>Obrázek 25: Vlevo socha Mobilizace (1982), vpravo tři bronzové sochy z lidického sousoší na výstavě v Paláci kultury</i>	52
<i>Obrázek 26: Ukázka básně psané autorkou na stroji v reakci na schválení díla výtvarnou komisí (4. 6. 1986)</i>	54
<i>Obrázek 27: Báseň Ó závisti, Marie Uchytlová 19.1.1989 ve 4:00 ráno</i>	60
<i>Obrázek 28: Marie Uchytlová retušuje poslední ze soch (březen 1989)</i>	64
<i>Obrázek 29: Pohled do ateliéru na sousoší (1990)</i>	66
<i>Obrázek 30: Zpráva od Anny Nešporové pro Sylvii Klánovou o schválení Památníku dětských obětí války na pietním území v Lidicích, 20.4.1992</i>	69

<i>Obrázek 31: Lidické maminky hladí plastiku dítěte ze sousoší (1992)</i>	71
<i>Obrázek 32: Originál sousoší v Mariánské Týnici</i>	73
<i>Obrázek 33: Dcera Sylvia Klánová před Památkem dětských obětí války</i>	76
<i>Obrázek 34: Památník dětských obětí války dnes</i>	77
<i>Obrázek 35: Památník dětských obětí války na pietním území Lidic</i>	77
<i>Obrázek 36: Třetinový model "Kabátníčka" o výšce 55 cm (1977)</i>	78
<i>Obrázek 37: Děti na písku (1979)</i>	79
<i>Obrázek 38: Detail dívky z lidického sousoší</i>	79
<i>Obrázek 39: Pomník Barunky Panklové od Marie Uchytlové v Malé Skalici</i>	81
<i>Obrázek 40: Pomník Boženy Němcové</i>	81
<i>Obrázek 41: Vigeland Park v Oslu</i>	88
<i>Obrázek 42: Výstava ve Středočeské galerii 1982 - Lidická matka (1982), vpravo dole desetivý model sousoší Památník dětských obětí války</i>	91
<i>Obrázek 43: Lidická matka (1982)</i>	92
<i>Obrázek 44: Studie Lidické matky</i>	92
<i>Obrázek 45: Medaile "Bděte lidé" (1982)</i>	93
<i>Obrázek 46: Medaile Památník</i>	93
<i>Obrázek 47: Averz i reverz medaile</i>	94
<i>Obrázek 48: Památce devadesáti čtyř</i>	94
<i>Obrázek 49: Childrens' Peace Monument v Peace Memorial Parku (1962)</i>	96
<i>Obrázek 50: Památník zavražděným dětem z obleženého Sarajeva (2009)</i>	97
<i>Obrázek 51: Pláč matky v ázerbájdžánském Baku</i>	98
<i>Obrázek 52: Neporažený muž v běloruské Chatyni</i>	98
<i>Obrázek 53: Památník sira Nicholase Wintona na hlavním nádraží v Praze</i>	99
<i>Obrázek 54: Památník evakuovaným dětem v Gdaňsku</i>	99
<i>Obrázek 55: Památník „Výlet, který se nikdy neuskuteční“ ve školních autobusech ve Lvově</i>	100
<i>Obrázek 56: Památník rozloučení</i>	100
<i>Obrázek 57: Československá jednokorunová mince vytvořená Marií Uchytlovou (1957)</i>	101
<i>Obrázek 58: Jednokorunová mince</i>	102
<i>Obrázek 59: Fotografie Bedřišky Synkové, kterou se nechala Marie Uchytlová inspirovat</i>	103
<i>Obrázek 60: František Novák - Příchozí</i>	105
<i>Obrázek 61: Pomník obětem komunismu (2002)</i>	106

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha P I: Dopis „Lidičtí lidé“, Marie Uchytlová, prosinec 1979
- Příloha P II: Výstřížek novinového článku, časopis Vlasta, 12. 2. 1975
- Příloha P III: Výstřížek novinového článku, časopis Vlasta, 11. 5. 1977
- Příloha P IV: Výstřížek novinového článku, časopis Vlasta, 18. 5. 1977
- Příloha P V: Výstřížek novinového článku, Zemědělské noviny, 9. 10. 1977
- Příloha P VI: Výstřížek novinového článku, Naše rodina, 23. 2. 1979
- Příloha P VII: Výstřížek novinového článku, Pionýr MF, květen 1980
- Příloha P VIII: Výstřížek novinového článku, Mladá fronta, červen 1981
- Příloha P IX: Výstřížek novinového článku, Tvorba, 2. 3. 1983
- Příloha P X: Výstřížek novinového článku, Svobodné slovo, 1987
- Příloha P XI: Dopis „Památník dětských obětí války“
- Příloha P XII: Dopis lidických matek
- Příloha P XIII: Dopis tajemníku ÚV KSČ, 22. 5. 1987
- Příloha XIV: Informace o Památníku dětských obětí války, prosinec 1981
- Příloha P XV: Dopis lidických žen a matek, prosinec 1981
- Příloha P XVI: Informace o památníku, poznámka na okraji, 1986
- Příloha P XVII: Kritika v časopisu Tvorba, 30. 6. 1982
- Příloha P XVIII: Rozhovor s Marií Jarošovou o rekonstrukci NKP Lidice, 1989
- Příloha P XIX: Dohoda o souhlasu s užitím díla Památník dětských obětí války mezi majiteli autorských práv a Památníkem Lidice, 7. 1. 1993
- Příloha P XX: Zvláštní pátrací oběžník ministerstva vnitra „Lidické děti“, 1945
- Příloha P XXI: Dnes má slovo Marie Uchytlová – popis památníku
- Příloha P XXII: Numismatické listy
- Příloha P XXIII: Svět v obrazech, 1957

**PŘÍLOHA P I: DOPIS „LIDIČTÍ LIDÉ“, MARIE UCHYTILOVÁ,
PROSINEC 1979**

Lidičtí lidé !

Radost z osvobození zastřela mi hrůza, hněv a žal, nad strašlivým osudem dětí v rukách fašistických vrahů. Rozhodla jsem se obětovat vše, aby nebylo nikdy zapomenuto utrpení těch milionů nevinných maličkých mučedníků. Abych mohla vytvořit památník dětských obětí války, vystudovala jsem pražskou Akademii a 18 let vyučovala, abych dobře poznala děti.... 27 let jsem se připravovala na dílo, které vytvářím z bytostné nenávisti k válce a z nezměrné lásky k dětem.

Vytvářím památník dětských obětí války způsobem netradičním, nikoliv symbolem dvou neb tří postav, jak je běžné a vžitě v sochařství. Jako symbol milionů dětí světa usmrčených válkou v našem krutém století jsem se rozhodla ztvárnit jeden konkrétní fašistický zločin z tisíců. Vytvářím sousoší 82 dětí z Lidic, které byly společně udušeny v Chelmnu.

Abych mohla památník vytvořit, vzdala jsem se milované pedagogické práce a na dluh jsem si postavila ateliér. Na díle pracuji nepřetržitě 7 let 12 až 18 hodin denně včetně sobot a nedělí, bez sebemenší dovolené a jakékoliv finanční pomoci. V současné době je již vytvořeno 61 postav v nadživotní velikosti. Myslím, že je to poprvé, kdy je použito k vyjádření tak závažného záměru, jakým je bojující politické sochařské dílo, pouze samotného dítěte, a to dítěte v každém jeho věku, v situaci lidsky nejtragičtější - na prahu mučednické smrti. Zvláště psychicky je tato práce velmi náročná, neboť utrpení všech těchto dětí musím prožívat neustále znova a znova

Sousoší je nedílnou, ucelenou figurální kompozicí, řešenou pro všechny pohledy do volného prostoru. Přes neobvyklý počet postav je plastikou v podstatě skromnou. Zaujme necelých 20 m². Spotřeba kovu k odlití tohoto díla podle slévárny Zúkov nepřekročí 10 t /1/5 roční spotřeby této slévárny/. Kov jest však již sebrán a připraven žemami na několika místech naší vlasti. Od prvního zveřejnění díla na sjezdu SPB v roce 1973 plní toto dílo své politické poslání. Během jeho vzniku jej shlédlo již tisíce lidí z naší země i z mnoha jiných zemí. Všichni jsou jednotného názoru, že dílo svým pojetím a otřesnou pravdivostí působí sugestivně a zvláště mladé lidi, kteří znají hrůzy války pouze zprostředkovaně, srozumitelně varuje : Takový je fašismus ! Taková je válka ! Boj za mír je jediná naděje tvých dětí !...

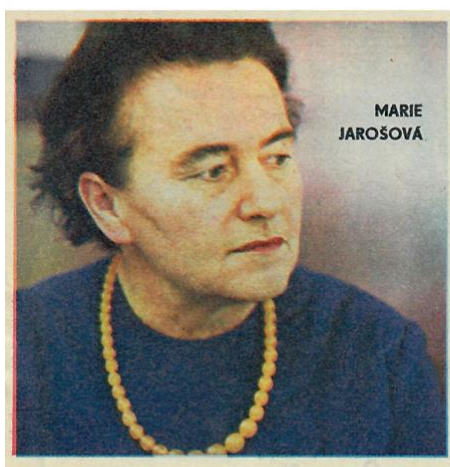
Památník dětských obětí války může stát kdekoliv na světě, právě tak, jako může stát v Lidicích. Tvořím jej s myšlenkou, že ten bezbranný, opuštěný, v úzkosti semknutý houf dětí bude stát na travnaté rodné lidické pláni, aby se na tomto národu posvátném místě, kde zločin fašismu je výkřikem nikdy nedoznělým, stal neumlčitelným hlasem milionů mrtvých dětí a všech živých dětí světa proti barbarství války, nedůstojné kultivovaného lidstva.

Zvu Vás k návštěvě svého ateliéru, abyste se mohli seznámit s tímto dílem. Souhlas Vašich srdcí by pro mne byl velkou pomocí.....

*Váš sochařka
Marie Uchytlová*

V prosinci 1979

PŘÍLOHA P II: VÝSTŘIŽEK NOVINOVÉHO ČLÁNKU, ČASOPIS VLASTA, 12. 2. 1975

Černý mrak zkázy

Byl vlahý podvečer rozkvetlého pozdního jara roku 1942. Lidé se vraceli z polí, hutníci z Poldovky, horníci ze šachty. Každý se těšil na vzácnou večerní chvíli domácí pohody. Ale toho osudného 9. června znenadání přitáhl do naší klidné vesničky černý mrak. Země se otřásla hukotem motorů nákladních aut, obzelených nacistickými vojáky. To jsme již tušili, že noc nebude klidná. Ale netušili jsme, že náš osud i osud naší staré hornické vsi je zpečetěn. Před půlnocí začali gestapáci vyvádět lidi z domů. Bylo mi tehdy 22 let. Tiskla jsem v náručí svého spícího dvacetiměsíčního chlapečka a strachovala se o to nejdražší, co ženě může život přinést. Na návsi odloučili vojáci muže od rodin a zavedli je do Haráškova statku. Ženám a dětem vyhradili školu. Celou noc jsme v tomto posledním útulku v naší rodné vsi probděly a propíakaly. Ráno nás odvezli do reálného gymnázia v Kladně a potom nás čekal nejistý a nelibostný osud v koncentračních táborech a mnohé v plynových komorách. Naše otce, muže a dospívající syny zkasily kulky fašistických zbraní. Co nestačilo zničit, pohltily ohnivé jazyky plamenů, které dovršily dílo zkázy. A další den už mohli němečtí fašisté cynicky ukončit krvavou mstu na nevinné obci za atentát na Heydricha – škrtnout na mapě Cech nám tak drahé jméno Lidice.

... a opět žiji

Lidice budou žít – rozhodli vedoucí představitelé našeho státu a nám v Lidicích to oznámil na první mírové manifestaci soudruh Václav Nosek. Ve 47. roce se začaly stavět za mezinárodní účasti mládežníků nové Lidice. O pět let později se stěhovaly do nových rodinných domků poslední lidické ženy, z nichž mnohé si mezitím založily nové rodiny. Ale rány se nezacelily, zapomenout nemůžeme...

Nad hromadným hrobem lidických mužů se vypíná vysoký kříž. Naši sovětsí osvoboditelé jej postavili ze spálených lidických stromů a pro výstrahu světu na něj upevnili trnovou korunu z oslnivých drátů. My, lidické ženy, však hodláme splnit ještě jeden dluh – postavit památník lidickým dětem. Těm 82 zmařeným životům, které nedovedly pochopit, proč musí odejít z teplého domova, proč musí opustit náruč milujících matek. Dokud budeme dýchat, budeme v hloubi srdce slyšet nátek svých navždy ztracených dětí. Působivý návrh tohoto památníku lidických dětí vytvořila akademická sochařka Marie Uchytílová-Kučová a tvořila jej vnitřním srdcem ženy-matky. Těch více než osm desítek bronzových postavíček v mírně nadživotní velikosti by se mělo stát svědomím světa, v němž je stále ještě živná půda pro fašismus, rasismus, útlak a bezpráví a v němž dosud neuhasl všechny plameny války.

Všete, pro mne Lidice znamenají všechno, tedy nejen domov, ale je to má velká láska. Proto bych si přála, aby každý, kdo poznal lidickou tragédii a viděl nové kvetoucí Lidice, si v celé hloubce uvědomil, že války ještě neskončily – boj za mír světa trvá.

Podle vyprávění zapsala
Foto Jiří Novák Zdena Kašínská

Dostupné z:

NDK: [online]. [cit. 2023-05-17]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:52d5c6f0-9dc8-11e5-8b2a-5ef3fc9bb22f?page=uuid:c1f92402-9e54-11e5-b770-5ef3fc9ae867>

**PŘÍLOHA P III: VÝSTŘIŽEK NOVINOVÉHO ČLÁNKU, ČASOPIS
VLASTA, 11. 5. 1977**

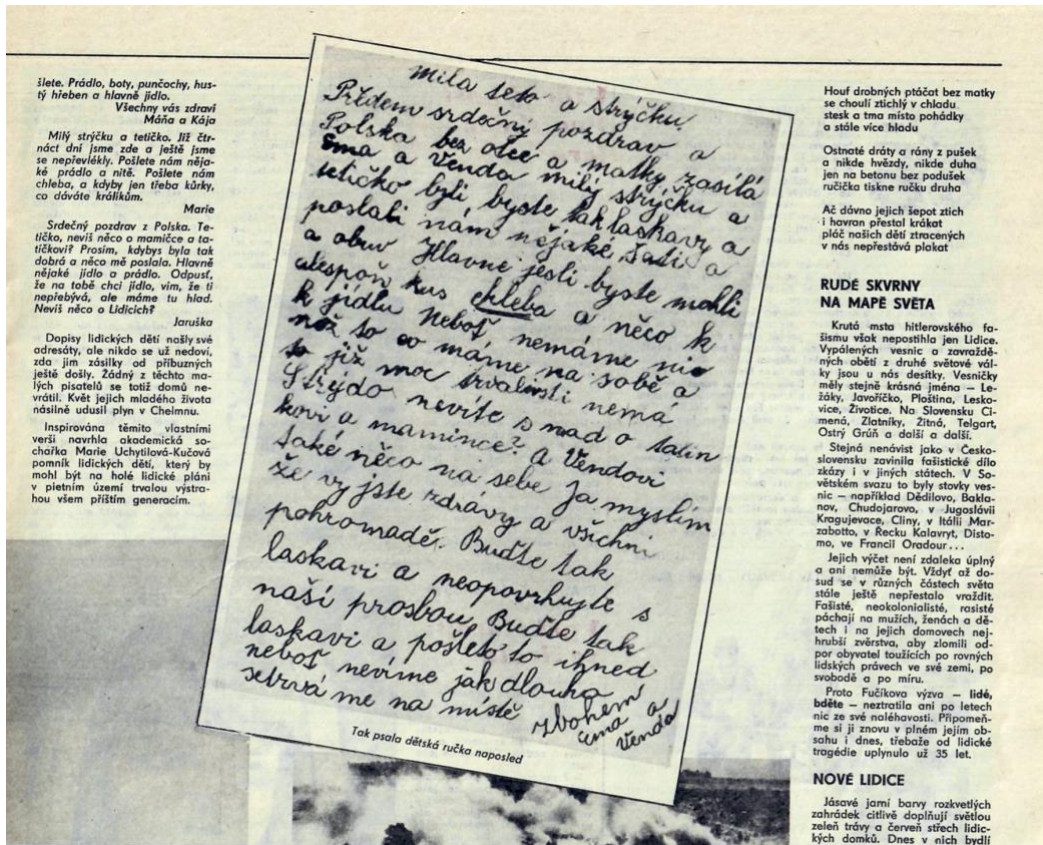

Dostupné z:

NDK: ČASOPIS VLASTA, 11. 5. 1977 [online]. [cit. 2023-05-17]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:c182e2b0-95d2-11e6-89b1-5ef3fc9ae867?page=uuid:76243ae0-95f9-11e6-89b1-5ef3fc9ae867>

PŘÍLOHA P IV: VÝSTŘÍŽEK NOVINOVÉHO ČLÁNKU, ČASOPIS VLASTA, 18. 5. 1977

žlete. Prádlo, boty, punčochy, hus-
tý hleben a hlavné jídlo.
Všechny vás zdraví
Máňa a Kája

Milý strýčku a tetičko. Již čtr-
náct dní jsme zde a ještě jsme
se nepřivlekli. Pošlete nám něja-
ké prádlo a mléko. Pošlete nám
chleba, a kdyby Jan třeba kůrky,
co dáváte králíkům.

Marie

Srdcečný pozdrav z Polska. Te-
tičko, nevíš něco o mamince a ta-
tičkovi? Prosim, kdybys byla tak
dobrá a něco mě poslala. Hlavně
nějaké jídlo a prádlo. Odpusť,
že na tobě chci jít, vim, že ti
nepřibývá, ale máme tu hlad.
Nevíš něco o Lidicích?

Jaruška

Dopisy lidických dětí našly své
adresáty, ale nikdo se už nedo-
ví, zda jim záskyly od příbuzných
ještě došly. Žádný z těchto ma-
lých pisatelů se totiž domů ne-
vrátil. Květ jejich mladého života
nášlíně udusil plyn v Chemnu.

Inspirována těmito vlastními
verši navrhla akademická so-
chařka Marie Uchytlová-Kučová
pomník lidických dětí, který by
mohl být na holi lidické pláni
v pietním území trvalou výstra-
hou všem příštím generacím.

milu beta a strýčku!
Přítelům srdcečný pozdrav a
Polska bez otce a matky, zasílá
ma a tenda milý strýčku a
tetičko byli byste tak laskavi a
poslali nám nějaké šaty a
a obuv hlavně jestli byste mohli
alespon kus chleba a něco k
k jídlu neboť nemáme nic
naš to co máme na sobě a
gřijdo nevíte o mad o kalin
kovi a mamince? A tendar
jaké něco na sebe ja myslim
že vy jste rádi a všichni
pohromadě. Buďte tak
laskavi a neopovrhujte s
naší prosbou. Buďte tak
laskavi a pošlete to ihned
neboť nevíme jak dlouho
zbrvá me na místě. Mamo tendar

Tak psala dětská ručka naposled

Houf drobných ptáčat bez matky
se choulí ztichlý v chladu
stesk a tma místo pohádky
a stále více hladu

Ostatné dráty a rány z pušek
a nikde hvězdy, nikde duha
jen na betonu bez podušek
ručička tišne ručku druhu

Ač dávno jejich šepot ztichl
i hovor přestal kráčet
pláč našich dětí ztracených
v nás nepřestává plakat

RUDE SKVRNY NA MAPĚ SVĚTA

Krutá msta hitlerovského fa-
šismu však nepostihla jen Lidice.
Vypádených vesnic a zavojeň-
ných obětí z druhé světové vál-
ky jsou u nás desítky. Vesničky
měly stejně krásná jména – Le-
žický, Javoříčko, Plátnina, Lesko-
vice, Zvotice. Na Slovensku Ci-
mená, Zlatníky, Žitná, Telgart,
Ostrý Grůň a další a další.

Stejná nenávisť jako v Česko-
slovensku zavinila fašistické dílo
zkázy i v jiných státech. V So-
větském svazu to byly stovky ves-
nic – například Džailovo, Bakla-
nov, Chudoljarovo, v Jugoslávii
Kragujevac, Clny, v Itálii Mar-
zabotto, v Řecku Kalavryt, Dista-
no, ve Francii Oradour...

Jelich výtět není zdaleka úplný
a ani nemůže být. Vidět až do-
sud se v různých částech světa
stále ještě nepřestalo vraždit.
Fášisté, neokolonizisté, rostlé
páchají na mužích, ženách a dě-
tech i na jejich domovech nej-
hrubší zvěrstva, aby zlomili od-
por obyvatel toužících po rovných
lidských právech ve své zemi, po
svobodě a po míru.

Proto Fučíkova výzva – lidé,
bůžte – neztráta ani po letech
nic ze své nálezivosti. Připomeň-
me si ji znovu v plném jejím ob-
sahu i dnes, třebaže od lidické
tragédie uplynulo už 35 let.

NOVÉ LIDICE

Jásavé jamí barvy rozkvetlých
zahradček cítivě doplňují světlou
zeleně trávy a červeně střech lidic-
kých domků. Dnes v nich bydlí

Dostupné z:
NDK: ČASOPIS VLASTA, 18. 5. 1977 [online]. [cit. 2023-05-17]. Dostupné z:
<https://ndk.cz/view/uuid:0012abf0-95e2-11e6-89b1-5ef3fc9ae867?page=uuid:a6b4f050-95f9-11e6-89b1-5ef3fc9ae867>

**PŘÍLOHA P V: VÝSTŘIŽEK NOVINOVÉHO ČLÁNKU,
ZEMĚDĚLSKÉ NOVINY, 9. 10. 1977**

Akademičká sochařka Marie Uchytílová-Kučová pracuje na návrhu pomníku lidických dětí, které byly před 35 lety násilně vyrvány svým matkám a umučeny německými nacisty v polském Chelmně. Skupinová kompozice znázorňuje v nadživotní velikosti 82 dětí, které se již nikdy nevrátily domů. Autorka pracuje na pomníku od roku 1971, dokončen má být v roce 1979, který je Mezinárodním rokem dětí. Na snímku vlevo: První část návrhu pomníku lidických dětí.

(Foto ČTK - Z. Humpálová)

Praha vítá

Praha (čtk) — Hlavní město
1 500 000 našich i zahraničních t

PŘÍLOHA P VI: VÝSTŘIŽEK NOVINOVÉHO ČLÁNKU, NAŠE RODINA, 14. 3. 1979

OSUDOVÉ TÉMA

Zvláštní pátrací oběžník číslo 2: Lidické děti... Zvláštní pátrací oběžník číslo 3: Pohřešované československé děti... — údajné publikace. Vydal je v roce 1946 odbor pro politické zpravodajství ministerstva vnitra... Nic naž stroučné data, jména, čísla. Ale pamáť, která tak ráda zapomíná, se rázem vrací k onům dnům: okupace — atentát na Heydricha — lidické tragédie. A k těm dětem, ano, k nevinným dětem. Kolik jich tenkrát vlastně bylo? Kolik jich zahynulo? Málokdo už dokáže odpovědět přesně.

V té době, v roce 1942, se osmnáctiletá plezní studentka učila modelovat u sochaře Otakara Waltra. Když se dozvěděla, že lidické děti byly odvečeny neznámo kam, sedla si k hlině a vymodelovala svou první studii pro pomník neznámým dětem. Všechny války znají pomníky neznámým vojínům, teprve fašismus donutil lidstvo, aby uctívalo památku dětských obětí.

Po válce vystudovala Marie Uchytílová Akademii výtvarných umění v medailérsko-sochařské škole Otakara Španiela. A stejně jako její učitel vtiskla tvar vůbec nejrozšířenějšímu uměleckému dílu — československé koruně. Jistě k velké radosti svého otce, který byl známým numismatikem. Je jedinou ženou, která vytvořila naši minci.

V ateliéru však to dnes vypadá docela jinak. Žádné návrhy mincí, žádné miniaturní práce, ale

monument, nad nímž se zatají dech. Sousoší dětských postav v nadživotní velikosti, postavičky pečlivě zahalené v látku, aby hlina nevschla.

Akademická sochařka Marie Uchytílová dotváří zřehklými prsty šedesátou dětskou postavu ze zamýšleného sousoší „Lidické děti“. Dvačtyřicet děvčátek a čtyřicet chlapců bylo tehdy fašisty udušeno v polském Chelmu. Děti českého národa ve věku od jednoho do šestnácti let, odtržené od matčina srdce, unesené z domovů a teplých postýlek.

Nad šedesátým lidickým dítětem, které se tu znovu rodí z hlíny, sochařka říká:

„Sousoší vzniká z mé velké lásky k dětem a z bytostné nenávisti k válce, z přesvědčení a naděje, že se tento symbol dětského utrpení může stát neumlitelným výkřikem miliónů mrtvých i všech živých dětí světa proti válce a hrozbě nových zbrání. Posledním zveřejněným návrhu díla na sjezdu SPB roku 1973 — tehdy to byl jen desetivý model, vytvořený ke 30. výročí lidické tragédie — se probudil zájem a pochopení široké veřejnosti.

Vím, že téměř žádný sochař ještě nepamatoval svým dílem na dětské oběti války. Připomíná je snad jen malá pamětní deska „Dětem ztraceným ve válce“ na boční straně jedné ministerské budovy na pražské Malé Straně. Vzala jsem si to tedy za úkol sama. Celých minulých třicet let jsem zaměřovala své myšlenky a tvorbu na přípravu vytvoření symbolické zkratky pěti miliónů dětí usmrčených v poslední válce. Představuje ji jedna nedílná skupina: děti lidické. Abych mohla záměr uskutečnit, vzdala jsem se po osmnácti letech pedagogické činnosti a již sedmý rok, dvanáct až osmnáct hodin denně, o sobotách i nedělích a bez finanční pomoci tvořím toto sousoší, které je pojato jako ucelená figurální kompozice do volného prostoru a zaujme necelých dvacet metrů čtverečných půdorysné plochy. Začal Mezinárodní rok dítěte — na jeho počest dokončuji šedesátou postavu.

Ptáte se na spotřebu kovu? Nanejvýš osm až deset tun, ale kov již na několika místech naší

vlasti připravily ženy, zejména členky Českého svazu žen.

Také pracovníci slévárny ZUKOV sledují od počátku moje dílo s nevšedním zájmem. Práce ve slévárně by trvala rok a půl, průběžně při plnění jiných úkolů. Na kontě Památníku lidických dětí u Státní banky československé na Kladně jsou už uloženy dva milióny korun na realizaci díla. Aniz byla vypsána sbírka, posílali tyto částky jednotlivci, kolektivy a brigády socialistické práce ze všech míst naší vlasti. Členky BSP generátorové plynárny SONP Kladno se například v roce 1976 rozhodly věnovat na postavení sousoší tři procenta měsíčního výdělku.

V architektonické soutěži na přebudování kulturní památky Lidice, vypsané v lednu 1977, umístili tento Památník dětských obětí války do smyšlených projektů významní, v soutěži ocenění architekti, například ing. arch. V. Langer, ak. arch. prof. O. Döbert, laureát státní ceny, ing. arch. M. Řeпа a jiní.

Vyskytl se i názor, že bych měla počet postav na památníku omezit na životy a běžný symbol pouhých několika postav. Nesouhlasím s tím. Právě v plném počtu dětských postav tkví síla myšlenky, je srozumitelná a přesvědčivá.

Vždyť bylo tolik nevinných dětských životů. Tolik nenávisti a zloby!... Také se tu nad nimi zamýšlíte? Přistupovala jsem k tomuto dílu s přetěžným srdcem a stálo mě mnoho bezesných nocí plných úvah a přemýšlení. Prožívám vlastní Lidice znovu zde v tom ateliéru. Není to lehké. Ale právě tak má moje dílo působit. Vytvářím je z hlubokého přesvědčení, že je zapotřebí právě nyní, v době boje za světový mír. Věnovala jsem mu takřka celý život. Všechny myšlenky, dny i noci. Všechnu svou práci dávám myšlence míru, myšlence matek a všech dětí nejen našeho národa, ale celého světa.

DAGMAR ŠTĚTINOVA

... který jim stéká po tvářích a po zádech, a slyšeli zvuk sekry podsekávajících kmen. Mohl bych uvést mnoho jiných vět, které Bambus vybíral jako perly z klenotů našeho písemnictví, ale to není důležité. Dokreslily by pouze šířeji Bambusovu metodu vykládání, kterou se nám snažil přiblížit nejen autor, ale i krásu jeho jazyka a bohatost naší mateřštiny. Tim nás zároveň učil správnému přístupu ke knize a probouzel v nás vášnivě čtenáře. Díky jemu jsme už nehlali pouze děj, ale všimáli si i stavby vět, zvukomalebnosti slov, spisovatelova jazykového mistrovství. Dodnes čtu pěkně pasáže knih dvakrát i vícekrát, abych vychutnal jejich krásu.

Bambus miloval Nerudu. Možná proto, jak se trousilo v maloměstských kuloděch, že jeho soukromý život se Nerudovým osudům hodně podobal. Často citoval Šaldův výrok, že „Neruda uměl vzít nečesaná slova z ulice a učinit z nich posly věčnosti“. Díky Bambusovi jsme si oblibili Nerudovy Malostranské povídky. Písne kosmické, ale také díla Boženy Němcové, Aloise Jiráska, Jiřího

Wolkra... „Všimněte si,“ říkával, „že každé slovo u velkého spisovatele má svou váhu, své místo. Dobrého autora poznáte podle toho, co zamílčí.“

Jednou nám dal za úkol připravit si na příští hodinu jeden aforismus, epigram, prostě sentenci, které by obsahovaly zrnko věčné pravdy. Byla to pěkná hodina. Když jsme před Bambusem odkrývali tajemství rodinných knihoven, byl dojat a nesmírně šťasten. Z úst čtrnáctiletých nadšenců zazněly výroky velikánů jako: „Tajemství nudy je povědět všechno“ — „Kdo se vydá na dalekou cestu k potomkům, nevěleče zbytečně zavazadla“ nebo úsměvný aforismus „Ocas je úsměv psa“, který neposedný rošťák třídy Jarda Pernica vyčetl v jedné z příruček Františka Vymazala.

I když jsme Bambusovi předzvívali nelichotivým jménem, všichni jsme ho milovali. Jednou, bylo to ke konci války, do hodiny nepřišel. Prý ho odvedlo gestapo za spolupráci s partyzány. Brečeli jsme jako na pohřbu. A právem. Protože Bambus se už nevrátil. JOSEF KOLÁŘ Kreslil Z. M. Zenger

Dostupné z:
NDK: NAŠE RODINA, 14. 3. 1979 [online]. [cit. 2023-05-17]. Dostupné z:
<https://ndk.cz/view/uuid:9551e890-b891-11e5-b770-5ef3fc9ae867?page=uuid:f0bdf680-b894-11e5-b770-5ef3fc9ae867>

PŘÍLOHA P VII: VÝSTŘIŽEK NOVINOVÉHO ČLÁNKU, PIONÝR MF, 7.5. 1980

PAMÁTNÍK DĚTSKÝCH OBĚTÍ VÁLKY

Také máte rádi chvílky, když jste doma sami? Dá se přemýšlet, srovnávat, vzpomínat... A právě v jedné takové chvíli přemýšlela akademická sochařka, autorka československé mince, koruny, Marie Uchytilová o lidských vlastnostech, o lidské zlobě, o fašismu... Před očima se jí odvíjel den, kdy muselo společně zemřít osmdesát dva lidických dětí, které se v hrůze, strachu a bolesti ptaly PŘOD? Proč?

Všechny tyhle děti mohly teď žít mezi námi a mohly už vychovávat vlastní děti, které by spolu s vámi chodily do školy a četly Pionýra. A v ten den si sochařka slíbila, že vytvoří umělecké dílo, které bude symbolizovat utrpení mnoha miliónů chlapců a děvčát – obětí fašismu za druhé světové války.

„Mýšlenkou památníku jsem byla tak zaujata, že jsem doma sama zůstat nemohla. Oblékla jsem se a vyšla ven; ani nevím jak, octla jsem se na silnici, která vede do Lidic. Byla stříbrná míhová noc... K půlnoci jsem došla k cíli. Stála jsem na opuštěné lidické pláni, kde na hrobách mužů hořela sta světél... světla mi přes slzy spívala v dlouhé zlaté čárky, ztrácející se v mlze, a v té mlze jsem tušila ucelenou kompozici svého nového díla. Na, tento zločin nemůže být vyjádřen v sochařství běžným a vžitým způsobem, symbolem jednoho, dvou nebo pěti dětí, ani postavami dítěte s matkou – vždyť lidické děti zůstaly bez ochrany svých maminek na pospas brutálních fašistických vrhů. Sem, na travnatou lidickou pláň, postavím houf dětí, v úzkosti semknutých v nedliný celek, osmdesát dva lidických dětí společně umučených, dětí od jednoho roku do šestnácti, DĚTÍ NARODA. Ještě to ráno jsem vytvořila první skicu...“

A teď sochařka už sedmý rok, dennodenně až osmnáct hodin, svůj sálb uskutečňuje. Když jsme ji navštívili v ateliéru, modelovala právě šedesátou druhou postavičku... „Ještě dvacet dětí,“ usmála se, „vím, to je ještě moc a moc práce...“ A my se na ni díváme s obdivem, to bude téměř deset let... deset dlouhých let práce na jednom jediném památníku... Pochopila, a proto dodala: „Pracovních plánů jsem měla dost a dost, ale pak jsem si řekla, že práce ti nejméně hrdinové války, nešťastné, bezbranné děti, které musely zemřít, si zaslouží, aby jim jedna žena věnovala devět nebo deset let svého života!“

Marie Vrbová
Fotografie Pavel Bruncík

PŘÍLOHA P VIII: VÝSTŘIŽEK NOVINOVÉHO ČLÁNKU, MLADÁ FRONTA, ČERVEN 1981

LIDICKÉ DĚTI

Podnes jsou symbolem utrpení, hněvu a nenávisti vůči válce a zřídlnosti fašismu. Jsou memorem za dvandcti miliónů dětí celého světa, všech sedmácti tisíců československých dětí, kterým válka vzala jejich dětský úsměv a život. Akademická sochařka Marie Uchytilová si v prvních poválečných měsících předsevzala, že těm, které nemohou války začít ani je ukončit a kteří jimi nejspíše trpí — dětem, věnuje veškeré své umělecké dílo. Před devíti lety začala pracovat na realizaci monumentu, na nějž se více než dvě desetiletí připravovala. Teď mu věnuje všechny svůj čas. Tisíce hodin umělecké tvorby nevinným obětem lidické tragédie. Zbývá ještě dokončit sedmáct dětských postavček z dvaosmdesáti. Do ateliéru ženy, která se ujala tohoto vznešeného poslání, přicházejí lidické ženy, vstupují návštěvy z domova i ze zahraničí, s pietou sklánějí obdiv k vykonanému dílu a přejí mu brzkou realizaci. Mezi nejvýznamnějšími byl i předseda Světové rady míru Romeš Čandra: „Děkuji vám za skvělou práci, kterou děláte pro mír. Celé va-

še dílo je věnováno velké věci — zabránit další světové válce. Lidice se už nesmějí opakovat.“ V návštěvní knize pražského ateliéru v Hodkovičkách jsou slova uznání a obdivu. Vzdáváme jej i my dnes, v předvečer události, kdy si znovu připomínáme tragédii, na niž nesmí lidstvo nikdy zapomenout.

ZDENEK HRABICA

FOTO: MF — E. FAZEK

Mladá fronta - červen 1981

**PŘÍLOHA P IX: VÝSTŘÍŽEK NOVINOVÉHO ČLÁNKU, TVORBA, 2.
3. 1983**

Působivé zákoutí na výstavě Výtvarní umělci životu a míru v pražském paláci U hybernů vytvořily práce dvou výtvarnic. Pro sochařku Marii Uchytlovou je protiválečné téma jejím celoživotním posláním, což potvrzuje i její plastika Mobilizace. Malířka Eva Prokopová-Kolmanová přitahuje pozornost návštěvníků dvěma monumentálními plátny Mír — lidské snažení a Mír — mateřství. (Snímek Karel Štoll)

Dostupné z:

NDK: TVORBA, 2. 3. 1983 [online]. [cit. 2023-05-17]. Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:ebf62360-cc65-11e8-9480-5ef3fc9ae867>

PŘÍLOHA P X: VÝSTŘIŽEK NOVINOVÉHO ČLÁNKU, SVOBODNÉ SLOVO, 1987

SVOBODNÉ SLOVO Středa 10. června 1987

Vyjít vstříc dětem

PRAHA (iv) — Nové úkoly v budování socialistické společnosti se promítají i do činnosti svazáckých a pionýrských kolektivů. Bude se o nich hovořit také na konferencích pionýrských pracovníků, které se uskuteční ve dnech 13. a 14. 6. v Pardubicích (republiková) a 20. a 21. 6. v Bratislavě (celostátní). Na program jednání se dostanou otázky spojené s potřebou komplexní výchovy dětí v pionýrských oddílech, včetně estetické, s nezájmem některých podniků a závodů uvolňovat pionýrské pracovníky pro letní tábory, s nedostatkem kvalifikovaných skupinových vedoucích, s požadavkem umožnit dětem spolurozhodovat o činnosti svých pionýrských oddílů, atd. Cílem konferencí je stanovit nové úkoly tak, aby se PO SSM stala skutečně dětskou organizací a život v pionýrském kolektivu byl přitažlivý a rozmanitý.

VCERA členové obvodní organizace Čs. strany socialistické v Praze 4 navštívili ateliér akademické sochařky M. Uchytlové, která jim vyprávěla o své práci na Památníku dětských obětí druhé světové války. O vznikajícím díle mj. řekla: „Vytvářím památník nikoliv běžným a vztýčeným symbolem v sochařství. Rozhodla jsem se jako symbol 13 miliónů dětských obětí druhé světové války ztvárnit jeden konkrétní zločin z tisíců, a to sousoším 82 dětí z Lidic, které byly společně udušeny v plynovém autě v Chelunu — 42 děvčátek a 40 chlapců ve věku od jednoho do šestnácti let.“ [od] Snímek: K. Venušová

POČASÍ DNES: Oblačno, mírně přeháňky, na východě a jihovýchodě zataženo s trvalejším deštěm. Denní teploty 15 až 18 stupňů. Ve čtvrtek bude polojasno s ojedinělými přeháňkami a bouřkami. V pátek polojasno, od severozápadu přibývání oblačnosti s přeháňkami a bouřkami. Ranní teploty ve čtvrtek 11 až 8, v pátek 13 až 9, odpolední teploty ve čtvrtek 22 až 25, v pátek 23 až 27 stupňů. Ve čtvrtek vychází Slunce ve 4.51 a zapadá ve 21.08, Měsíc vychází ve 21.32 a zapadá v pátek ve 4.33 hodin.

DENNÍ ZPRÁVY

- V Praze zahájila jednání Komise Československé akademie věd a Akademie věd SSSR pro spolupráci v oblasti přírodních a technických věd.
- Ve výstavní síni SNB, Pohraniční stráže a vojsk MV v pražské ulici Ke Karlovu byla otevřena výstava „Politický plakát — za mír a sociální pokrok“. Tvorbí práce zasláné do loňské mezinárodní soutěže vypsáné moskevským nakladatelstvím ÚV KSSS Plskát.
- Účelný a praktický dárek dostali občané Náchoda. Potraviný Hradec Králové otevřely na městské pěší zóně velkoprodějnu „Kamenice“, již čtyřladvacítou ve východočeském kraji. Moderní samoobslu-

● Desetileté výročí od prvního čs. vydání časopisu „Messemagazin international“ si připomněli účastníci setkání v Praze. Tento časopis si za dobu své existence vydobyl význačné postavení v obchodních

PŘÍLOHA P XI: DOPIS „PAMÁTNÍK DĚTSKÝCH OBĚTÍ VÁLKY“

Z konce 70. let

Památník dětských obětí války

V úkolové akci ČSVU v r. 1973 jsem na toto dílo obdržela stipendium 5.000,- Kčs. Dílo nemohlo projít závěrečným hodnocením této akce, neboť o m y l e m jsem byla pozvána k němu datem o den pozdějším...

V arch. soutěži v r. 1977 zakomponovala toto dílo řada našich předních architektů a týmů. Cituji závěrečný protokol této soutěže: "Soutěž splnila svůj účel - porota doporučuje vítězným architektům, aby zvážili možnost zakomponování ve své koncepci sousoší "Lidické děti" od ak. soch. M. Uchytlové./bylo jediným dílem věnovaným dětem/

Vítězní arch. - arch. Kutnar a arch. Zeman po shlednutí díla se rozhodli, že umístí v pietním území tento pomník dětem - "především pro jeho působivou kompozici jako sourodého a srozumitelného celku.."

"Památník dětských obětí války" není tvořen pro jakoukoliv architekturu - je záměrně řešen do volného, travnatého prostoru, který zdůrazní účín bezmocnosti a osamocení těch bezbranných umučených lidických dětí -v úzkosti semknutých v houf....

Přestavba byla však pozastavena / snad z finančních důvodů/ a má se čekat na nějaké další dořešení Památníku Lidice. "Památník dětských obětí války" je komponován do 60 ha volné travnaté pláňe pietního území a je nepravděpodobné, že by se v tomto prostoru cokoliv stavělo - nebo měnilo. To skromné místo - 8 X 2,5 m, které tento Památník zaujme, je v té obrovské rozloze " kapičkou v moři". A kdyby jednou si jakákoliv koncepce vyžádala pro něj jiné místo, je bez problémů přemístit jej, neboť bronzové sousoší bude montováno po částech, které k sobě nemusí být svařovány.

I z úsporných důvodů i politických je vyhovující instalovat jej nyní, neboť nezatíží státní rozpočet. Lid, aniž byla jakákoliv sbírka vypsána, posílá stále své příspěvky na uskutečnění tohoto S V Ě H O díla a nastřádal na jeho realizaci na konto SBČS Kladno 1,700.000,- Kčs. Jakmile bude povolena sbírka, budou brzy potřebné finanční prostředky k dispozici.

Proč by měly D Ě T I čekat další roky na svůj zasloužený Památník, kterého je právě d n e s tolik zapotřebí v úsilovném boji proti hrozbě nukleární války? Lidé milují toto dílo a přejí si aby promluvil! Bylo by nespravedlivé, kdyby lhostejnost, nebo zášť mohla zvítězit nad láskou k dětem. Celé toto dílo je dílem lásky a bolesti, hněvu a hrůzy z utrpení dětí ve válce. Koikrát už v dějinách odborníci odsoudili dílo a budoucnost prověřila, jak lid neomylně poznal co mu náleží.....

Marie Uchytlová

PŘÍLOHA P XII: DOPIS LIDICKÝCH MATEK

Vážení sovětští přátelé!

V červnu letošního roku bude hostit naše země účastníky Světového kongresu za mír a život, proti jaderné válce. Na přípravě zdárného průběhu, pro lidstvo tak důležitého jednání se podílí řada předních našich i zahraničních umělců, kteří svým vystoupením chtějí vyjádřit svůj podíl v boji proti největšímu zlu lidstva - válce.

Na jednom z kulturních programů připravovaných pro účastníky kongresu se podílejí i Vaši soudruzi - kameraman a výtvarník Alexander Špinov a herečka Aida Černova.

S oběma soudruhy jsme se setkali u nás v Lidicích a velmi nás zaujalo jejich vyprávění o zájmu sovětských lidí o konání kongresu, o všem co sovětští lidé, bez rozdílu pohlaví i věku dělají, aby účinnost jednání Světového kongresu měla kladné výsledky pro zachování míru.

Nás lidické ženy a děti aktivita zejména Vašich žen neudivuje, známe jejich utrpení, protože jsme stejnou bolest prožívaly v červnu 1942, kdy nám němečtí fašisté vyrvali z náručí děti a převážnou část jich zardousili v plynové komoře.

Jejich hrůzu, ale i otázky v jejich očích - proč mají umírat - zachytila naše akademická sochařka Marie Uchytlová, která pracuje na ztvárnění pomníku 82 lidických dětí, které symbolizují miliony dětí usmrcených ve druhé světové válce.

Jako součást kompozice tohoto pomníku jsou žulové desky, ve kterých by byly vytesána počty dětských obětí z jednotlivých států.

Velice bychom přivítaly, kdyby Váš výbor tuto myšlenku podpořil a ujmul se odeslání desky do Lidic, na které by byl uveden počet sovětských dětí, které vinou německých fašistů zahynuly.

V naší zemi myšlenka na vybudování Památníku obětem lidických dětí, který má symbolizovat oběti všech dětí zahynuvších v letech 1939 - 1945 nejen v naší zemi, ale i v ostatních zemích, kde válka zanechala krutou daň.

V naší zemi myšlenka na vybudování Památníku obětem lidických dětí, který má symbolizovat oběti všech dětí zahynuvších v letech 1939 - 1945 nejen v naší zemi, ale i v ostatních zemích, kde válka zanechala krutou daň.

Velkou iniciativu projevily zejména československé ženy, které vyvolaly založení u Státní banky československé v Kladně konta pod číslem 5829-141 - Pomník lidických dětí a na který zasílají příspěvky na jeho postavení u nás v Lidicích v areálu zničené obce.

Tím tento monument nabývá internacionálního významu zejména v současné době, kdy většina žen se znovu obává o životy svých dětí.

Šimprón	Šebřová	Šoklová E.
Pokorná B.	Škálavá	Katková
Kudová R.	Pačková J.	Šelecká
Murlová L.	Čimčíková	Doubnerová
Klimová J.	Čížková	Marie Káčová
Peláková	Švablová H.	Čtrnáctá E.
Nová J.	Šteblková V.	Čtrnáctá
Pěšková	Matoušková	Šichová Anna
Bílková	Šmullerová K.	Šimková Karel.
Frycová	Štěpánková E.	Čížková Zdenka
Jamňáková	Šoklová A.	Štěpánková Marie
Štěpánková	Vanklová J.	Měsíková Zdenka
J. Brannová	Šalimová	Štěpánková
V. Štěpánová	Šulová	Šoklová Zdenka
Štěpánová	Šušková L.	Lukášová
Štěpánová	V. Štěpánová	Šoklová E.
Štěpánová	Štěpánová Zdenka	
	Štěpánová Zdenka	
	Štěpánová Zdenka	

PŘÍLOHA P XIII: DOPIS TAJEMNÍKU ÚV KSČ, 22. 5. 1987

Praha dne 22. května 1987

Vážený soudruhu tajemníku,

v roce 1982 jsem Vás telefonicky prosila o pomoc. Jednalo se o moji sochu Lidická matka, kterou jsem vytvořila pro výstavu u Hybernů, a současně o sochu Mobilizace, které údajně nebyly přijaty na tuto výstavu. Socha Lidická matka měla výbornou kritiku v Tvorbě, která způsobila, že na výstavě k výročí lidické tragedie ve Stře-dočeské galerii ji spatřilo neobvyklé množství lidí, z nichž mnozí mi poslali děkovné dopisy a mnozí navštívili můj ateliér. Všichni mi sdělovali, že jim bylo řečeno na jejich dotaz, proč nejsem uvedena v katalogu této výstavy, "že jsem dodala pozdě materiály pro katalog". Samozřejmě toto jako vždy byla naprostá lež. Boykot sochařů mne a mého díla začal, tuším, když ministr financí vybral k realizaci můj návrh na československou korunu. Ale i dříve jsem zažila na sobě a svém díle řadu nespravedlností. Tehdy v roce 1982 jste mi řekl do telefonu, abych Vám o všech těchto nespravedlnostech napsala. Popsala bych tolik listů papíru, že byste je asi sotva četl.....

S. dr. Klusák, ministr kultury, na můj telegram odpověděl telegramem, abych nedělala paniku, že moje socha Lidická matka se nalézá u Hybernů. Po celou dobu výstavy "Umělci životu a míru" se sice tato socha nalézala u Hybernů - ale ve skladišti a po celou dobu výstavy nebyla vystavena /a já jsem ji dělala při zápalu plic, aby byla pro tuto výstavu včas hotova.../. Považuji za svou povinnost splatit naší společnosti svůj dluh za stipendium, které mi umožnilo pětileté studium na AVU. Koho to z kompetentních činitelů za těch 42 let mého vytrvalého boje za mír zajímalo?

Jelikož nyní, jak se zdá, nastává doba jakéhosi obrození spravedlnosti, mohli bychom na všechno, co bylo, zapomenout a řešit věci z nových hledisek... Dne 4. června 1986 bylo mé dílo "Památník dětských obětí války" schváleno vládní komisí v plném rozsahu do bronzu do exteriéru lidického pietního území. Do dnešního dne - a bude tomu již rok - jsem kromě několika blahopřání nebyla o tom vůbec nijak vyrozuměna. Neobdržela jsem ani nejmenší finanční pomoc třeba ve formě tvůrčího stipendia pro toto dílo nebo zálohy na toto dílo, které vytvářím v rámci volné tvorby ve vlastní režii již patnáctý rok. Přirozená láska člověka k dítěti, která není vůbec v boji proti válce využita, je však obrovskou silou v našem úsilí za světový mír. To jsem si ověřila ve svém ateliéru za těch 15 let "otevřených dveří"

mé školy míru. Prošly jí za tuto dobu desetitisíce lidí z naší země i z mnoha zemí z východního i západního světa. Nebylo mezi nimi jediného člověka, který by nebyl býval hluboce dojat a který by si byl nepřál aby toto dílo za mrtvé i živé děti světa promluvílo..... Za těch 15 let sotva byl jediný den, kdy někdo nepoložil k nohám lidických dětí v mém ateliéru čerstvé květy. Je hanobné, "Co" se snaží tomuto dílu "šlápnot na krk". Dnes už Vám to mohu říci, přesto, že jsem dalá slovo, neboť je mrtev.....S. Dušan Konečný, který mě navštívil "inkognito" /znala jsem ho však z našich svazových schůzí a netajila jsem mu to/ chtěl mé dílo vidět. Po dlouhém mlčení mi řekl, že se výbor Svazu usnesl, že se na toto dílo nikdy nepřijde podívat a nikdy ho neschválí. A že on byl požádán výborem Svazu, aby napsal ostrý článek do Rudého práva, aby se "tomu" konečně "šláplo na krk". Rozplakala jsem se: "V roce 1942 už těmto dětem "někdo šlápl na krk" a uskutečnil se tak zločin, který otrásl svědomím světa. Není Vám nyní hanba vyslovit toto před tváří těchto dětí? Je pro mne hrozné, která obětují vše ve svém životě myšlence, aby se na utrpení dětských obětí válek, jako vždy, už nikdy nezapomnělo, že vrcholný orgán československých umělců, kterým svěřil náš lid v důvěře rozhodování o tom nejlepším, co bude pro něj našimi umělci vytvořeno, chtějí "šlápnot na krk" dílu, které je prvním sochařským dílem od počátku našeho státu, na které, aniž byla vypsána jakákoliv sbírka, lidé ze všech koutů naší země spontánně začali posílat do Lidic a na Středočeský kraj své finanční příspěvky, jako svůj souhlas s tímto dílem... Není to sympatie k mé osobě, ale k myšlence tohoto díla, které bojuje proti válce." - Řekl mi: "Je mi hanba..."

Dalším neuvěřitelným záměrem je, že byla téměř akceptována myšlenka zničit politickou působnost tohoto díla umístěním Památníku 13 milionů dětských obětí druhé světové války, symbolizovaného sousoším 82 hromadně popravených lidických dětí - v sádře - v jakémsi betonovém sklepi! To by byl býval první pomník padlým na světě, umístěný pod střechou - v "nicmateriálu" jako je sádra....

Píši Vám tento dopis v důvěře, že s tím něco uděláte, alych nemusela každý rok ztrácet vyprášený termín k lití ve slévárně ZUKOV, pro absolutní nedostatek finančních prostředků k odlití sousoší do bronzu..... /Nyní mám termín pro jednoho hochu za 65.000 Kčs, ale nemůžu tento obnos - budu si opět muset na něj vypůjčit?/ Lituji nyní, že jsem nevzala od nikoho nikdy ani korunu..... všechny lidi, kteří mi přinášeli peníze, abych mohla toto dílo tvořit, odkazovala jsem na účty do Lidic a na Středočeský kraj. Mohla jsem po zaplacení darovací

daně mít tyto peníze k dispozici a nemusela jsem žebrať dnes o lásku k dětem u zlých lidí, kterých, jak jsem se přesvědčila, je v podstatě na štěstí velmi málo..... Skoro by člověk uvěřil, že se poctivost nevyplácí, kdyby v ní nevěřil tak skálopevně.....

Nikoho z našich kompetentních činitelů, až na několik čestných výjimek, za celých 15 let nezajímala idea mého angažovaného díla, přestože zajímala a zaujala lidi z celého světa, kteří přijíždějí a přijíždějí ze všech míst zeměkoule, aby se s tímto dílem osobně mohli seznámit, přestože jsem nikoho z nich nezvala, protože nikoho z nich neznám.....

Je to neuvěřitelné vzhledem k naší obrovské celospolečenské snaze o boj za mír. Je to neuvěřitelné, jak tvrdošíjně dosud přežívá v našem socialismu z minulých dob zástiplný postoj odborníků k dílu kolegyně, které zaujalo svět pro svoji aktuálnost a prostotu myšlenky lidskému srdci tak blízkou, pro svoji čistotu, pravdivost, nezištnost a lásku a pro myšlenku spolupráce a přátelství mezi národy..... Je to v podstatě totéž, jako když chtěli odborníci vnutit Smetanovi, že tři věty "Mé vlasti" je až dost!.....

Děkuji Vám z celého srdce, že jste měl trpělivost tento můj dopis přečíst.....

Nebylo by možné, abych mohla říci členům ÚV KSČ v krátkém slyšení při nějakém jejich užším shromáždění, proč jsem v roce 1945 ve svých 21 letech vypověděla válku válce, proč jsem se stala sochařkou za právo dětí na život a proč trvám za všech okolností 42 let ve svém boji?.....

Vaše sochařka

P.S.

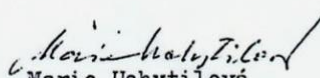
Opisuji Vám část jednoho ze zápisů v mých pamětních knihách od učitelů z Prahy-východ ze dne 13. 3. t. r.:

"Kdyby každý, kdo připravuje návrhy na zbrojení, postál chvíli v jejím ateliéru, již nikdy by nechtěl nic jiného než mír....."

Vážený soudruh

ing. Josef H a v l í n
tajemník ÚV KSČ

nábřeží Ludvíka Svobody 12
P r a h a 1

Marie Uchytílová
akademická sochařka

Praha 4-Hodkovičky
Klánova 22
č. telefonu 46 10 52
směr. číslo 147 00

PŘÍLOHA XIV: INFORMACE O PAMÁTNÍKU DĚTSKÝCH OBĚTÍ VÁLKY, PROSINEC 1981

Informace o Památníku dětských obětí války

V nejšťastnějších dnech mého života mi radost z osvobození zastřela hrůza, hněv a žal nad strašným osudem dětí v právě ukončené válce. Rozhodla jsem se obětovat vše, aby nebylo nikdy zapomenuto utrpení těch milionů maličkých nevinných mučedníků.

Sochařství mi bylo tím nejsrozumitelnějším a nejpřesvědčivějším prostředkem Abych mohla vytvořit Památník dětských obětí války, vystudovala jsem speciální školu prof. Španiela na pražské Akademii. Abych dobře poznala děti, vyučovala jsem 18 let S veškerou profesionální zodpovědností jsem se 27 let připravovala na dílo, které vytvářím z bytostné nenávisti k válce a nezměrné lásky k dětem. Chci, aby měly děti světa někde malý kousek země, kde by mohly dát konečně svůj neumlčitelný hlas proti válce

Vytvářím Památník dětských obětí války nikoliv běžným a vžitým symbolem v sochařství. Rozhodla jsem se jako symbol 13ti milionů dětských obětí druhé světové války ztvárnit jeden konkrétní zločin z tisíců. Vytvářím sousoší 82 dětí z Lidic, které byly společně udušeny v plynovém autě v Chelmnu/42 děvčátek a 40 chlapců ve věku od 1 do 16 let/.

Spolehnutí na železné zdraví a nezdolnou vůli našich jihočeských rodů vzdala jsem se milované pedagogické práce a na dluh postavila atelier. Na díle pracuji 9 let - až 18 hodin denně včetně všech sobot a nedělí bez sebemenší dovolené. Přes 40 000 hodin jsem již prostála a proklečela v této nepřetržité práci - bez jakékoliv finanční pomoci.

Lidé, aniž byla vypsána sbírka, nastřádali zatím na realizaci tohoto díla u SBČS v Kladně na účtu "Památník lidických dětí" 1,699.000 Kčs.

V současné době je vytvořeno 66 postav v úměrné nadživotní velikosti Myslím, že je to poprvé, kdy je použito k vyjádření tak závažného úkolu, jakým je sochařské politické bojující dílo, pouze samotného dítěte, a to dítěte v každém jeho věku, v situaci lidsky nejtragičtější - na prahu mučednické smrti. Moje práce je psychicky velmi náročná, neboť utrpení všech těch dětí musím prožívat neustále znovu

Sousoší je samostatnou nedílnou ucelenou figurální kompozicí, řešenou do volného prostoru. Není vázáno na žádnou architekturu. Přes neobvyklý počet postav je plastikou v podstatě skromnou. Zaujme necelých 20 m². Prošlo úspěšně dvěma soutěžemi /1973 a 1976/. /Spotřeba bronzu-kov jediného zvonu z Hradce Králové v Bílé věži/.

Od prvního zveřejnění desetinného modelu Památníku na sjezdu SPB v r. 1973 plní toto dílo své politické poslání. Tisíce lidí z naší země i z mnoha zemí východních a západních, kteří dílo shlédli, bez výjimky mu porozumněli, milují je a přejí si, aby promluvilo. Zvláště na mladé lidi, kteří znají hrůzy války pouze zprostředkovaně, působí sugestivně svým pojetím a otřesnou pravdivostí. Srozumitelně varuje: "Takový je fašismus - taková je válka - boj za mír je jediná naděje tvých dětí"

Tvořím tento Památník s myšlenkou, že bude ten bezbranný, opuštěný, v úzkosti semknutý houf dětí, který není ani "školkou", ani "panoptikem", ani "gigantomanií", ale poctivou dřinou s obrovským politickým účinem, stát na travnaté rodné lidické pláni, aby se na tomto národu posvátném místě, kde zločin fašismu je výkřikem nikdy nedozrnlým, stal neumlčitelným hlasem milionů mrtvých a všech živých dětí světa proti barbarství války nedůstojné civilizovaného lidstva.

Počet dětských obětí druhé světové války budou dokumentovat kamenné desky, umístěné v blízkosti Památníku. Na těchto deskách, zaslaných ze všech zúčastněných států, bude vytesán počet dětských obětí a název země. Tak budou miliony dětských obětí zastoupeny v tomto jediném Památníku - umístěném uprostřed Evropy.

Prosinec 1981

prof. akademická sochařka Marie Uchytilová
členka Svazu českých výtvarných umělců

PŘÍLOHA P XV: DOPIS LIDICKÝCH ŽEN A MATEK, PROSINEC 1981

My lidické ženy a matky si přejeme,

aby "Památník dětských obětí války", dílo akademické sochařky členky SČVU Marie Uchytílové, bylo odlito do bronzu a instalováno do volného prostoru, kde stávala naše zničená obec Lidice.

Mýšlenka vytvořit jako symbol 13 milionů dětí usarcených ve druhé světové válce sousoší 82 našich dětí, které vyrvány z našeho náručí byly společně umučeny, je jedinečná, neopakovatelná, otřesná ve své dokumentární pravdivosti, každému člověku bez výjimky srozumitelná. Jsme vděčné, že dílo tvoří sochařka - žena a matka. Jsme dojaty její láskou k dětem, hlubokým porozuměním toho zoufalství, bolesti a hrůzy, která poznamenala navždy i naše životy....

Připojujeme se tímto k přání tisíců lidí z naší země i z mnoha jiných zemí, kteří dílo shlédli a přejí si jeho realizaci. Dokladem této skutečnosti je, že lidé, jednotlivci, skupiny, kolektivy BSP, SSM, SPB a ČSŽ přinášeli umělkyni své finanční příspěvky. Nikdy ničeho nepřijala - "aby byly nastřádány finanční prostředky na odlití tohoto díla do bronzu....", každého odkázala na účet u SČS Klaano, který byl naším MNV založen za účelem realizace tohoto díla.

S rozhořčením protestujeme proti nehorázným pomluvám rozšiřovaným o tomto poctivém díle naší sochařky, která kromě jiných významných veřejných prací je i autorkou naší jednokorunové mince. Už sám argument, že toto dílo "není schváleno", zpochybňuje přístup našich odborníků sochařů-mužů k tomuto výjimečnému a nám tak drahému dílu. Leckde u nás stojí schválená sochařská díla, která jsou pro lidi jen nic neříkající - drahou dekorací. Památník dětských obětí války prošel úspěšně dvěma soutěžemi a v roce 1973 obdržel 5 000 Kčs tvářičího stipendia. Naši sochaři za 9 let dílo neshlédli, zatímco významní sovětsí umělci, kteří dílo viděli, jsou jeho ideou i ztvárněním nadšeni.

Posledním přáním jedné z nás zemřelé soudružky Františky Hroníkové, která ztratila nejvíce dětí, bylo, aby sochařka Uchytílová přes všechny hrozné překážky nepřestala na díle pro památku našich nešťastných dětí pracovat a aby je dokončila. Naše sochařka jí to slíbila.

Žádáme, aby byla povolena sbírka na úhradu realizace tohoto díla do bronzu. Dále žádáme, aby byla uvolněna částka 1,699.000 Kčs, která byla až dosud našetřena naším lidem, aby mohla sochařka Marie Uchytílová toto dílo bez neustálých finančních starostí dokončit. Podmínky, za kterých toto dílo vzniká, jsou nedůstojné naší socialistické společnosti.

Sochařka Marie prostála a proklečela při práci na tomto díle přes 40.000 hodin bez sebemenší finanční pomoci. Pracuje nepřetržitě 9 let, 10 - 18 hodin denně, bez společenské objednávky, pouze z nezvratného přesvědčení, že je třeba, aby měly ueti někde na světě místo, kde by mohly konečně dát svůj neumlčitelný hlas proti válce. Toto dílo je projevem hlubokého lidského přesvědčení, soustředění a odříkání a nadlidského úsilí, jaké bývá v socialistických státech společensky vysoko ocenováno. V současné době je vytvořeno již 60 postav v nadživotní velikosti. Přes neobvyklý počet postav je dílo

v podstatě skromné, zaujme necelých 20 m² plochy v 60 ha našeho pietního území. Spotřeba bronzu je stejná jako byla na jediný zvon v Bílé věži v Hradci Králové.

Žádáme, aby tyto skutečnosti byly konečně vzaty na vědomí, a aby věci byly uvedeny na pravou a spravedlivou míru, aby nebyly naší vyspělé společnosti k hanbě.

Přejeme si, aby toto dílo, jemuž naše zocharka obětovala celý svůj soukromý i tvářící život, nepřišlo nazmar, aby toto vysoce angažované dílo v boji za světový mír došlo zaslouženého uznání, aby bylo odlito do bronzu a umístěno tam, kam podle názoru všech lidí patří - do Lidic.

Lidické ženy a matky - lidičtí občané

Prosinec 1981

Marie Polnáková
Růžena Marádová
Kovářská Božena
Brabová Růžena
Maršalová
Marešková
Rohová J.
Čepková M.
Kýblová
A. Dvořáková
Čandová
Bubenčí
Marie Černá
Chrástová Emília
Jonečková L. K.
Šolcovská Jaroslava
Emilie Rohlavá
Marie Vozníková
Marie Jermáková
Anna Štěpánová
Věra Matušková
Kamila M.
Klásova Růžena
Marie M.
Reková A.
Raňková Z.
Jiřina R.
Kovářská K.
Fujská R.
Peková B.
Foková B.

Prokora L.

Ch. Kura L.

B. Kura L.

Ch. Kura L.

Kura L.

Kokukura M.

Mura L.

Kimora A.

Ch. Kura L.

Ch. Kura L.

Ch. Kura L.

Kura M.

Kura

Ch. Kura L.

P. Kura L.

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Ch. Kura L.

Ch. Kura L.

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

Kura

PŘÍLOHA P XVI: INFORMACE O PAMÁTNÍKU, POZNÁMKA NA OKRAJI 1986

Informace o Památníku dětských obětí války

Radost z osvobození zastřela mi hrůza, hněv a žal nad strašlivým osudem dětí v rukou fašistických vrahů. Rozhodla jsem se obětovat vše, aby nebylo nikdy zapomenuto utrpení těch miliónů nevinných maličkých mučedníků. Abych mohla vytvořit památník dětských obětí války, vystudovala jsem pražskou Akademii a 18 let vyučovala, abych dobře poznala děti... 27 let jsem se připravovala na dílo, které vytvářím z bytostné nenávisti k válce a z nezměrné lásky k dětem.

Vytvářím památník dětských obětí války způsobem netradičním, nikoliv symbolem dvou nebo tří postav, jak je běžné a vžitě v sochařství. Jako symbol miliónů dětí světa usmrcených válkou v našem krutém století jsem se rozhodla ztvárnit jeden konkrétní fašistický zločin z tisíců. Vytvářím sousoší 82 dětí z Lidic, které byly společně udušeny v Chelmu.

Abych mohla památník vytvořit, vzdala jsem se milované pedagogické práce a na dluh jsem si postavila ateliér. Na díle pracuji nepřetržitě 7 let 12 až 18 hodin denně včetně sobot a nedělí, bez sebemenší dovolené a jakékoliv finanční pomoci. V současné době je již vytvořeno 62 postav v nadživotní velikosti. Myslím, že je to poprvé, kdy je použito k vyjádření tak závažného záměru, jakým je bojující politické sochařské dílo, pouze samotného dítěte, a to dítěte v každém jeho věku, v situaci lidsky nejtragičtější - na prahu mučednické smrti. Zvláště psychicky je tato práce velmi náročná, neboť utrpení všech těchto dětí musím prožívat neustále znova a znova.

Sousoší je nedílnou, ucelenou figurální kompozicí, řešenou pro všechny pohledy do volného prostoru. Přes neobvyklý počet postav je plastikou v podstatě skromnou. Zaujme necelých 20 m². Spotřeba kovu k odlití tohoto díla podle slévárny Zúkov nepřekročí 10 t /1/5 roční spotřeby této slévárny/. Kov jest však již sebrán a připraven zejména na několika místech naší vlasti. Od prvního zveřejnění díla na sjezdu SPB v roce 1973 plní toto dílo své politické poslání. Během jeho vzniku jej shlédly již tisíce lidí z naší země i z mnoha jiných zemí. Všichni jsou jednotného názoru, že dílo svým pojetím a otřesnou pravdivostí působí sugestivně a zvláště mladé lidi, kteří znají hrůzy války pouze zprostředkovaně, srozumitelně varuje: Takový je fašismus! Taková je válka! Boj za mír je jediná naděje tvých dětí!...

Památník dětských obětí války může stát kdekoliv na světě, právě tak jako může stát v Lidicích. Tvořím jej s myšlenkou, že ten bezbranný, opuštěný, v úzkosti semknutý houf dětí bude stát na travnaté rodné lidické pláni, aby se na tomto národu posvátném místě, kde zločin fašismu je výkřikem nikdy nedoznělým, stal neumlčitelným hlasem miliónů mrtvých dětí a všech živých dětí světa proti barbarství války, nedůstojné civilizovaného lidstva.

Počet dětských obětí druhé světové války budou dokumentovat kamenné desky umístěné před Památníkem. Na těchto deskách, zaslaných ze všech zúčastněných států, bude vytesán počet dětských obětí a název země. Tak budou milióny dětských obětí války zastoupeny v tomto jediném památníku - umístěném uprostřed Evropy.

1978

*Kyri je generaci patnáct
rok (jestli dle S. postar)*

*Marie Kubytová
1986*

Nedávno mi stačila jedna neděle k tomu, abych obešel většinu nejvýznamnějších výstav, které čerenuv Praha nabízejí. Bylo těch dojmů a prožitků až příliš mnoho najednou: teckdy tu musí konfrontovat zcela rozdílné tvůrčí přístupy a výtvorné názory. Kromě různých poučení o výpoji moderního výtvarného umění nebo o některých vztazích nového umění ke Skandinávím (byl jsem i na Munchově výstavě, ale o té už tvořba psala), jsem při této „spanilé lide“ pražských galeriích získal především řadu podnětů k zamyšlení nad vztahem umělce ke skutečnému dnešnímu světu.

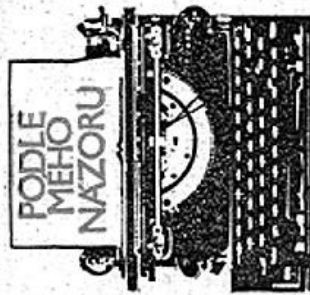
Klíčovou výstavou letní sezóny je již dávná expozice boje a zápasy, o níž v tomto čísle píše podrobně Luboš Hlaváček. Myslim, že by si ji neměl nechat ujít nikdo, kdo chce znát hlavní proudy našeho moderního výtvarného umění a jak reagovalo na fašistické ohrožení naší republiky. Název výstavy nám připomíná, že stejnojmenným cyklem Emil Filla signalizoval již v polovině třicátých let důrazně nebezpečí, které ohrožovalo Evropou. Začal svůj soubor malovat už yok před P. cassovou Guernikou. A nebyly to jen jeho monumentální oleje, grafické listy a plastiky, u Filly tvorba vždy byla nerozlučně spojena s nezávislou činností publicistickou, organizátorskou a s veřejnými vystoupeními. Není divu, že byl umělec jednou z prvních obětí nacistických rasizů: už v červnu 1939 byl zatčen a celou válku strávil v koncentracním táboře. Těžko si představit výraznější příklad spořečenského angažovanosti umělce, než ho naplnil svým životem a dílem Emil Filla.

20

ČÍSLO 26

tvorba
30. ČERVENA 1982

Velká reprezentační výstava díla malíře Endreho Nemeso ve Vatikánském muzeu je to svět rozšířený a rozložený až do obzářných detailů, malíř pak tyto fragmenty skutečnosti skládá do kompozic, jejichž výpověď je velmi nejasná. Erik Lindgren v katalogu připomíná blízkost Nemesovy malby kajíkovu vidění světa a dramatik Peter Weiss charakterizuje tematiku těchto obrazů takto: „...bolest nad zánikem celé jedné kultury spíše zesílila, pohled na naši dobu, na dějiny jedné poloviny století, se dá-

le rozověřel a méně než kdy jindy se ostýchá říci lidského utrpení...“ Přiznám se však, že poselství tohoto díla ke mně příliš nedoléhá a nemám záda výtvarná působivost Nemesových obrazů je taková, aby vůbec mohla přitáhnout širší okruh diváků. Je zřejmé, že motivací k organizování této rozsáhlé výstavy byly spíše důvody kulturně diplomatické a uznání Nemesova přispěbou k rozvoji švédsko-československých kulturních styků a k propačat našeho umění ve Skandinávii, než snaha při-

nést nové impulsy našemu výtvarnému umění. Nemesovo vlivné vidění světa asi s těžší může ukazovat našim umělcům cestu k socialistické tvorbě.

Jestliže Nemesova výstavka skutečného odrazu to, jak prožil krutou dobu umělce, který koncem třicátých let utíká před hrozbou nacistické rasové genocidy z Prahy do Skandinávie, na výstavě vystavě ve Sféroběžské galerii našel soběctví, jak se vyrovnával se zážitkem hitlerovské okupace a tragédie Lidte naší výtvarníci.

Jsou zde některé silné obrazy, jako je Brožovo plátno, Jiroučkovo Rekviem, díla Lámira Stádelého, Jaroslava Hořánka, A. V. Srdčka, grafika Euy Prokopové, velmi dobrý soubor plakátů, které vycházely k výročí lidické tragédie, ale nejvýraznější pasáží na návštěvníky v této expozici sochařské práce — at už Panagrátova Lidická žena, Cremerova Zlatýcei, nebo plastiky Josefa Malejovského, Ladislava Nováka, Václava Maršala. Dominantní dojem však zanechává práce Marie Uchytlové Lidická matka. Jméno této sochařky, která zasvětila ztvárnění lidické protidělnického politického selské části své tvůrčí dráhy, nevidíme sice v katalogu výstavy — ale je dobré, že tu najdeme její díla: kromě Lidické matky a modelu jejího Pa-mátníku dětských obětíem války je tu několik jejích medailí, zejména působilá práce Památce lidických dětí z roku 1972. Jestliže se dnes tolik hovoří o společenské angažovanosti umělce, tvůrčí úsilí Marie Uchytlové jako by ztělesňovalo naprostě zaujetí tématem, jímž lze burcovat lidi k spolupráci na zápasě proti silám nelskosti a zmaru. Už deset let pracuje tato sochařka — bez přestávky, že její díla svou končnou podobou přesvědčí o nezbytnosti své realizace — na svém projektu památníku, kde v skupinovém sousoší abozosmdesátí po-

stav lidických dětí, které byly zplýno-vány v nacistickém koncentračním tá-bore Chelm, chce učít památku všech nevinných dětských obětí nálezých ja-tek. Marie Uchytlová má u nás hodně sympatizujících, kteří drží palce její ne-získané obětavosti a až domklohoké oddanosti dílu, tvůrčí pečlivosti, oběta-bosti, to všechno však ještě v umění ne-rozhoduje o výsledné hodnotě díla. V-me například, že velký celoživotní pro-jekt Alfonse Muchy, Slouanská epopej, kterému věnoval rosně města a léta svého žití, nakonec nesplnil jeho obě-kdávám a také v bilanci jeho tvorby ne-patří k nepřehlednějším položkám. Proti-že však absolutní tvůrčí zánicemi Mari Uchytlové je dnes nežim neobčejný a vzácným a může být vzorem pro všechny oblasti našeho života, oti-bych všechny její citlivé a sympatizuj-cí pozvat do Sféroběžské galerie pod-vat se na její sochu Lidická matka, kt-rá představuje opravdu završené s-urchnané dílo výrazně sochařské li-vence a čistého tvaru. Hovoří jednodu-ně k divákům všech generací: k těm kteří na lidickou výstavu přicházejí, ab-si oživilí své kruté okupační zážitky stejně jako k mladým posluchačům AVU, často dosti skeptickým k tomu, c-mohou na takovéto výstavě „starších pi-ně“ očekávat. Ale i oni stojí před pla-tkou Uchytlové s obdivem a respektem k jejímu originálnímu a modernímu př-jetí.

Boje a zápasy dnešního světa se tod-pronitají i do tvůrčích dělen, atelierů pracoven současných umělců: jde o to-aby k nim dovedli vždy řet své děln-thostejným.

Vladimír Solec

**PŘÍLOHA P XIX: DOHODA O SOUHLASU S UŽITÍM DÍLA PAMÁTNÍK
DĚTSKÝCH OBĚTÍ VÁLKY MEZI MAJITELI AUTORSKÝCH PRÁV A
PAMÁTNÍKEM LIDICE, 7. 1. 1993**

D o h o d a

o vypořádání dědictví k autorským právům z pozůstalosti po zemřelé Marii Uchytílové-Kušové k dílu Památník dětských obětí války, sousoší 82 dětských postav v nadživotní velikosti, uzavřená níže psaného roku, měsíce a dne mezi spoludědici Jiřím Václavem Hamplem a Sylvií Klánovou ve smyslu právní úpravy občanským zákoníkem a autorským zákonem.

Jiří Václav Hampl a Sylvia Klánová svolují v souladu s autorským zákonem k užití výše uvedeného díla, t. j. ke zhotovení jednoho bronzového odlitku a jeho umístění v pietním území v Lidicích. Z hlediska ustanovení autorského zákona je tato dohoda smlouvou o užití díla uzavřenou mezi dědici autorských práv po zemřelé Marii Uchytílové.

Jiří Václav Hampl a Sylvia Klánová přijímají na úplné majetkové vyrovnání autorské odměny k výše uvedenému dílu a pro výše uvedený účel autorskou odměnu v symbolické výši jedné československé koruny.

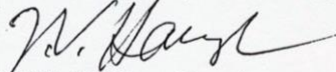
Výše uvedené svolení k užití díla a k převzetí symbolické odměny je odůvodněno tím, že odlití a instalace sousoší na místě v pietním území v Lidicích je financováno sbírkou z příspěvků veřejnosti a je určeno pro bezúplatný převod do majetku a péče obce Lidice k důstojnému uctění památky zavražděných lidických dětí jako symbolu všech dětských obětí válek.

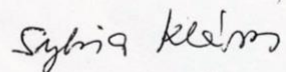
Jiří Václav Hampl a Sylvia Klánová se neodvolatelně zavazují, že o schválení této dohody požádají soud v rámci dědického řízení o pozůstalosti po zemřelé Marii Uchytílové-Kušové. Oba podepsaní souhlasí s tím, aby s platností od dnešního dne bylo s uvedeným dílem neodvolatelně disponováno k výše uvedenému účelu oběma spolky na základě jimi zvlášť vzájemně uzavřené dohody o technickém, administrativním a finančním zabezpečení díla.

Výtisk této dohody se předává okresnímu úřadu v Kladně a obecnímu úřadu v Lidicích a dále obvodnímu soudu v Praze 4 se žádostí o schválení dohody v dědickém řízení o pozůstalosti po zemřelé Marii Uchytílové.

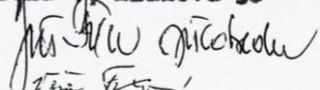
Kdyby v budoucnu měla být tvrdí činnost autorů po úhradě nákladů až k odlití /včetně cizelování a patinování/ a umístění díla v pietním území v Lidicích nějakým způsobem oceněna, oba podepsaní souhlasí s tím, aby případná odměna nad rámec této dohody byla mezi autory a dědice autorských práv rozdělena podle příslušných zákonů ustanovení.

V Plzni dne 7. ledna 1993.

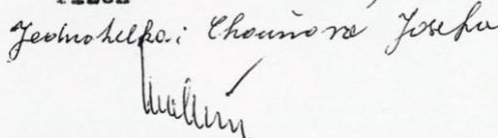
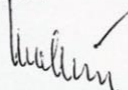

Jiří Václav Hampl
narozený 10. 9. 1929
bytem Praha 4-Hodkovičky
Klánova 38

Sylvia Klánová
narozená 31. 7. 1949
bytem Plzeň-Škvrnany
Macháčkova 27

za Spolek pro realizaci sousoší
Památník dětských obětí války
Praha 4, Klánova 38

Za Spolek za právo dětí na
život pro realizaci sousoší
Památník dětských obětí války
Plzeň

Jednotelka: Chouinová Jarka

**PŘÍLOHA P XX: ZVLÁŠTNÍ PÁTRACÍ OBĚŽNÍK MINISTERSTVA VNITRA
„LIDICKÉ DĚTI“, 1945**

MINISTERSTVO VNITRA
ODBOR PRO POLITICKÉ ZPRAVODAJSTVÍ

LIDICKÉ DĚTI

ZVLÁŠTNÍ PÁTRACÍ OBĚŽNÍK ČÍS. 2.

Hana Kocárovská

Věra Urbánová

Alena Nočí

Ludmila Kovařčíková

Jitka Moravcová

Věra Kojčková

Hana Špatlová

Jaroslava Ranašová

Josef Šučlý

Puchmeltrová Vneslavava

Šorňková Jaroslava

Pálková Marie

Matějková Marie

Čermáková Božena

Peřichová Emilie

Kaimlová Anna

Bělínová Anna

Bělínová Jaroslava

**PŘÍLOHA P XXI: DNES MÁ SLOVO MARIE UCHYTILOVÁ
- POPIS PAMÁTNÍKU**

Dnes má slovo

akademická sochařka Marie Uchytlová, která vytvořila pomník
dětským obětem války pro Lidice.

"Postava dítěte dosud sloužila ve výtvarném umění jako
plastika žánrová či dekorativní, jindy jako doplněk postav
dospělých. Proti všem pravidlům a zvyklostem v sochařství
jsem použila samotné dítě pro plastické vyjádření námětu ob-
sahově z nejzávažnějších. Rozhodla jsem se vytvořit památník
dětským obětem války s použitím celé škály dětského věku, a to
v okamžiku pro člověka nejtragičtějším - na prahu mučednické
smrti, v absolutním nedostatku existenčních a citových potřeb,
v situaci, v níž se může ocitnout dítě našeho věku pouze "díků"
moderní válce. Děti tohoto sousoší pojatého jako nadživotní fi-
gurální kompozice, nejsou pouhým symbolem miliónů malých mučed-
níků 35 zemí - jsou i reálným ztvárněním celého kolektivu lidic-
kých dětí, které byly společně zavražděny."

PŘÍLOHA P XXII: NUMISMATICKÉ LISTY

Akademická sochařka Marie Uchytílová je skutečně jediná žena, jejíž dílo zná dobře každý občan naší republiky. Vždyť její korunu máme denně v ruce. Stále nám připomíná mládí socialistického státu a je nejdéle obíhajcí mincí u nás (od roku 1957), byť byl v roce 1961 líc přizpůsoben novému státnímu znaku.

Pro popularitu této korunové mince svědčí ta skutečnost, že byla v roce 1974 použita v Maďarsku při ražbě 100forintové mince k 25. výročí KGST — (RVHP) — na ideologicky koncipované rubní straně (viz str. 6).

Nejen v cizině se obdivují naší koruně. Sama Státní mincovna v Kremnici ji vybrala ve svém jubilejním roce 1978 jako ozdobu záslužné medaile od zasloužilého umělce Andreje Petera, kterou věnuje svým zaměstnancům jako odměnu s nápisem VZORNÝ PRACOVNÍK PODNIKU. Tých medailér použil obrazu 1 Kčs od M. Uchytílové na pamětní medaili Slovenské numismatické společnosti, pobočky v Kremnici, k 650. výročí založení mincovny v Kremnici, ražené tamtéž, ve stříbře v hmotnosti dvoutolaru.

Stejně tato krásná československá mince dominuje na medaili C. I. Fodora, kterou v roce 1982 vydalo Muzeum mincí a medailí v Kremnici k oslavě 90 roků korunové měny. Konečně s užitím 1 Kčs v emblému České státní spořitelny se setkáme na pěti variantách medailí od Josefa Hvozdenského, vydaných roku 1983 k oslavě 30 let práce socialistického spořitelnictví.

První svou sochařskou miniaturu udělala Marie Uchytílová jako dítě v r. 1932. Vzorem a učitelem jí byl plzeňský akademický sochař Otakar Walter, s nímž restaurovala Braunovu sochu v Blovicích. Na Akademii výtvarných umění v Praze vstoupila Marie Uchytílová ihned po válce, v roce 1945. Byla přijata do speciálky prof. Otakara Španiela. Jejími spolužáky byli, mimo jiných, Jiří Prádler, zesnulý Jan V. Straka, Milan Knobloch. V roce 1950 absolvovala tuto školu jako sochařka-medailérka. Již za studií vytvořila zdařilé medaile. Reprezentovala nás na mezinárodní výstavě FIDEM v r. 1949 v Paříži¹⁾ raženou medailí Václava Uchytily. Jiště zasloužený úspěch mladé umělkyně.

Marie Uchytílová se účastní od roku 1950 všech celostátních výstav SČVU a téměř všech světových výstav FIDEM. Protože neexistuje popisný

¹⁾ *Salon international de la médaille*. Paříž 1949, FIDEM, č. 687 na str. 34.

Nová kovová koruna

Ministerstvo školství a kultury v dohodě s ministerstvem financí vypsaló veřejnou anonymní soutěž na návrh obou stran jednotné mince, která přijde do oběhu nepočtybne letos v květnu. Mince bude z hliníkové bronzi a bude mít průměr 23 mm. Do soutěže přišlo 107 návrhů. V porotě za předání laureátů st. ceny ak. sochaře K. Lidického zasedali sochaři O. Kozák a J. Malejovský, malíři A. Holý a A. Strnad, dále dr. Nohejlová-Prátová, zástupce numismatického oddělení Národního muzea, dr. Nejedlý, zástupce výtvarného oddělení ministerstva školství a kultury, dr. Lehovec, zástupce odboru pro peněžní oběh a úvěr ministerstva financí a J. Páchnik, zástupce Krennické mincovny. Tato porota v závěrečném jednání ocenila třináct návrhů, které podle jejího mínění byly vypracovány s výzým úsilím a s vědomím závažnosti soutěže. Porota současně konstatovala, že žádný z návrhů není schopen realizace beze změn. Proto byly uděleny dvě třetí ceny a to sochařům Aloisu Soprovi a Františku Davidovi. Ražena však bude mince sochařky Marie Uchytilové-Kučové. Otiskujeme všech třináct nejlepe ohodnocených návrhů, aby čtenáři viděli, jak naši sochaři řešili tento závažný úkol.

Rub a líc kovové koruny, která se bude ražít v krennické mincovně. Návrh je dílem ak. sochařky Marie Uchytilové-Kučové.

MARIE UCHYTILOVÁ-KUČOVÁ:

Když mne přijal prof. Španěl do své sochařsko-medailérské školy, byla jsem nejšťastnější člověk na světě. Studovala jsem s nadšením a mohu říci, že jsem nemohla pracovat plněji. Ještě během studia byly raženy mé první medaile, jimiž jsem svého profesora nemalo potěšila. Studovala jsem pak rábu v samotné krennické mincovně. Dělal jsem v sochařské škole, portréty, figurky, relief, kreslim, maluji, ale mince a medaile zůstaly mou velkou láskou. Když by'a vypisována soutěž na naši novou korunu, srdce se mi rozechoupalo jako zvon, vyzvánějící na poplach. Chci udělat korunu, řekla jsem si. Musí být milá národu, jako ta první! Děti jí musí mít

Hutníci je podmiňuje rozvojem dolů a energetiky a současně samo podmiňuje rozvoj všech průmyslových oborů. Je tedy jakýmsi pilířem socialismu a z jeho kvality a kvantity vyvěrá hospodářská a kulturní úroveň obyvatele. Výtvarně jsem návrh řešil tak, aby vyniklo označení hodnoty i Kčs, což je u běžného platidla důležitá, a aby figura tvořila těžiště celé mince. Těžiště jsem ještě zdůraznil kontrastem diagonály, která je vytvářena motivem tovaryš. Umístění tyče za figurou hutařka rukou a průmyslového závodu za figurou hutařka je rozvedeno do počty, které vyžadovalo kruhové řešení mince.

rády, jako jsem jí měla, ráda já. Každé dítě v národě, až jí dostane, bude jí radost. Ale co na ni udělat? Myslím, že je to radost. Němci kompost, propočet, všechno re-čtu, výškové porce pro mě, to vše je neštěstí, když při tvorbě mince, aby z kolečka kovů vyšly bezvadné na jedinou ránu. Ano, mince musí vyjít na jedinou ránu. Mě-ďale se může rašit třeba na čtyři i pět ran, čtyř-krát i pětkrát se vkládá pod fricku lis, než je obraz naprosto vyražený. Na minci musí se roz-ještěť kov, naráž, na jedinou ránu, a čistá ražba, nutno především myslit při této práci, která vy-žaduje tolik soustředění a trpělivosti, a námahy pro oči. A hlavně, jaká to příležitost pro uměle- — své srdce celému národu položit do dlaní.

Z celé řady kreseb jsem se vracela vždy znovu a znovu k námětu, který jsem poslední vypracovala. Žena — pracující! Její ruce tvoří hospodářství ná- pro všechny neobytné. Sílčí strojí. Když jsem do stranek v českých zemích, zvířátká v pohraničí

Sochařka M. Uchytilová-Kučová, která se bude ražít.